

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ
İLİŞKİSİ: KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefer Mücahit TORUN

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ
İLİŞKİSİ: KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefer Mücahit TORUN

Danışman: Doç. Dr. Vedat CENGİZ

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ
İLİŞKİSİ: KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Sefer Mücahit TORUN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 2022 / 05

KOCAELİ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM VB.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALKOL VE TÜTÜN TÜKETİMİ

1.1. ALKOL TÜKETİMİ	2
1.1.1. Alkolün Tanımı ve Özellikleri	2
1.1.2. Alkolün Tarihsel Gelişimi	2
1.1.3. Alkol Tüketim Sıklığı	3
1.1.4. Alkol Tüketim Nedenleri	6
1.1.5. Alkol Tüketiminin Etkileri	7
1.1.5.1. Sağlık Üzerine Etkileri	7
1.1.5.2. Ekonomik Etkileri.....	9
1.1.6. Dünyada Alkol Tüketimi	11
1.1.7. Türkiye’de Alkol Tüketim	15
1.2. TÜTÜN ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ	17
1.2.1. Tütünün Tanımı ve Özellikleri.....	17
1.2.2. Tütünün Tarihsel Gelişimi	17
1.2.3. Tütün Ürünleri Tüketim Sıklığı.....	18
1.2.4. Tütün Ürünleri Tüketim Nedenleri	19

1.2.5. Tütün Ürünleri Tüketiminin Etkileri	21
1.2.5.1. Sağlık Üzerine Etkileri	21
1.2.5.2. Ekonomik Etkileri.....	22
1.2.6. Dünyada Tütün Tüketimi	25
1.2.7. Türkiye’de Tütün Tüketimi	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMINDA EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK

2.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI.....	33
2.2. GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ	34
2.3. GELİR DAĞILIM TÜRLERİ.....	35
2.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	35
2.3.2. Kişisel (Bireysel) Gelir Dağılımı.....	35
2.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı	36
2.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	37
2.4. GELİR DAĞILIMINDA EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ	37
2.4.1. Gini Katsayısı.....	37
2.4.2. Lorenz Eğrisi.....	41
2.4.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/20)	44
2.4.4. Kuznets Eğrisi.....	46
2.5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİN NEDENLERİ	46
2.5.1. Servet Dağılımdaki Eşitsizlikler	48
2.5.2. Ülke Ekonomisi.....	48
2.5.3. Emegın Dağılımı	49
2.5.4. Demografik Faktörler	49
2.5.5. Göç	49

2.5.6. Küreselleşme	50
2.6. GELİR DAĞILIMIN ETKİLEYEN EKONOMİ POLİTİKALARI.....	50
2.7. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	53
2.8. YOKSULLUK KAVRAMI	56
2.9. YOKSULLUK TÜRLERİ.....	56
2.10. YOKSULLUK ÖLÇÜTLERİ.....	57
2.11. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI.....	58
2.12. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI.....	59
2.13. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ	62
2.14. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ: KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ

3.1. YÖNTEM VE MODEL	66
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	66
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	67
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	67
3.5. ARAŞTIRMADA VERİLERİN ANALİZİ	67
3.6. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ	68
3.7. NORMALLİK ANALİZİ.....	69
3.8. BULGULAR.....	69
3.8.1. Bireylerin Sosyo-Demografik Bilgilerinin Dağılımları.....	69
3.8.2. Bireylerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Dağılımlar	74
3.8.3. Bireylerin Tütün Ve Alkol Tüketimine İlişkin Dağılımlar	76
3.8.4. Tütün Ve Alkol Tüketiminin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	79

SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	85

ÖZET

Bu çalışmada tütün-alkol ürünleri tüketimi ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki Türkiye üzerindeki veriler ışığında ve Kocaeli İli'nde yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlar ile incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle alkol ve tütün kavramları ele alınarak bu maddelerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri, sağlık ve ekonomik açıdan etkileri, dünyada ve Türkiye'de tüketim oranları irdelenmiştir. Dahasonrasında çalışmada gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği kavramları ele alınmıştır. Takip eden bölümlerde gelir dağılımının öneminden gelir dağılım türlerinden, gelir dağılımının eşitsizlik nedenlerinden ve nasıl ölçüldüklerinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte gelir dağılımına etki eden faktörler ve politikalar incelenmiştir. Elde edilen veriler ve yapılan anketin sonuçları kapsamında ülkemizdeki farklı gelir gruplarında yer alan vatandaşların tütün-alkol ürünleri tüketim miktarı ve harcanan para ile gelir seviyeleri oranlanarak gelir dağılımındaki eşitsizliğin tütün-alkol tüketimine bağlı olarak artıp artmadığı incelenerek sonuca bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alkol, tütün, sigara, gelir dağılımı, ekonomi, eşitsizlik.

ABSTRACT

In this study, the relationship between alcohol-tobacco consumption and income inequality was examined in the light of the data on Turkey and the results obtained from the survey study. In this context, in this study, primarily the concepts of alcohol and tobacco were discussed, and the development of these substances in the historical process, their effects on health and economy, consumption rates in the world and in Turkey were examined. Afterwards, the concepts of income distribution and income inequality are discussed in the study. In the following sections, the importance of income distribution, types of income distribution, the causes of inequality in income distribution and how they are measured are mentioned. In addition, the factors and policies affecting income distribution were examined. Within the scope of the data obtained and the results of the survey, the amount of tobacco-alcohol consumption of citizens in different income groups in our country, the amount of money spent and their income levels were compared, and it was concluded by examining whether the inequality in income distribution increased due to tobacco-alcohol consumption.

Keywords: Alcohol, tobacco, cigarettes, income distribution, economy, inequality

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome
BM	: Birleşmiş Milletler
CIHI	: Kanada Sağlık Enformasyon Enstitüsü
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGE	: İnsan Gelişme Endeksi
KOAH	: Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı
KYTA	: Küresel Yetişkin Tütün Araştırması
M.Ö	: Milattan Önce
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)
TL	: Türk lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Bazı Ülkelerde 15+ Bireylerde Tüketilen Yıllık Alkol Miktarları	4
Tablo 2. Dünya Çapında Bireylerin Alkol Kullanma Durumunun Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	5
Tablo 3. Hâlen Alkol Kullananların İlk Kez Alkol Kullanma Yaşlarının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	6
Tablo 4. Türkiye Dâhil 30 Ülkeyi İhtiva Eden Araştırmaya Göre Alkolün Etki Yüzdeleri	8
Tablo 5. OEC ülkeleri Alkol tüketim	13
Tablo 6. Saf alkol tüketimi, kişi başına litre, 15+ yaş, Tümü (Türkiye)	16
Tablo 7. Sigaraya Bağlı Ölümcül Hastalıklar	21
Tablo 8. 15 Yaş ve Üzeri Tütün Kullanım Yaygınlığı	26
Tablo 9. 15 Yaş ve Üzeri Yaş Gruplarına Göre Tütün Kullanım Yaygınlığı.....	27
Tablo 10. 15 Yaş ve Üzeri Dünya Bankası Gelir Grubu ve Cinsiyetlere Göre Tütün Kullananların Sayıları	28
Tablo 11. Tütün kullanım prevalansı bölgelere göre (2010 ve 2025).....	30
Tablo 12. Her Gün Tütün Mamulü Kullanan 15 Yaş ve Üzeri Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)	31
Tablo 13. Ülkeler İtibariyle Gini Katsayısı Göstergeleri	39
Tablo 14. Türkiye’de P80/P20 Oranları (2006-2020).....	45
Tablo 15. Belirli Gelişmiş Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD \$)	58
Tablo 16. Belirli Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Düşük %20’lik Gelir Payı.....	59
Tablo 17. Belirli Gelişmekte Olan Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$).....	60
Tablo 18. Belirli Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Düşük %20’lik Gelir Payı	60

Tablo 19. Genel nüfusun yaşam boyu, son 12 ay ve son 1 ay tütün ve ürünlerini kullanma prevalansları, Türkiye.....	64
Tablo 20. Genel nüfusun yaşam boyu, son 12 ay ve son 1 ay alkollü içecekleri kullanma prevalansları, Türkiye.....	65
Tablo 21: Çalışmanın Güvenilirlik Analizi.....	68
Tablo 22: Çalışmanın Normallik Analizi.....	69
Tablo 23: Bireylerin Cinsiyetlerinin Dağılımları.....	69
Tablo 24: Bireylerin Medeni Durumlarının Dağılımları.....	70
Tablo 25: Bireylerin Eğitim Durumlarının Dağılımları.....	70
Tablo 26: Bireylerin Mesleklerinin Dağılımları.....	71
Tablo 27: Bireylerin Ev Durumlarının Dağılımları.....	71
Tablo 28: Bireylerinin Kaç Kişi Yaşadıklarının Dağılımları.....	72
Tablo 29: Bireylerin Hane Halkı Gelir Durumlarının Dağılımları.....	72
Tablo 30: Bireylerin Aylık Tütün ve Alkol Harcamalarının Dağılımları.....	73
Tablo 31: Bireylerin Sağlık Güvence Türlerinin Dağılımları.....	73
Tablo 32: Bireylerin Gelir Dağılımı ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımları.....	74
Tablo 33: Bireylerin Sigara İçmeye Yaşının Dağılımları.....	76
Tablo 34: Bireylerin Günde Ne Kadar Sigara Kullandıklarının Dağılımları.....	77
Tablo 35: Bireylerin Alkol Kullanma Yaşının Dağılımları.....	77
Tablo 36: Bireylerin Ne Tür Alkol Kullandığının Dağılımları.....	77
Tablo 37: Bireylerin Son 30 Günde Alkol Kullanıp Kullanmadıklarının Dağılımları.....	78
Tablo 38: Bireylerin Ne Sıklıkla Alkol Tükettiklerinin Dağılımları.....	78
Tablo 39: Bireylerin Alkol Almaya Başladıklarında Genellikle Kaç Kadeh Tükettiklerinin Dağılımları.....	79
Tablo 40: Bireylerin Günde Ne kadar Sigara Kullandıkları ile Gelir Dağılımlarına İlişkin Sonuçlar.....	79
Tablo 41: Bireylerin Ne Sıklıkla Alkol Tükettikleri ile Gelir Dağılımlarına İlişkin Sonuçlar.....	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Harcama türlerine göre hanehalkı tüketim harcamasının dağılımı (%), 2018, 2019.....	11
Şekil 2.Türkiye İçin Gini Katsayıları (2011-2020)	41
Şekil 3. Lorenz Eğrisi.....	42
Şekil 4. Yıllara Göre Türkiye’de Eşdeğer Hane halkı kullanılabilir Fert Gelirine Göre P90/P10 Oranı	61

GİRİŞ

Ekonomik açıdan gelişmişliğin belirtilerinden biri olan toplum sağlığı, son dönemlerde tüm devletlerin oldukça önem verdiği konular arasındadır. Nitekim geçtiğimiz yıl itibari ile tüm insanlığın hayatına giren corona virüs salgını nedeniyle artık tüm devletler toplum sağlığı konusunu esas gündemine almaktadır. Ancak son dönemlerde dünya genelinde artış gösteren tütün ve alkol kullanımı, toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen tehdit unsuru haline gelmiştir. Söz konusu maddeler bütün dünyada yaygın bir tüketim alanına sahip olan ve bağımlılık yapan ürünlerdir.

Alkol ve tütün çok eski zamanlardan bu yana kullanımı olan, son yıllarda ise kullanımı oldukça artan iki maddedir. Tütünün yaygın kullanımı genellikle sigara yolu ile olmaktadır. Bireylerin genellikle ergenlik dönemlerinde başlayan alkol ve sigara kullanımı bir bağımlılık haline gelmektedir. Dolayısıyla insanlar alkol ve sigaraya karşı zorunluluk hissederek onu tüketmektedirler.

Tütün ve alkol kullanımı insanları ekonomik ve sağlık açısından oldukça etkilemektedir. Bu maddelerin doğrudan yol açtığı hastalıkların yanı sıra çeşitli hastalıkları da tetikleyici özellikleri bulunmaktadır. Öte yandan alkol ve tütün kullanımı ekonomik açıdan da insanları oldukça zorlayabilmektedir. Bir bağımlılık haline gelen bu maddeler insanlarda maddi yetersizliklerine rağmen tüketme gerekliliği uyandırmaktadır.

Bu çalışmayı yapmaya karar verirken temel düşüncemiz alkol ve tütün tüketim miktarları ve bu maddeler için yapılan harcamalar ile gelir grupları arasındaki dağılımın ne şekilde olduğunu öğrenmektir. İlgili veriler ışığında ortaya koymak istediğimiz çalışmanın ana düşüncesi ise tütün ve alkol tüketimine harcanan miktarın gelir dağılımını ne şekilde etkilediği ve gelir dağılımı eşitsizliğine olumlu/olumsuz katkı verip vermediği noktasında bir kanıya varabilmektir.

Çalışma konumuzu gelir dağılımı ile ilişkilendirmekteki temel amacımız; bu tip maddelerin kullanımının halk sağlığı açısından zararlarının yanı sıra maddi olarak da verdiği zarara dikkat çekmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALKOL VE TÜTÜN TÜKETİMİ

1.1. ALKOL TÜKETİMİ

1.1.1. Alkolün Tanımı ve Özellikleri

Alkol, hoş ve yatıştırıcı etkileri nedeniyle yaygın olarak kullanılan psikoaktif bir maddedir (Doğan ve Arıkan, 2014: 143). Alkol kullanımı geçmişten günümüze birçok toplumda kabul edilebilir bir davranış olmuştur, ancak belirli unsurlarla birleştiğinde, alkol kullanımı sağlığı tehdit eden zararlı davranışlara benzemektedir. Alkol kullanımının her seviyede riskli bir davranış olduğu bilinmektedir, ancak üzerinde anlaşmaya varılan risk miktarı belirlenmemiştir. Buna karşılık, tüketilen hacim açısından riskli içme genellikle bir seferde yüksek haftalık alım veya aşırı alkol tüketimi olarak tanımlanır (Gajecki vd., 2014).

1.1.2. Alkolün Tarihsel Gelişimi

İnsanlığın alkolle tanışması antik çağlara kadar uzanmaktadır. Arkeolojik bulgular ışığında, yaklaşık 1-2 milyon yıl önce çoğunlukla meyve yiyen insanların, yüksek şekerli meyveleri fermente ederek alkolle tanıştıklarına inanılmaktadır. İnsanlık tarafından tarih öncesi dönemde doğal fermantasyonun keşfinin, Neolitik dönemde şeker ve nişastalı bitkilerden amaca yönelik bira ve şarap üretimine yol açtığı tahmin edilmektedir (Willinger vd., 2002: 609). İlkel alkolün o dönemdeki insanlar tarafından tıbbi uygulamalar, sosyal temaslar, dini ritüeller sırasında ve aynı zamanda öfori sağlamak için kullanıldığı bilinmektedir (Keller, 1979: 2823; Rosso, 2012: 238).

Arkeolojik kazılar nedeniyle önemi son zamanlarda artan Göbekli tepe, insanlık tarihinde alkol üretimine ışık tutmak açısından da çok önemlidir. Göbekli Tepe'nin kazılarında, en büyüğü 160 litre kapasiteye sahip olan kireçtaşına oyulmuş altı bira fiçisinin bulunduğu bilinmektedir. Üzümlerin fermantasyonu ve insanlığın tükettiği en eski alkollerden biri tarafından üretilen şarabın 8.000 yıllık bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Depolama kaplarında saklanan yabani üzümleri fermente

ederken yanlışlıkla şarapla tanışan bir kişi daha sonra bu işlemi bilinçli bir şekilde yapmaya başlamıştır.

Gürcistan'da gerçekleştirilen son arkeolojik çalışmalar kapsamında ise M.Ö. 6000 yılına dayanan bir kazı bölgesi içerisinde, insanların topraktan yaptıkları araçlar ile şarap kalıntıları bulunmuştur. Çeşitli çalışmalar, Mezopotamya'da yapılan kazılarda asmanın yetiştirilmesinin M.Ö. 6000'ne kadar uzandığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte aynı dönem kapsamında Çin'de de şarap üretimi yapıldığı tahmin edilmektedir (Keller, 1979).

1.1.3. Alkol Tüketim Sıklığı

Oldukça uzun bir geçmişe dayanan alkol, birçok farklı kültürde yaygın olarak kullanılmış olan ve bağımlılık yaratan psikoaktif bir maddedir. Alkollü içeceklerin satışı ve üretimi, gelişmiş ekonomilerdeki ulusal ürünün küçük bir bölümünü oluştururken, tüketimlerinin sağlık üzerindeki etkileri ve sosyoekonomik etkileri ciddidir.

Alkol kötüye kullanımı birçok soruna neden olabilir. Dünyanın geri kalanında olduğu gibi, son yıllarda alkol tüketimi ülkemizde giderek yaygınlaşan bir alışkanlık ve ciddi bir sorun haline gelmiştir. Verimlilik kaybı, kaza, sakatlık, erken ölüm, itibar kaybı, suç, aile sorumluluklarını ihmal etme ve kişilik bozuklukları, alkol kullanımıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Okullarda, işyerlerinde ve diğer kamusal alanlarda alkol kullanımını kısıtlayan dini öğretiler ve kültürel normlar güçlendirilmiştir (Cook, 2000). Alkollü içeceklerin tüketimine ve ticaretine özel kısıtlamalar getirilmesine rağmen, tüketim seviyesinin hala yüksektir.

Dünya çapında 2010 yılı itibarıyla 15 yaş ve üzeri kişi başına tüketilen saf alkol miktarı 6,2 litredir. Söz konusu tüketimi dörtte biri kayıt dışı olmakla beraber ev yapımı, yasa dışı üretilmiş ya da devlet kontrolü dışında satışı yapılanlar oluşturmaktadır. Sosyo ekonomik nedenler, ekonomik açıdan gelişim seviyesi, kültürel öğeler, İslamın hâkim olduğu bölgeler ve tercih edilen içeceğin türü nedeniyle içme sıklığı ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Genel olarak, yüksek gelirli ülkelerde kişi başına alkol tüketimi yüksektir (WHO, 2014).

Tablo 1. Bazı Ülkelerde 15+ Bireylerde Tüketilen Yıllık Alkol Miktarları

Ülke	Tüketim Miktarı
Litvanya	15,4
Rusya	15,1
Estonya	13,3
Çek Cumhuriyeti	13,0
Belçika	11,0
Avusturya	10,3
Sudan	2,7
Lübnan	2,4
Türkiye	2,0
Malezya	1,3
İran	1,0
Afganistan	0,7
Somali	0,5

Kaynak: World Health Organization (2008-2010)

Tablo.1 bize 15 yaş ve üzeri bireyler için alkol tüketim miktarını litre bazında vermektedir. Tablo.1 verileri ışığında özellikle az gelişmiş ülkelerde 15 yaş ve üzeri bireylerin alkol tüketim miktarlarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla çok daha az olduğunu görmekteyiz.

Gelişmekte olan, yoksul ve geçiş ekonomileri olan ülkelerde alkol kullanımı artmaktadır. Afrika bölgesinde erkekler kadınlardan daha fazla içmekte ve sarhoş olmaktadır. Kanada ve ABD'deki kadınların alkol alma olasılığı daha yüksek olsa da erkekler kadınlardan daha fazla alkol içiyor gibi görünmektedir. Brezilya ve Şili gibi ülkelerde gençler ve kadınlar arasında alkol kullanımı artmaktadır. Avrupa bölgesindeki ülkelerde yetişkinler arasında alkol kullanımı oranı en yüksek seviyelerdedir, çünkü erkekler ve kadınlar arasındaki alkol kullanım düzenindeki farklılıklar dünyanın diğer bölgelerinden daha azdır. Doğu Akdeniz ve Afrika

bölgelerinde alkol tüketimi diğer bölgelere göre daha az olmakla beraber hızla artmaktadır (Coşkun, 2008: 21).

Tablo 2. Dünya Çapında Bireylerin Alkol Kullanma Durumunun Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı

[15+ yaş]	(%)					
		2012		2014		
	Topl am	Erkek	Ka dın	Topl am	Erk ek	Kadı n
Kullanan	10,4	17,2	3,8	14,9	24,3	5 , 8
15-24	7,4	11,7	3,2	13,3	20,9	5 , 8
25-34	14,0	21,7	6,2	20,5	31,0	10,0
35-44	13,1	21,2	5,0	17,1	27,4	6 , 7
45-54	11,9	20,3	3,5	15,2	25,6	4 , 7
55-64	8,4	15,2	1,9	12,6	22,6	2 , 9
65-74	4,0	8,2	0,6	5,8	11,2	1 , 3
75+	1,3	3,0	0,1	2,0	4,4	0 , 5

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2014

2014 yılında Türkiye Sağlık Araştırmasına göre, 15 yaş ve üstü alkol kullanıcılarının cinsiyete ve ikamet yerine göre dağılımı ve alkol kullananların ilk içtikleri yaşa göre dağılımı Tablo.3 de cinsiyete göre sunulmuştur.

İlk içme girişimlerinin yaşının kademeli olarak azaldığı ve gençlerin alkol kullanma olasılığının daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir.

Tablo 3. Hâlen Alkol Kullananların İlk Kez Alkol Kullanma Yaşlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

[15+ yaş]	(%)		
		Toplam	Erkek Kadın
İlk Kez Alkol Kullanma Yaşı			
<10		0.9	1.1 0.3
10-14		7.1	7.6 5,2
15-19		52.8	55.5 40.9
20-24		28.2	26.7 34.7
25-29		7.4	6.2 12.4
30-34		2.2	1.8 4.0
35+		1,4	1.1 2.6

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2014

Tablo.3 de görüldüğü üzere, ülkemizde alkol kullanım yüzdesi düşüktür. Hiç alkol kullanmayan kadın sayısı %92,0 iken, erkeklerde bu oran %67,4'tür. Bu durum bunun kültürel, çevresel ve dini etkilerden kaynaklanacağını öne sürse de bunun sosyal baskılardan da kaynaklandığına inanılmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2014).

1.1.4. Alkol Tüketim Nedenleri

Alkol kullanımı insanlar arasında yaygın bir sorun haline gelmiştir ve kontrol edilmezse ciddi, ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, insanların hangi nedenlerden dolayı alkol kullandıkları veya aşırı tüketimin altında yatan faktörler için durumu incelemek gerekir (Orak, 2015: 4).

Alkol kullanma sebeplerine yönelik kuramsal olarak ilk yaklaşım (Alkol Kullanımında güdülenme Modeli) Cox ve Klinger (1988) tarafından ileri sürülmüştür. Bu yaklaşıma göre, içki içmek bilinçli bir davranıştır ve insanlar istedikleri sonuca ulaşmak amacıyla içmektedirler. Bu durum genellikle duygusal değişimleri ilgilendirmektedir. Bunlar içerisinde gerilimin azalması ve kişinin hayatındaki duygu değişimlerine yol açan bir başka motivasyonun düzeltilmesi ile ilişkili aracı etki yer almaktadır (Ünal, 2015: 20).

Engels vd. (2005) Hollanda'da 913 ergen ve yetişkin kapsamında ele aldıkları bir çalışmada katılımcıların alkol tüketim motivasyonları, alkol beklentileri, öz yeterlilik ve içme örüntülerini incelemiştir. Alkol tüketim nedeni olarak

sosyalleşme motivasyonunun, başa çıkma ve uyum sağlama motivasyonlarına göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Başa çıkma ve uyum sağlamanın alkol tüketiminde önemli bir neden olarak görülmemiştir.

Özellikle gençlerin alkol tüketimine etki eden unsurlardan biri de aileleridir. Aileler, alkol kullanımına sebep olmak veya önlemek açısından gerek psikolojik ve biyolojik gerekse sosyal unsurları içermektedir. Aile yapısına yönelik birçok değişken, alkol tüketim nedenlerinin ortaya konulduğu çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı anne babanın medeni durumunu, anne baba tutumlarını, ailede alkol tüketim sorununu ele almış ve gençlerin alkol kullanım risklerinin bu unsurlar çerçevesinde arttırıldığını ortaya koymuşlardır (Akfert, 2009: 40-47)

Yapılan çalışmalarda baba ve kardeşlerin sigara ve alkol kullanımı, bireylerde sigara ve alkol kullanımını arttırdığı belirlenmiştir (Turhan vd., 2011).

Öte yandan üniversite öğrencilerinin alkol kullanımlarını inceleyen çeşitli çalışmalarda ise üniversite öğrencilerinin içerisinde bulundukları gelişim sürecinin özelliklerinin yanında eğitim için aileden ayrılma, bulunduğu şehirden başka bir şehire gitme ve akademik hayata uyum sağlama gibi güçlüklerin yaşandığı görülebilmektedir. Bu süreçler bazı durumlarda gençlerin baş etme yolu olarak alkole yönelmelerine neden olabilmektedir.

1.1.5. Alkol Tüketiminin Etkileri

Alkol tüketiminin başta sağlık ve ekonomik etkileri gibi birçok etkisi bulunmaktadır. Bu etkilerden sağlık ve ekonomik etkileri bu başlık altında incelenmiştir.

1.1.5.1. Sağlık Üzerine Etkileri

Alkolizmden kaynaklanan psikolojik ve biyolojik bozukluklar insanda başlar ve topluma yansır, çeşitli sağlık ve hastalık sorunlarının ortaya çıkmasının önünü açar (Maden, 1991: 204).

Alkol kullanımı sadece onu kullanan kişiyi etkiliyor gibi görünse de bir kişinin ailesini, ailenin bir parçası olduğu toplumu, o toplumdaki kültürel yapıyı, ekonomik işleyişi ve bir bütün olarak tüm sosyal yaşamı etkilediği için sosyal bir olay olarak görülmelidir.

Alkol kullanımı sadece hastalık sıklığını değil, aynı zamanda sakatlık ve diğer sağlık koşulları da dahil olmak üzere insanlarda bozuklukların sonucunu ve seyrini de etkileyebilir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2014 yılında yayınlanan Küresel Durum Raporuna göre, alkol kullanımının 200’den fazla hastalığa bağlı olduğunu ve dünya çapında 3,3 milyon (%5,9) ölüme neden olduğunu belirtmiştir (WHO, 2014). Bu ölümlerin yüzde 50’sinden fazlası kardiyovasküler hastalık, diyabet, karaciğer sirozu ve kanserden kaynaklanmaktadır. Alkol kullanımı, fiziksel sağlık sorunlarının yanı sıra psikolojik ve zihinsel bozukluklara da yol açabilir. Örneğin, intihar ve şiddet içeren eğilimler, depresyon ve anksiyete bozuklukları, aşırı alkol kullanımından kaynaklanabilecek zihinsel sorunlardan biri olarak kabul edilir (Orak, 2015: 6).

Ülkemizde alkol kullanımıyla ilişkili ölüm en sık koroner kalp hastalığı ve hemorajik (kanama nedeniyle) inme ile görülür. Alkol kullanımını önleyerek, genel hastalık yükünün %4,3’ü önlenabilir. Alkol kullanım bozukluklarında bu oran %1,9’dur.

Tablo 4. Türkiye Dâhil 30 Ülkeyi İhtiva Eden Araştırmaya Göre Alkolün Etki Yüzdeleri

Olay	Yüzde
Cinayet	85
Boşanma	80
Eşler arası şiddet	70
Tutukluluk	78
Serserilik	70
Mala yönelik suçlar	77
Hırsızlık ve yankesicilik	71
İşe gitmeme	60
İntihara teşebbüs	90
Irza tecavüz	50
Trafik kazaları	70
Akıl hastalıkları	60

Tablo 4 Kaynak: Mehmet Varol, Alkol Raporu. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti, 2011, s. 22.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) Türkiye de dahil olmak üzere 30 ülkede yürüttüğü araştırmaya göre alkolün, intihar girişimlerinin %90'ında, cinayetlerin %85'inde, boşanmaların %80'inde, eşler arası şiddet vakalarının %70'inde, trafik kazalarının %70'inde, şiddet olaylarının %50'sinde ve tecavüz vakalarının %50'sinde en etkili faktör veya sebep olduğu düşünülmektedir.

Alkol nedeniyle karaciğer sirozundan ölen erkeklerin sayısı kadınlardan 2 kat daha fazladır ve trafik kazalarından kaynaklanan ölümlerin sayısı kadınlardan yaklaşık 4 kat daha fazladır.

1.1.5.2. Ekonomik Etkileri

Yüksek oranda alkol kullanımı ile bir toplumun, ülkenin veya bölgenin ekonomik gelişimi ve insanların sosyoekonomik durumu arasında bir ilişki vardır. Alkol kullanımının insan sağlığına zararı; işsizlik, üretkenlik azalması, suç ve trafik kazaları, erken ölüm vb. durumlarla birlikte ekonomik yükün artacağını göstermektedir. Alkolle ilgili tüm sosyal harcamalar sağlık sektörü harcamalarının sadece %9-24'ünü kapsamaktadır (WHO, 2014: 17).

Ülkemizde alkol tüketimi için ödenen yıllık tutar, birçok bakanlığın bütçesini aşan 15,3 milyar TL seviyesindedir. Maddi bazda götürülerinin yanı sıra, maddi olmayan birtakım harcamalarla birlikte bu tutarın 31 milyar TL civarında olduğu düşünülmektedir (Varol, 2011: 22).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1992 yılında yapılan bir araştırmaya göre, alkolün aşırı kullanımının toplam ekonomik maliyeti 148,021 milyar dolardı; Enflasyon, nüfus artışı ve diğer faktörleri hesaba katarsak, 1998'deki toplam ekonomik maliyetlerin 184,636 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Alkol kötüye kullanımıyla ilişkili üretkenlik kaybından kaynaklanan tahmini toplam maliyetlerin 134,206 milyar dolar (%72,7) olduğu tahmin edilirken, toplam sağlık harcamalarının 26,338 milyar dolar (%14,3) olduğu tahmin edilmektedir. Toplam sağlık harcamalarının büyük bir kısmı (%71,6) alkol tüketiminin tıbbi etkilerinden kaynaklanmaktadır, toplam üretkenlik kaybı maliyetlerinin önemli bir kısmı (%65,2)

alkolle ilişkili hastalıklardan kaynaklanan üretkenlik kaybından ve genel üretkenlik kaybı maliyetlerinin çoğundan kaynaklanmaktadır (%65,2). Diğer etkilerin bir kısmı (%65,3) kazalardan kaynaklanan trafik ile ilişkilidir (Thomas, 2004: 13).

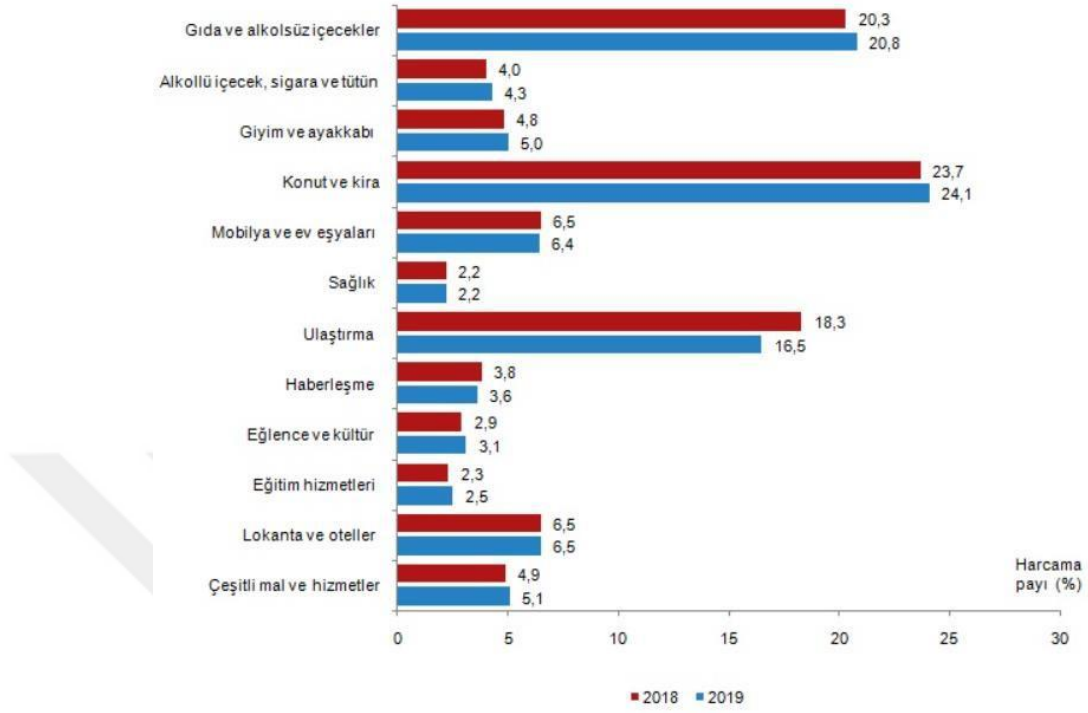
Alkol bağımlılığı günümüzde en önemli halk sağlığı sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir (Karakuş, 2012: 37). Alkol bağımlılığı insan ve toplum sağlığına oldukça büyük ölçüde zarar vermekle beraber bütün dünyada mücadele edilen bir durumdur. Alkol bağımlılığının getirdiği sorunlar içerisinde sağlık, ekonomik, adli gibi birçok sorun yer alabilmektedir. Bununla birlikte alkol kullanımı sadece kullanıcıyı değil, kullanıcının ailesi ve yakın çevresini de olumsuz etkilemiştir. Alkol kullanıcılarının arasında suç işleme ve yasalara karşı gelme gibi davranışlarının bulunması, alkol bağımlılığının önemli toplumsal yönünü ortaya koymaktadır.

Alkol bağımlılığının önemli halk sağlığı konusu olmasının sebepleri makrodan mikroya kadar farklılık gösterebilmektedir. Özellikle globalleşen dünyada, medyada, tüm evlere kadar girebilmesi ve bunun bir bağımlılık haline gelmesi, filmlerde dizilerde insanların eğlenirken ya da sıkıntılı olduklarında alkol alıp sigara yakması insanların özenmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra kentleşmenin büyük bir ivme kazanarak hızlanması, teknolojik gelişmeler ve iletişimde meydana gelen değişikliklerle alkol ve madde bağımlılığının yaygın bir hale gelmesine oldukça etkilidir (Ulukoca, 2013: 231). Dolayısıyla madde kullanımının yaygın olarak kullanımı hakkında daha detaylı bilgiler elde etmenin, psikolojik, sosyal ve ekonomik unsurlarının belirlenmesi, koruyucu çalışmalar açısından oldukça önem arz etmektedir. İlaveten risk unsurlarının belirlenmesi, tedavi sürecini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmesi bakımından önemli olarak ifade edilmektedir.

Fazla alkol alının iş hayatına olumsuz yönde etkilemekte ve iş verimliliğini düşürmektedir. Bu bağlamda bireylerin ekonomik anlamda sıkıntılar yaşamasına da yol açmaktadır. Bireylerin iş verimlilikleri, dikkatlerinin bozulması, iş yaşamlarını olumsuz etkilediği gibi aldıkları ücretlerin büyük bir kısmını alkole harcamaları bireysel ekonomik durumlarının da düşmesine neden olmaktadır. Bu durum ise alkolün ekonomiye olumsuz etkileri arasındadır.

Alkol harcamalarının yanı sıra alkol nedenli hastalıkların ortaya çıkması bireylerin sağlık harcamalarına da yük olabilmektedir. Özellikle alkolün yol açtığı

ağır hastalıklarla mücadele etmek için hastane, ilaç ya da tıbbi müdahalelere önemli düzeyde para harcanması bireylerin ekonomik durumlarına etki edebilmektedir.

Şekil 1. Harcama türlerine göre hanehalkı tüketim harcamasının dağılımı (%), 2018, 2019

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Household-Consumption-Expenditures-2019-33593>

Şekil.1 de TÜİK tarafından sunulan veriler gösterilmektedir. Veriler ışığında ülkemizde hane halkı tüketim harcaması dağılımına bakıldığında alkollü içecek, sigara ve tütün ürünlerine harcama oranı 2018 yılında %4,0 iken 2019 yılında %4,3 olmuştur.

1.1.6. Dünyada Alkol Tüketimi

Alkol insanlık tarihi kadar eskidir ve çeşitli sosyal ve kültürel ortamlardaki tüketimi son on bin yılla sınırlı değildir (Dumbili, 2013: 20). En azından kaydedilen tarihin başlangıcından beri insan toplumlarında yaygın olarak kullanılmaktadır ve dünyanın birçok yerinde alkolün kültürel konumunu değiştiren Avrupa kolonizasyonunun yayılmasından önce dünyanın birçok yerinde fermente edilmiş bir içecek olarak hazırlanmakta ve kullanılmaktadır. Başlangıçta evlerde ve küçük

topluluklarda üretilen alkol, zamanla endüstriyel öneme sahip olmuş ve her zaman, her yerde mevcut olan ticari bir mal haline gelmiştir (Room ve ark., 2005: 519).

Modern dünyanın birçok kültüründe alkol, sosyal yaşamın önemli bir parçası ve kişisel ilişkiler kurmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilir. Bu, özellikle Doğu Asya ülkelerinde iş hayatının ortak bir ritüeli haline gelmiştir (Au ve Zhang, 2016: 71). Örnek olarak Çin’de iş görüşmelerinin başlangıcında kadeh kaldırılmaktadır. Öte yandan Japonya’da ise önemli düzeydeki iş toplantılarında uzun süren viski içimleri yapılmaktadır. Bunlar alkol tüketiminin zevkin yanı sıra bir görev olarak görüldüğünü göstermektedir. Kore’de ise bahane olmaksızın bir içki ikramının reddedilmesi kabalık ve hakaret olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte alkol tüketiminin yaygınlığı genellikle Rusya ve İskandinav ülkelerindedir (Schweitzer ve Kerr, 2000: 47-49).

Modern dünyada alkol, kültürle birlikte bağımlılık gibi olumsuz nedenlerden dolayı birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır ve sağlık ve ekonomi için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

OECD ülkelerinin alkol kullanımlarına bakıldığında ise Belçika, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerde kişi başına 12 litreden daha fazla alkol kullanılırken, Türkiye, İsrail, Meksika ve Norveç’te ise bu durum daha düşük düzeydedir. Alkol kullanımı son yıllarda çok fazla dalgalanmakla beraber OECD ülkeleri genelinde kullanılan ortalama litre miktarında bir azalma meydana gelmiştir. Özellikle de Almanya, Lüksemburg, Finlandiya ve Danimarka’da yüksek düzeyde alkol kullanımı erkek nüfus arasında yaygın haldedir ve bu durum ise endişe vermektedir (OECD, 2017: 23).

Tablo 5. OEC ülkeleri Alkol tüketim

Değişken		Alkol tüketimi		
Ölçüm		Kişi başına litre (15+)		
Yıl		2000	2010	2020
Ülke				
Avustralya	10,2	10,7	..	..
Avusturya	13,7	12,1	12,2	..
Belçika	11,2	10,1	9,2	..
Kanada	7,6	8,4	8	8,1
Şili	6,2	7,2	7,1	..
Kolombiya	4,5	4,2	4,1	..
Kosta Rika	4,2	4,1	3,1	..
Çek Cumhuriyeti	11,8	12,1	11,9	..
Danimarka	13,1	10,1	9,5	..
Estonya	9	11,9	10,4	..
Finlandiya	8,6	10	8,2	..
Fransa	13,9	12,6	11,4	..
<u>Almanya</u>	12,9	11,2	10,6	..
Yunanistan	8,6	8,3	6,3	..
Macaristan	1,2	11,5	..	..
İzlanda	6,2	7,2	..	..
İrlanda	14,2	11	10,8	10,1
<u>İsrail</u>	2,6	2,7	3,1	..
İtalya	9,8	7,3	7,7	..
Japonya	8,6	7,4	7,1	..
Kore	8,9	8,9	8,3	..
Letonya	7,1	9,9	12,9	..
Litvanya	9,	13,1	11,1	..

		7			
Lüksemburg		13,4	11,9	11	..
Meksika		5,2	4,3	..	..
Hollanda		10,1	9,4	8,2	..
Yeni Zelanda		8,9	9,3	8,8	8,7
Norevç		5,7	6,7	6,1	7,2
Polonya		8,4	10,2	11	..
Portekiz		12,8	11,5	10,4	..
Slovak cumhuriyeti		11	10,7	10,3	9,9
Slovenya		11,2	10,5	11,1	..
İspanya		11,8	10	10,7	..
İsveç		6,2	7,3	7,1	..
İsviçre		11,2	10,1	9,3	..
Türkiye		1,5	1,5	1,3	..
Birleşik Krallık		10,4	10,1	9,7	..
ABD		8,3	8,7	8,9	..
OECD Dışı Ekonomiler	Brezilya	7,3	7	6,1	..
	Çin Halk Cumhuriyeti	3	4,9	4,5	..
	Hindistan	0,9	2,5	3,1	..
	Endonezya	0,1	0,1	0,1	..
	Rusya	18,8	16,1	10,8	..
	Güney Afrika	7,7	7,3	7,2	..

Kaynak: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?ThemeTreeId=9>

OECD 2020 verileri kapsamında OECD ülkelerinin yıllık alkol tüketimleri Tablo.6 da gösterilmektedir.

1.1.7. Türkiye’de Alkol Tüketim

Alkol en yaygın ve ulaşılabilir maddedir (Ciubara ve ark., 2015: 539). TBMM (2008; 61) verileri kapsamında Türkiye’de bireyler alkol kullanımına yaklaşık 12-14 yaş aralığında başlamaktayken, 18-25 yaş arasında ise alkole bağlı çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Bahsi geçen sorunların çözülmesi için tedaviye başvurmaları 40’lı yıllardayken, 55-60 yaş arasındaki ise alkol nedenli hastalıklardan dolayı hayatlarını kaybedebilmektedirler.

Ülkemizde alkol tüketimi kişi başına düşen oranı 2004-2015 yılları arasında en düşük 1,31 litre olarak 2005 yılındayken; en yüksek tüketim ise 1,55 ile 2012 yılındadır. Öte yandan bu oran 2015 yılındaysa 1,39 litre olarak belirlenmiştir. Bahsi geçen oranlar dünya ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki tüketim oranının daha düşük olduğu göze çarpmaktadır (Buzrul, 2016: 112 ve 121). Bununla birlikte İçişleri Bakanlığı (2018) tarafından yapılan bir araştırmada yaşam boyu yaygınlık ölçümlerinde %22,1’lik bir oran ile Türkiye’de 9.436 kişi arasında en az bir kere alkol kullanıldığı sonucu elde edilmiştir. Bu oran erkeklerde %34,3 olurken kadınlar ise %10,7 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla alkol tüketiminde cinsiyet değişkeninin önemli bir etken olduğu ifade edilebilir. Cinsiyet farklılığında erkeklerin daha fazla alkol tükettiği söylenebilir.

Dünya genelindeki alkol kullanım istatistiklerine göre Türkiye, ilk sıralarda yer almamaktadır. DSÖ verileri kapsamında alkolün en az kullanıldığı Avrupa ülkelerinden biri Türkiye’dir.

DSÖ tarafından 2016 yılında yayınlanan istatistiğe göre Türkiye, Azerbaycan’dan sonra alkol tüketiminin en az olduğu ülkedir. Ülkemizde 15 yaş ve üzeri için kişi başına düşen saf alkol miktarı 2 litre olmakla birlikte bu, erkekler için 3,7 litreyken kadınlar için 0,4 litredir (WHO, 2018: 346). Bu orana göre Türkiye Avrupa ülkelerinin çoğunluğundan daha az bir alkol kullanım oranına sahiptir. Ancak alkollü içecek kullanım yaygınlığına bakıldığında ise bu oranın yükseldiği görülmektedir. Bunun nedeni kişi başına düşen alkolün hesaplanmasında nüfusun ele

alınmasıyla yanıltıcı sonuçların doğurulabilmesidir. Bu şekilde ise alkol tüketiminin ülke genelinde risk unsuru olarak görülmemesi durumu ortaya çıkabilmektedir (Mercan vd., 2018: 2).

Türkiye’de 15 yaş ve üzeri alkol tüketicileri kapsamında yıllık kişi başına düşen saf alkol miktarı 28,5 litre oranındayken, bu oran günlük 61,7 grama karşılık gelmektedir (WHO, 2018: 354). Söz konusu oran ise DSÖ tarafından Avrupa Bölgesi ülkeleri içinde en yüksek oranken, alkol kullanım yaygınlığının düşük olduğunu ancak alkol kullananlar arasında aşırı bir tüketimin söz konusu olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte alkol ürünlerinin %57,6’sı bira, %8,6’sı şarap ve %33,8’ini damıtılmış alkolden meydana gelmektedir (WHO, 2018: 354).

Tablo 6. Saf alkol tüketimi, kişi başına litre, 15+ yaş, Tümü (Türkiye)

Yıl	Oran
2009	1.4
2010	1.4
2011	1.5
2012	1.5
2013	1.3
2014	1.4
2015	1.3
2016	1.2
2017	1.3
2018	1.2
2019	1.2

KAYNAK: https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfa_426-3050-pure-alcohol-consumption-litres-per-capita-age-15plus/visualizations/#id=19443&tab=graph

1.2. TÜTÜN ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ

1.2.1. Tütünün Tanımı ve Özellikleri

Tütün, ılıman iklimlerde yetişen patlıcangiller ailesine mensup yeşil yapraklı bir bitkidir. Toplandıktan ve kurutulduktan sonra sigara başta olmak üzere puro, pipo ve nargile gibi ürünlerde kullanılır. Dünyada yaygın olarak kullanılan tütün ve ondan elde edilen ürünler yakılarak, dumanın solunmasıyla veya çiğnenerek tüketilebilir (Jacobs, 1997). Tütün ve ürünleri insan sağlığı için ciddi bir sorun haline getiren özelliklerden biri de bu ürünlerin küresel ekonomideki yeridir. Tütün, dünya ticaret hacmi yaklaşık 1 milyar dolar olan endüstriyel bir üründür. Tütün, puro, pipo, tüp, dumansız tütün ürünleri, nargile, e-sigara gibi birçok farklı ürünün üretiminde kullanılmasına rağmen, en çok sigara üretiminde kullanılır (Jacobs, 1997).

Bir sigara sadece tütünden, bir filtre sisteminden, eklenen kimyasallardan ve sarmak için kullanılan ince kâğıttan oluşan bir üründür. Piyasada farklı boyutlarda, markalarda ve içeriklerde çok sayıda sigara vardır ve bunlar insanlara sunulmaktadır.

Sigaralar nikotin, nitrosaminler, aromatik aminler, polisiklik aromatik hidrokarbonlar, ağır metaller, mentol, aseton, amonyak, gliserin, propilen glikol naftalin, arsenik, formaldehit, reçine ve karbon monoksit gibi toksik maddeler içerir. Bu maddelerden bazıları tütün yanma ürünleri olarak görünse de bazıları sigaraya eklenen maddelerdir (Fisher vd., 1999: 348). Sigaranın içerisinde;

- Nem tutucu (gliserol ve propylene glikol),
- Aroma artırıcı (mentol, kakao, bal),
- Sertlik giderici,
- Kâğıt ve filtre yapıştırıcı
- Yanma oranının kontrol edilmesi için 600 madde bulunmaktadır.

1.2.2. Tütünün Tarihsel Gelişimi

Tütün kullanımının kökeni hakkındaki bilgiler tarihsel olarak farklılık gösterse de tütün ürünlerinin kullanımının ilk belirtileri Amerika'da görülür (Robicsek, 2004: 35). Amerika'daki ilk tütün kullanımının M.Ö. 15000 yılına dayandığına inanılmaktadır (Royal College of Physicians, 2007). Yerli Amerikalıların yabani

tütünü yaktıkları ve çeşitli törenlerde kullandıkları bildiriliyor. Tütün yetiştiriciliğinin M.Ö. 5000 civarında Meksika’da başladığı düşünülmektedir. Avrupalıların 14. Yy.’da Amerika’yı keşfettikten sonra tütün ve ondan elde edilen ürünlerin önce Amerika’ya, sonra Avrupa’ya yayıldıkları belirtilmektedir (Goodman vd., 2016).

Tütünün ilk önce Avrupa’da İspanya ve Portekiz’e, daha sonraki yıllarda Rusya ve Orta Doğu’ya ulaştığı iddia edilmektedir (Hoffmann ve Hoffmann, 1997: 310). 15. yüzyılda, daha sonra adını nikotine veren Fransız büyükelçisi Jean Nikot, tütünü Fransız mahkemesinde bir ilaç olarak sunmuştur (Royal College of Physicians, 2007). Aynı yüzyılda İspanyol ve Portekizli ticaret gemileri tütün ve ürünleri Uzak Doğu ülkelerine getirmiş ve tanıtmışlardır.

Avrupa’da tütün, sigara ve puro gibi çeşitli ürünlerde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, sigaraların tütün ürünleri olarak ilk seri üretimi 18. yüzyılda İngiltere’de başlamıştır (Royal College of Physicians, 2007). Kırım Savaşı sırasında (1853-1856) İngiliz askerleri, onlarla ittifak halinde olan Türklerden el yapımı sigaralar görmüşler ve sigara kullanımı önce İngiliz askerleri arasında, daha sonra İngiltere ve Avrupa’da yaygın hale gelmiştir (Royal College of Physicians, 2007). On dokuzuncu yüzyılda, özellikle Birinci (1914-1918) ve İkinci Dünya Savaşları (1934-1945) sırasında ve sonrasında Avrupa’da sigara içimi artmıştır. Çünkü bu savaşlar sırasında cephedeki askerlere ücretsiz sigara vermişlerdir. 1944 yılına geldiğinde, yıllık sigara üretimi 300 milyar adete yükselmiştir (Jacobs, 1997). Daha önce sadece erkeklerde büyük bir salgın şeklinde sigara içilmesi görülmüşse de özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında kadınlarda bir artış meydana gelmiştir (Jacobs, 1997).

1.2.3. Tütün Ürünleri Tüketim Sıklığı

Tütün dumanı içerisinde başta;

- Nikotin
- Karbon monoksit,
- Benzen
- Aseton
- Arsenik

- Tolüen
- Amonyak
- Nikel olmak üzere 4000'nin üzerinde kimyasal madde bulunmaktadır (Akgün, 2019).

Söz konusu kimyasal maddelerin çoğu, insanlarda kansere yol açan maddelerdir. Böcek öldürmede de kullanılan bir madde olan nikotin, insanlarda emilen miktar kapsamında rahatlama ve uyanıklığa neden olabilmekte ve bağımlılığa neden olabilmektedir (Akgün, 2019). Fizyolojik bağımlılık yapmasının yanında genellikle keyifli anlarda, arkadaş ortamında, çay kahve tüketimi ile beraber, telefon konuşmaları esnasında, yemeklerin üzerine, alkolle birlikte gibi zamanlarda da psikolojik bağımlılık yapabilmektedir.

Türkiye'de kullanımı en yaygın olan tütün ürünü sigaradır. Sigaranın yanı sıra nargile, puro, pipo ve tütün çiğneme gibi kullanımlar da bulunmaktadır (Taşdemir, 2016).

Türkiye Küresel Yetişkin Tütün Araştırmalarına göre dünyada 1,5 milyar insan tütün mamullerini kullanmaktadır. Bununla birlikte kullanıcıların yarısı tütün ve tütün ürünlerinden kaynaklanan ölümler yaşadığını bilmektedir (Asi ve Gözüm, 2020).

1.2.4. Tütün Ürünleri Tüketim Nedenleri

İnsanların tütün ürünlerini kullanmaya başlamasındaki faktörler arasında öncelikle merak ve özentilik vardır. Bu iki etkenin yanı sıra;

- Arkadaş etkisi
- Bireysel problemler
- Ailevi problemler
- Eğlence amacıyla
- Herhangi bir neden olmadan
- Diğer nedenlerden ötürü de tütün ürünleri kullanımına başlandığı görülmektedir.

Tütün ürünlerinin kullanımının ve başlama nedenlerinin ikamet yerine ve cinsiyete göre büyük ölçüde değiştiği görülmektedir.

Türkiye’de 2012 yılında yapılan Türkiye Sağlık Araştırması Anketi’ne göre ülkemizde 15 yaş ve üstü kişilerin yüzde 42,3’ü meraklan tütün ürünleri kullanmaya başlamış, bunların yüzde 26,5’i özenme sonucu kullanılmaktadır. Aile sorunları, kişisel sorunlar, eğlence amaçlı özel bir sebep olmaksızın (sevgililerin, annelerin, babaların, kız kardeşlerin, erkek kardeşlerin, televizyonların, basın ve radyo yayınlarının etkisiyle) tütün içmeye başlayan kadınların oranı hem kentsel hem de kırsal alanlarda erkeklerden daha yüksektir. Eğlence amaçlı tütün kullanım oranı diğer faktörlere göre düşüktür (Asi ve Gözüm, 2020).

Birçok insan ergenlik döneminde sigara içmeye başlar ve yetişkin olduklarında bağımlı hale gelir. Bazıları sigarayı bırakmaya çalışır, ancak tekrar başlar çünkü sigara içmek yoğun bir bağımlılıktır. Bu durum da kurtulmanın çok zor olduğu bir alışkanlıktır. İnsanların sigara içmesinin çeşitli nedenleri vardır.

Gençlerin sigara içmesinin başlıca nedenleri deneme amaçlı, yetişkinler gibi olma, arkadaşları gibi olma arzusudur. Gençler çevrelerindeki insanların (özellikle ebeveynleri ve akrabaları) sigara içtiklerini gördüklerinden, yaşlılar gibi davranmak için içmektedirler. (Jacobs, 1997).

Yetişkinler ekonomik veya kişisel sorunlar nedeniyle sigara içiyorlar. İşsiz ya da çalışan, ancak kendilerini ve ailelerini desteklemek için yeterli gelir elde edemeyen, evsiz ya da alkol, kokain/eroin gibi bağımlılıklarla mücadele edemeyen bazıları, evliliklerinin ya da ilişkilerinin bozulması nedeniyle baskı ve stres yaşayabilir. Bütün bu insanlar olumsuz bir duruma doğru ilerlerken rahatlamak ya da enerji kazanmak için sigara içiyorlar. Genç yaştaki bazı insanlar da kilolarını kontrol etmek için sigara içiyorlar. Sigara içenler sigara içmeyenlerden ortalama 5 kg daha incedir. Sigara içmek iştahı azaltır. Tat ve koku duyularını zayıflatır. Bu durum ise sigarayı bırakan kişilerin kilo almalarına yol açabilmektedir. Nitekim sigarayı bırakmanın etkisi ile yemeklerin tatları ve kokuları daha güzel gelmektedir (Jacobs, 1997)..

1.2.5. Tütün Ürünleri Tüketiminin Etkileri

Tütün ve türün ürünlerinin sağlık ve ekonomik açıdan etkileri aşağıda yer alan başlıklar üzerinden değerlendirilmiştir.

1.2.5.1. Sağlık Üzerine Etkileri

DSÖ tarafından belirtilen ifadeye göre yılda 6 milyon insan tütün kullanımı nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bu ölüm oranlarından yaklaşık 5 milyondan fazlası doğrudan tütün kullanan insanlar olup, 600 bine yakın oranı ise tütün dumanına maruz kalan kişiler olarak adlandırılan “pasif içicilerdir” (WHO, 2018). En yaygın tütün kullanımına sahip olan sigara, önlenemeyen ölüm ve hastalıklar açısından en büyük nedenlerden biridir. Doğrudan ölüm ile sonuçlanmayan birçok kronik hastalığa neden olabilmektedir (Karlıkaya vd., 2006: 54).

Tütün kullanımı, akciğer kanseri, kardiyovasküler hastalık ve solunum sistemi hastalıkları gibi ciddi tıbbi durumların önünü açan bir risk faktörüdür. Bu riskler sadece onu kullanan kişi için değil, dumana maruz kalan pasif sigara içenler için de tehlike oluşturmaktadır. 1960’tan günümüze kadar 50 yıllık dönemde akciğer kanseri, kalp hastalığı ve kronik solunum sistemi hastalıkları nedeniyle hastaneye yatış sayısında bir artış olmuştur (Erdöl vd., 2015).

Tablo 7. Sigaraya Bağlı Ölümcül Hastalıklar

Kanserler		Kalp ve dolaşım	Diğerleri
Akciğer	Mide	Koroner k alphanstalığı	KOAH
Ağız ve Nefesborusu	Pankreas	Aort anevrizması	Zatürree
Yemek borusu	Bulunamayan ilkodak	Kalp ka sı dejenerasyonu	Mide ve on iki parmakbağırsağı ülseri
Mesane	Lösemi	Damar Kireçlenm esi	
Böbrek		Felç-inme	

Kaynak: Celal Karlıkaya, Funda Öztuna, Zeynep Aytemur Solak, Metin Özkan, Osman Örsel, —Tütün Kontrolül, Toraks Dergisi, 7(1), 2006, s. 54

Tablo.8 bize tütün kullanımının çeşitli kanser türlerine, kalp ve dolaşım hastalıklarına neden olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte tütün kullanımı KOAH hastalığının ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biridir.

1.2.5.2. Ekonomik Etkileri

Tütün kullanımının ekonomik yükü, tütün ürünlerini satın almak için harcanan parayı ve tütünle ilgili sağlık sorunlarının teşhis ve tedavi masraflarını içerir.

Tütün kullanımıyla ilgili sağlık sorunları için tedavi edilen artan sayıda hasta olduğu görülmektedir. Bu artış, gerekli önlemler alınmadıkça gelecekte bu nedenle yapılacak sağlık harcamalarında daha fazla artışa yol açacaktır. Artan sağlık maliyetleri, bunun ekonomik gelişmemizi engelleyeceğini göstermektedir (Kılavuz, 2010: 183).

Daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulması ve tütün ürünlerinin maliyet ve ekonomik yükünün analiz edilmesi nedeniyle, tütün kullanımı arttıkça verimlilik ve sağlık hizmetleri üzerindeki etkileri daha olumsuz hale gelecektir. Bilimsel araştırmalar göz önüne alındığında, tütün halk sağlığı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır; devlet kurumlarının halk sağlığını korumak için tütün bağımlılığıyla mücadelede sosyal ve ekonomik önlemler almasını gerektirmektedir. Önümüzdeki yıllarda tütünle ilgili sorunların tamamen ortaya çıkmasından sonra, salgının parasal maliyetleri düşük ve orta gelirli ülkelerin ekonomik durumunu kötüleştirecektir (Bilir vd., 2009: 30).

2030 yılında sigara kullanıcılarının 5/4'ünü geliştirmekte olan ülkelerdeki bireylerin meydana getireceği ve tütün kullanımına bağlı hastalıkların ekonomik kayıplarının bu ülkelerin sağlık hizmetlerinde önemli düzeyde yük olacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde ise her yıl yaklaşık 100.000 kişi kanserden ölmekte, kanser ölümlerinin ise en az 3/1'i sigara kullanımından kaynaklanmaktadır (Kılavuz, 2010: 186).

Sigaradan alınan vergilerin yükseltilmesi sigara fiyatlarının artırılması, halk sağlığı yetkilileri tarafından kazan-kazan uygulaması olarak kabul edilmektedir. Vergi artışı kapsamında sigara fiyatlarının artması, bireyler tarafından tüketilen miktarın azalması veya sigara bırakılarak tüketimlerin azalmasını sağlamaktadır. Hükümetler, sigaradan aldıkları vergiler ile gelirlerini arttırmaktadırlar. Bu bağlamda

özellikle de gelişmekte olan ülkelere tütün ürünlerinden alınan vergiyi artırmak tütün tüketiminin azalmasında etkin bir uygulamadır.

Türkiye’de tütün tarımında arz fazlalığı, bu sektör içerisinde çalışanların gelecekle, iç pazarın mevcut durumu, yabancı sigara tüketiminin yaygın hale gelmesi, tütün ve tütün ürünlerinin kalite ve maliyet gibi çok sayıda sorunu bulunmaktadır.

Ülkemizde tütün ve tütün ürünlerinden Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi ve İthalde tütün fonu alınır. Bu vergiler şu şekildedir:

Ülkemizde genel KDV oranı %18 olmakla beraber tütün ve tütün ürünleri de bu orana bağlı olmaktadır. Tütün ve tütün ürünleri ÖTV Kanununa ekli III sayılı listede bulunur.

Ülkemizde tütün kullanım yaşı giderek azalmakla beraber gençlerin sık tükettiği sigaraların fiyatları da oldukça artmıştır. Bu fiyat artışı devlet tarafından caydırıcı olarak uygulansa da caydırıcılık etkisi oldukça azdır. Genç yaştaki kullanıcılar, harçlıklarının bir kısmını tütün ve tütün ürünlerine harcamaktadır. Sigara kullanan bireyler fiyatları yüksek olsa da sigara kullanımına devam etmektedir. Esasında sigara fiyatlarının yıl içerisinde birden çok artması kullanıcıların tütünü bırakmalarını sağlamamakta aksine onları tütün içmeye itmektedir (Kılavuz, 2010: 191).

Tütün ürünleri kullanımı, kullanıcılarına ekonomik olarak olumsuz etkilediği bilinen bir gerçektir. Ancak günlük hayatımızda, sosyal medyada, film ve dizilerde karşılaşılan sıkıntılı, eğlenceli durumlarda sigara ürünlerinin içilmesi bireylerin özenmesine neden olmaktadır. Öte yandan tütün kullanıcılarının tütün ve tütün mamullerine olan harcamaları günden güne artış göstermektedir. Bu harcamalar ise insanların ekonomik anlamda sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Bağımlılık

haline gelen tütün kullanımı yokluğunda noksanlık çekilmesi nedeni ile harcamaların bu yönde yapılması tütün ve tütün ürünlerine ayrılan payı arttırmaktadır.

Bunların yanı sıra tütün kullanımının neden olduğu çeşitli hastalıklar bulunmaktadır. Bu hastalıklarının tedavisi için harcanan para da oldukça ciddi rakamlara ulaşabilmektedir. Nitekim uzun süre boyunca tütün ürünü kullanan bir kişinin tütün kaynaklı bir hastalığa yakalanması, bireyin sağlık harcamalarına ayırdığı payın artmasına neden olmaktadır.

Sigara içmek hem bireyler hem de toplum için yüksek maliyetler yaratır. Dünya Bankası verilerine göre tütünün neden olduğu ekonomik zarar her yıl 200 milyar dolar. 1993 yılında, tütün dumanı sağlık giderleri hesaplanmış milyar 50 ABD \$ vardı. İşgücü ve üretim kayıpları eklendiğinde, kayıp 97 milyar dolar veya kişi başına 373 dolar olur. Bu masrafların sigara içenler tarafından vergi şeklinde karşılanması için her paketin 4 TL olması gerektiği hesaplanmıştır (MMWR, 2002).

1995 Yılında ABD’de sigara reklamlarına harcanan para günde 5 milyon dolardı ve bu da o yıl tüberküloz programının bütçesini karşılayabilecek seviyedeydi. 1998 Yılında sağlık harcamalarının maliyeti 75,5 milyara çıkmış, her sigara içicisinin toplam 3,391 dolara (hastalıklardan, işgücü kaybından vb. Kaynaklandığı) Mal olduğu belirlenmiştir.) ABD’deki sağlık harcamalarının %8’ini oluşturmaktadır. (MMWR, 2002). Bugün sadece ABD’de ekonomik kayıpların 157 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (MMWR, 2002 & Crews, Payne, 2003). Bunun 75 milyar doları doğrudan kişisel sağlık harcamaları, 82 milyar doları ise ölüm nedeniyle işgücü kaybıdır (MMWR, 2002).

Tütünün Türkiye’ye verdiği zararın 8-10 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Bu durum göz önüne alındığında, sigarayı bırakma tedavileri tüm sağlık müdahaleleri arasında en uygun maliyetli müdahalelerden birini oluşturacaktır (Parrot ve ark., 1998 ve Warner, 1997). Tütün kontrolü birçok sektörün iş birliğini gerektirmektedir. Tütünle mücadelenin işsizliğe neden olmayacağını, fayda sağlayacağını, ekonomiye zarar vermeyeceğini ve yoksullukla mücadelede sigarayla mücadelenin önemini göstermek önemlidir. Tütünün yoğun olarak yetiştirildiği Türkiye gibi ülkelerde bile tütün kontrolünün ekonomiye zarardan daha fazla fayda sağladığı bildirilmiştir (Word Bank, 1999). Tütün kontrol faaliyetlerinin amacı tütün

ürünlerine olan talebi azaltmaktır. Talepteki bu değişiklik tütün ürünleri harcamalarının diğer mal ve hizmetlere kaymasına neden olacaktır. Tütün endüstrisi zarar görse bile diğer sektörler fayda sağlayacak ve işsizlik olmayacaktır (Word Bank, 1999). Kapsamlı tütün kontrol programları uygulayan birçok ülkede tütün tüketimi hızla düşerek kanser, kalp hastalıkları ve diğer dolaşım sistemi hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları ve düşük doğum ağırlığı insidansında azalmaya neden olmuştur (Word Bank, 1999). Dünyadaki birçok hükümet, tütün kontrolünün istenmeyen ekonomik sonuçlar doğuracağı endişesi nedeniyle harekete geçmekte tereddüt etti. Tütün talebindeki azalmanın büyük iş kayıplarına neden olacağı, tütünden elde edilen vergi gelirlerinin kaybedileceği, vergi oranlarındaki artışın kaçakçılıkta büyük bir artışa neden olacağı gibi görüşler her zaman gündemde olmuştur.

Tütün üretimi ile ilgili işler Türkiye, Bangladeş, Mısır, Filipinler ve Tayland'daki üretimle ilgili işlerin %2,5-5'ini oluşturmaktadır. İnsanlar tütüne para harcamayı bırakırlarsa, bunun yerine genellikle diğer ürünlere para harcayacakları ve böylece potansiyel iş kaybını telafi etmek için alternatif istihdam kaynakları yaratacakları dikkate alınmalıdır. Böyle uygun eylem planlarında güçlü Tarım ve ticaret politikalarını desteklemek, geniş çaplı Kırsal Kalkınma politikaları, ürün çeşitlendirilmesine yardımcı olmak, devlet bütçesi üzerindeki sigara vergilerini etkilerini incelemek için geliştirilen bir model (Word Bank, 1999) kırsal eğitim ve diğer güvenlik ağı sistemleri kurmak, hazırlama gibi farklı çabaları kapsamaktadır. Tüm dünyada sigaradan yapılan vergi indirimlerinde %10'luk ılımlı bir artışın ülkeden ülkeye değişmekle birlikte tütün vergilerinden elde edilen geliri genel olarak yaklaşık yüzde yedi oranında artıracığı sonucuna varılmıştır (Word Bank, 1999).

1.2.6. Dünyada Tütün Tüketimi

Tütün kullanımı geçmişten günümüze kadar dünya çapında çok yaygın bir alışkanlık olmasına rağmen, hala devam eden ve özellikle bireysel ve kitlesel sağlık sorunları olmak üzere birçok sorun yaratan zararlı bir eylemdir. Tütün kullanımı Çağımıza kadar uzanır ve yaklaşık on bin yıl önce tütün, Amerika'nın yerli halkları tarafından dini ritüellerin bir parçası olarak kullanılmıştır. Tütün ilk olarak Christoph Colomb'un Amerika'ya yolculuğuyla Avrupa'ya girmiş ve oradan dünyaya yayılmıştır (Castaldelli-Maia vd., 2016: 25).

Dünyada birçok tütün ürünü tüketilmektedir ancak tütün kullanımı en çok sigara yolu ile gerçekleşmektedir. Sigara içen erkeklerin yaklaşık olarak 4/3'ü orta ya da yüksek insani gelişme indeksine sahip olan ülkelerde yaşamaktadır. Günlük sigara tüketen kadınların da yarısı İGE değeri çok yüksek ülkelerde yaşadığı ifade edilmektedir (Drope ve diğ., 2018: 20).

OECD ülkelerinde yaşayan yetişkinlerin yaklaşık %18,5'i günlük tütün tüketicisidir. Bununla birlikte Meksika, İzlanda, İsveç, ABD, Norveç ve Avusturalya gibi ülkelerde sigara kullanım oranları OECD ortalamasının altındayken, Türkiye, Yunanistan, Avusturya, Macaristan ve Letonya'da bu oran daha yüksek düzeydedir (OECD, 2017: 23).

Tablo 8. 15 Yaş ve Üzeri Tütün Kullanım Yaygınlığı

	Yıl	Toplam (%)		Erkek (%)		Kadın (%)	
		Yaygınlık	Değişim	Yaygınlık	Değişim	Yaygınlık	Değişim
Mevcut	2000	26,9	-	43,0	-	10,9	-
	2005	24,3	-0,52	39,6	-0,68	9,0	-0,38
	2010	22,1	-0,44	36,6	-0,60	7,5	-0,30
	2015	20,2	-0,38	34,1	-0,50	6,4	-0,22
Öngörülen	2020	18,7	-0,30	31,9	-0,44	5,4	-0,20
	2025	17,3	-0,28	30,0	-0,38	4,7	-0,14
Hedef	2025	15,5	-0,44	25,6	-0,73	5,3	-0,15

Kaynak: (WHO, 2018), WHO Global Report on Trends in Prevalence of Tobacco Smoking 2000-2025. Geneva, Switzerland: World Health Organization, s.11

Tablo.9 da görüldüğü üzere 21. Yy. başlarından itibaren dünyada tütün kullanımında bir azalma meydana gelmiştir. Görüldüğü üzere yıllara göre giderek azalma gösteren tütün kullanımının 2025 yılına kadar daha da azalması beklenmektedir.

Tütün kullanım yaygınlığının belirlenmesi açısından ele alınan önemli ölçütlerden birisi de yaş unsurudur.

Tablo 9. 15 Yaş ve Üzeri Yaş Gruplarına Göre Tütün Kullanım Yaygınlığı

Yaş Gru bu	Tahmini Yaygınlık (%)				Öngörülen Yaygınlık (%)	
Yıllar	20 00	20 05	20 10	20 15	20 20	2025
15-24	19, 1	17, 1	15, 7	14, 3	13, 1	12,3
25-34	27, 0	24, 3	21, 9	20, 2	18, 8	17,2
35-44	32, 0	29, 0	26, 5	24, 1	22, 0	20,6
45-54	33, 2	30, 1	27, 4	25, 4	23, 5	21,5
55-64	29, 6	26, 8	24, 6	22, 7	21, 1	19,9
65-74	24, 4	22, 1	20, 0	18, 4	17, 3	16,2
75-84	19, 4	17, 4	16, 0	14, 7	13, 6	12,7
85+	15, 3	14, 0	12, 4	11, 5	10, 7	10,0

Kaynak: (WHO, 2018), WHO Global Report on Trends in Prevalence of Tobacco Smoking 2000-2025. Geneva, Switzerland: World Health Organization, s.12

Tablo.10 bize tütün kullanım oranlarında giderek azalma meydana geldiğini göstermektedir.

Tütün kullanım yaygınlığı kapsamında ele alınan bir başka sınıflandırma yöntemi de ülkelerin gelir gruplarıdır. Yapılan araştırmada gelir grubuna göre insanlar düşük gelirli, düşük-orta gelirli, yüksek-orta gelirli ve yüksek gelirli olmak üzere dört ana gruba ayrılmıştır. Araştırma kapsamında cinsiyet ayrımına da yer verilmiştir.

Tablo 10. 15 Yaş ve Üzeri Dünya Bankası Gelir Grubu ve Cinsiyetlere Göre Tütün Kullananların Sayıları

	Tahmini Tütün Kullanıcısı (Milyon)				Öngörülen Tütün Kullanıcısı (Milyon)	
Ülkenin Gelir Grubu	2000	2005	2010	2015	2020	2025
	Her İki Cinsiyet					
Genel	1143	1134	1125	1114	1104	1095
Yüksek Gelirli	272	254	238	220	203	187
Yüksek – Orta Gelirli	502	507	505	497	486	471
Düşük – Orta Gelirli	328	331	339	349	362	377
Düşük Gelirli	4 1	4 2	4 5	4 8	5 3	5 9
	Erkekler					
Genel	912	924	934	939	944	948
Yüksek Gelirli	165	155	145	135	124	115
Yüksek – Orta Gelirli	429	438	441	437	431	420
Düşük – Orta Gelirli	285	296	310	325	341	359
Düşük Gelirli	3 3	3 5	3 8	4 2	4 8	5 4
	Kadınlar					
Genel	230	210	192	175	160	147
Yüksek Gelirli	107	9 9	9 2	8 5	7 8	7 2
Yüksek – Orta Gelirli	7 3	6 9	6 4	6 0	5 5	5 1
Düşük – Orta Gelirli	4 3	3 5	2 9	2 4	2 1	1 8
Düşük Gelirli	8	7	6	6	6	6

Kaynak: (WHO, 2018), WHO Global Report on Trends in Prevalence of Tobacco Smoking 2000-2025. Geneva, Switzerland: World Health Organization, s.21

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere kadınların tütün kullanım oranları tüm gelir gruplarında azalmaktadır. Erkeklerde ise bir artış gözlenirken yüksek gelirli ülkelerde düşüşler meydana geldiği görülmektedir. Bununla birlikte erkekler yüksek ve orta kategorideki ülkelerde 2015 yılına kadar artmış daha sonrasında ise

azalmıştır.

Ülkeler bazında, tütün tüketiminin sosyo ekonomik gruplara göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Pek çok ülkede olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de en çok tütün tüketen ve tütün kullanımının ekonomik ve sağlık yükünün taşıyanların birçoğu yoksullardır (WHO, 2004: 3).

Tütün kullanımı, tüketen kişiyi öldüren tek yasal uyuşturucudur. DSÖ, dünyada gerçekleşen erkem ölümlerin çoğunluğunu, yaklaşık 6 milyon kişinin ölümünden tütün kullanımını sorumlu tutmaktadır. Bu oran, pasif içiciliğin etkilerinden ölen yaklaşık 600.000 kişiyi de içerisine almaktadır. Tütün kullanımı genel olarak kötü sağlık durumu, engellilik ve ölümle sonuçlanmakta ve bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar ile ilişkilendirilmesine karşılık, bulaşıcı hastalıklardan ölüm riski ile ilişkilidir. BM kapsamında 2013 yılında Dünya Sağlık Asamblesi bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümleri azalma amacıyla gönüllü global tütün hedeflerini meydana getirmiştir. 15 yaş+ gençlerde var olan tütün kullanımında %30 oranında bir azalmanın sağlanması amaçlanmıştır. DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi mevcut ve gelecek kuşakların tütün tüketiminden, ekonomik, çevresel ve sosyal zararlarından korumayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ise DSÖ tarafından 2008 yılında MPOWER adlı önlem paketi ortaya atılmıştır. MPOWER açıklaması şu şekildedir (WHO, 2019):

- “M (monitor) tütün kullanımının ve önleyici politikaların takip edilmesi;”
- “P: (protect) tütün dumanından insanların korunması;”
- “O: (offer) sigarayı bırakmak isteyenlerin desteklenmesi;”
- “W: (warn) tütünün zararları konusunda toplumun bilgilendirilmesi;”
- “E: (enforce) tütün ürünlerinin reklamları, promosyon ve sponsorluklarının önlenmesi;”
- “R:(raising) tütün ürünlerine uygulanan vergilerin yükseltilmesi”

DSÖ 2017 yılında yayınladığı Global Tütün Epidemisi raporu kapsamında yetişkinlerde tütün kullanım prevalansı 2007 yılında %23,5’ten 2015 yılında %20,7’ye gerilemiştir.

Tablo 11. Tütün kullanım prevalansı bölgelere göre (2010 ve 2025)

Bölge	2010			2025		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Afrika	23,5	2,5	12,8	34,7	1,6	18,1
Amerika	24,1	14,2	19,0	16,3	8,6	12,3
Ortadoğu	35,1	3,1	19,5	45,3	2,5	24,6
Avrupa	4,3	19,9	29,6	31,3	15,9	23,3
Uzakdoğu	33,1	2,9	18,2	27,5	1,2	14,5
Avusturalya	49,4	3,6	26,8	43,3	2,4	23,2
Global	36,9	7,3	22,1	33,2	4,7	18,9

ABD’de tütün kullanımı önlenebilir hastalık ve ölüm nedenleri arasında yer almaktadır. Sigara kullanım oranı bu düzeyde sürdüğünde 5,6 milyon Amerikalının sigara kaynaklı öleceği düşünülmektedir. Genel olarak tütün kullanım ve bağımlılığı gençlik dönemlerinde başlamaktadır. Ergenlik dönemi kapsamında nikotine maruz kalmak bağımlılık nedenlerinden biridir ve beyin gelişimine zararlı olabilmektedir.

1.2.7. Türkiye’de Tütün Tüketimi

Ülkemiz, diğer ülkeler bazında tütün kullanımının yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır (Doğanay ve diğ., 2015: 94). Türkiye, İGE ülkelerindeki ortalamadan daha az erkeğin tütün kullanımı mevcuttur. Halen tütün kullanmakta olan erkeklerin oranı %41,4’tür. Öte yandan erkek çocuklarının tütün kullanım oranı yaklaşık %3,7 ile İGE ülkelerinin üzerinde bir orana karşılık gelmektedir. Bununla birlikte tütün kullanımı ülkemizde haftada yaklaşık 1000’den fazla erkeğin hayatını kaybetmesine yol açmaktadır. Ülkemizde kadınların tütün kullanım oranları erkeklere göre daha az orandadır. Kadınların tütün kullanım oranı yaklaşık %16,3 iken İGE ülkelerine göre bu oran daha yüksektir (Doğanay ve diğ., 2015: 101).

Tablo 12. Her Gün Tütün Mamulü Kullanan 15 Yaş ve Üzeri Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	20 12			20 14			20 16		
Yaş	Topla m	Erke k	Kadı n	Topla m	Erke k	Kadı n	Topla m	Erke k	Kadı n
Genel	23,2	35,9	10,8	27,3	41,8	13,1	26,5	40,1	13,3
15-24	14,3	24,1	4,6	18,5	31,4	5,7	18,1	28,2	7,8
25-34	30,5	45,9	14,9	35,1	51,2	18,8	33,2	49,6	16,6
35-44	30,9	44,4	17,3	34,9	49,9	19,7	35,2	50,6	19,6
45-54	27,7	42,0	13,4	32,7	48,7	16,5	31,6	45,3	17,7
55-64	17,4	27,9	7,4	24,0	38,2	10,2	22,8	35,0	10,9
65-74	10,1	17,8	3,8	12,1	22,4	3,4	13,5	24,2	4,4
75+	5,6	12,6	0,8	5,0	8,9	2,4	4,8	10,7	1,0

Kaynak: (WHO, 2018), WHO Global Report on Trends in Prevalence of Tobacco Smoking 2000-2025. Geneva, Switzerland: World Health Organization, s.28

Bu tabloya göre her gün tütün tüketen bireyler arasında 2014 yılında 25-34 yaş arası en yüksek orana sahipken, 35-44 yaş arası en yüksek orandır. En düşük kullanım oranı ele alındığında ise tüm yıllarda 75 yaş üzeri grupların daha düşük olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak tütün kullanım ya da halen kullanmakta olan erkeklerin oranının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Yalnızca hiç kullanmayanlar grubu içerisindeki kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek bir orana sahip oldukları da görülmektedir.

Yurt içinde Türkiye’de yetiştirilen tütün ürünlerinin iç piyasadaki satış amaçları üretilen sigaralarda kullanımı 2003 yılında %42,07 oranında bulunurken bu oran 2008 yılında TEKEL’in özelleştirilmesi sonrasında 2017 yılında %12’ye düşmüştür.

TÜİK verileri kapsamında 2015 yılında Türkiyede tütün ürünlerinin kullanımı %89,3 yabancıların kontrolünde olmuştur. Ülkemizde de yabancı kontrolünün en

yüksek olduğu imalat sanayi tütün ürünlerinde ilk sıralardadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK

2.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI

Milli gelir üretimine katkıda bulunan üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımı, tarihten günümüze kadar tartışmalı bir konu olmuştur. Dağıtımın her geçen gün daha da adaletsiz hale gelmesi, konuyla ilgili araştırmaların önünü açmıştır. Ekonomik eşitsizliğin tarihsel araştırmaları çoğunlukla insanların gelir dağılımına dayanmaktaydı. Bunun nedeni, gelirin insanların yaşam standartlarını belirleyen önemli bir faktör olarak görülmesi ve bireylerin toplumdaki yerlerini belirleyen diğer göstergelerle kısmen yakından ilişkili olmasıdır (Champernowne ve Cowell, 1998: 5).

Teorik temelleri fizyokratik döneme dayanan gelir paylaşımı çalışmaları, tarımın o dönemde her ülkenin tek gelir ve zenginlik kaynağı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu görüş, her şeyden önce, yıllık üretime katkıda bulunan insan gruplarını üç sınıfa bölen Fransız filozoflar tarafından desteklenmektedir. Bu üç sınıfın ilki toprak sahipleridir. İkincisi tarım işçileri, çiftçiler ve kırsal işçilerdir. Üçüncü sınıf zanaatkarlar, üreticiler ve tüccarlardan oluşur. Yukarıda bahsedilen Fransız düşünürlere göre, bu üçüncü sınıf grup toplumun verimsiz bir bölümünü temsil etmektedir (Smith, 2002: 266). Bugün, en genel anlamda, gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönemde, bireyler, gruplar veya üretim faktörleri arasında üretilen milli gelirin dağılımıdır.

Sınıflandırma, üretimin dört faktörünü içerir. Bunlar emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcidir. Dağıtımın ne kadar adil olduğu sorusu hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemlidir. Çünkü insanların geliri tüketim ve tasarruf alışkanlıklarını belirler. Buna ek olarak, aynı zamanda kamu refahını ve barışı arttırmak ve yoksulluğu azaltmak gibi amaçlara da hizmet eder.

Gelir paylaşımı çalışmaları, bir kişinin yaşadığı toplumun sosyal ve politik yapısı hakkında bilgi sağlar. Gelir dağılımı, gelir eşitsizliği ile sosyal ve ekonomik

kurumlar arasındaki ilişkiyi, zamanla zengin ve fakir arasındaki gelir farkının dinamiklerini, gelir eşitsizliğindeki değişimin zenginlik üzerindeki etkisini, sermaye birikimini ve büyümeyi ve kaynak tahsisini ortaya koymaktadır. Vergi, harcama politikaları ve yönetmelikler gibi herhangi bir hükümet müdahalesi olmaksızın piyasanın işleyişinde meydana gelen gelir dağılımının temel belirleyicilerini bilmek, gelir dağılımının adaletsizliğinin temel nedenlerini belirlemek açısından önemlidir.

Diğeri ise, insanların aynı refah ve eğitim düzeyine sahip insanlarla evlenme eğilimi gibi gerçek ya da fiili bir kast sisteminin varlığı gibi sosyal araçlar ve normlardır. Diğer belirleyiciler bireysel yetenekleri ve hükümetin geçmiş politikalarını içerir (Afonso, Schuknecht ve Tanzi, 2008: 10). Sonuç olarak, bu tür faktörlerin varlığı ve bunların sosyal gruplar, coğrafi bölgeler ve hatta ülkeler arasındaki farklılıkları eşit olmayan gelir dağılımına yol açmaktadır ve bu eşitsizlik önemi artan bir sorun olarak var olmaya devam etmektedir.

2.2. GELİR DAĞILIMININ ÖNEMİ

Gelir dağılımının düzenlenmesinde devlet müdahalesine duyulan ihtiyacı belirttikten sonra, ikinci bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu da adil gelir dağılımının ne olması gerektiğidir. Çünkü adil gelir dağılımının ne olması gerektiği sorusu öznel değer yargılarına bağlıdır ve ekonomik analiz ve diğer teknik yöntemlerle ölçülmesi çok zor olan bir sorudur (Nadaroğlu, 1996: 117). Bununla birlikte, adil gelir dağılımının ne olması gerektiği konusunda her yerde ve her zaman kabul edilen bazı genel normlar vardır. Örneğin, çocukları sütsüz bırakmamak, yaşlılara bakmak ve yoksulluğu kontrol altına almak gibi konularda halkın değer yargısı oluşturulmuştur (Musgrave, 2004: 21).

Sonuç olarak, sosyal değer yargıları doğada dinamik olsa da, belirli bir toplumda ve belirli zamanlarda genellikle adil kabul edilen bir dağıtım seviyesi vardır (Nadaroğlu, 1996: 117). Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde, üretim malları ve nakit sermayesine sahip girişimcilerin gelirleri yüksek olsa da bağımsız olarak çalışan ve az serbest meslek sahibi olan büyük kitlelerin gelirleri düşüktür. Sonuç olarak, düşük gelirli grupların ortalama ve marjinal tüketim eğilimlerinin marjinal tasarruf eğilimlerinden daha yüksek olması, bu büyük insan kitlesinin servetinin birikmesini engellemektedir. Sonuç olarak,

düşük gelirli, düşük servetli, düşük gelirli kısır döngü tekrar ebedi hale gelir. Bu nedenle, yeniden dağıtım yoluyla herhangi bir önlem alınmadıkça, zenginlik belirli grupların elinde yoğunlaşmaktadır. (Alkin, 1992: 15). Adil bir gelir dağılımı oluşturmak, sosyal barış ve huzurun sağlanmasında son derece önemlidir ve aynı zamanda ekonomik ve politik öneme sahiptir.

2.3. GELİR DAĞILIM TÜRLERİ

Gelir dağılımı çalışmaları öncelikle fonksiyonel ve kişisel dağıtım çerçevesinde yürütülmektedir, ancak zamanla gelir dağılımındaki bölgesel ve endüstri dağılımı arasındaki farklar tartışılmaya başlamıştır. Sonuç olarak, dört farklı gelir dağılımı türü ve bunların farklı kavramsal temelleri vardır.

2.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Milli gelirin oluşmasında katkısı olan üretim unsurlarının milli gelirden aldıkları payları ifade eden dağılıma fonksiyonel gelir adı verilmektedir. Milli gelirin içerisinde bulunan, ücret, faiz, rant ve kar payları gelirin fonksiyonel olarak dağılımını belirtmektedir. Söz konusu dağılım türü, toplam gelirden farklı gelir türlerinin temsilcisi olan paylar arasında ayrımın yapılmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak fonksiyonel gelir dağılımı, hasılanın üretim unsurları içerisinde ne şekilde paylaşıldığının bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Temelde üretim unsurları emek ve sermaye olarak sınıflandırıldığında, emekten elde edilen ücretin payı GSYH'ya katkısı olan personelin tazminatı olabilmektedir (Dünhaupt, 2013: 2).

2.3.2. Kişisel (Bireysel) Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı içerisinde gelirin nerede ne şekilde ve ne yapılarak kazanıldığının yanı sıra yalnızca bireylerin belirli bir sürede kazandıkları gelir göz önüne alınmaktadır. Gelir dağılımındaki adalete yönelik yapılan araştırmalarda kişisel gelir dağılımından faydalanır. Böylece bir ülkedeki gelir dağılımı, toplum içerisindeki barış ortamının ve refahın artmasına, toplumun her ferdine fırsat eşitliği sunarak devresel dalgalanmalara yol açmazsa o ülkedeki gelir dağılımının adaletinden bahsedilebilir.

Dağılım kuramlarının ilk ortaya atıldığı tarihlerde iktisat düşünürleri fonksiyonel dağılım konusu üzerinde dururken, daha yeni iktisat kuramları bireysel gelir dağılımının adaletli olduğunu belirtmektedirler. Fonksiyonel ayırım sadece üretim unsurlarının milli gelir içerisinde aldığı paylar arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Ancak bireyler hem bir emek gücü hem de rant sahibi ya da sermayenin sahibi olabilirler. Bu nedenle kişisel gelir farklılıklarının tespit edilmesinde ele alınacak olan ölçü kişisel gelir dağılımı ölçüsüdür (Dünhaupt, 2013: 6).

2.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektöre göre gelir dağılımı, amacı ekonomideki milli gelire katkıda bulunan mevcut sektörlerin payını oluşturdukları toplam gelirden göstermek olan bir gelir dağılımı türüdür. Bu dağılımın analizinin ana başlangıç noktası, kırsal ve kentsel sektörlerden oluşan ekonominin ikili yapısıdır (Kakwani, 1986: 3).

Ekonominin basit iki sektörlü modelinde, tüm nüfusun gelir dağılımı, kırsal ve kentsel nüfusun gelir dağılımının bir kombinasyonu olarak analiz edilir. Bu iki sektör modelinde, kırsal nüfusun nispeten az gelişmiş bir geleneksel sektöre ait olduğu varsayılırken, kentsel nüfusun daha gelişmiş bir modern sektör olduğu düşünülmektedir (Kakwani, 1986: 4).

Sonuç olarak, her iki sektörde kişi başına düşen gelirdeki artış, kişi başına düşen toplam gelirden artışa neden olacaktır. Buna, sektörlerin gelir düzeyindeki değişimin neden olduğu zenginleştirme etkisi denilebilir. Bu bağlamda, sanayi gelir dağılımının analizi, ekonomik büyüme ve refahın iyileştirilmesi için rehberlik sağlayabilir.

Başka bir sektör farklılığına göre, milli gelirin çoğu, az gelişmiş ülkelerde birincil sektör tarafından bir bütün olarak üretilmekte ve bu sektörler çoğunlukla üç gruba ayrılmaktadır. Birincisi tarım, ormancılık, balıkçılık, madencilik ve taş ocağı işletmelerinden oluşan birincil sektördür. İkincisi, elektrik üretimini ve üretimini kapsayan ikincil sektördür. Son olarak, ulaştırma, iletişim, ticaret, kamu yönetimi, savunma ve dış ticareti içeren hizmet sektörü, üçüncül sektör olarak sınıflandırmaya dahil edilmiştir. Bu farklı sektörlerin orantılı katkıları büyüdükçe değişme

eğilimindedir. Bu dağıtım türü, sektörleri kendi aralarında karşılaştırmayı mümkün kılar. Bu bağlamda, devletin hangi sektörlerle ilgili politika yürüttüğüne dair bazı ipuçları da vermektedir (Kakwani, 1988: 201).

Buna ek olarak, ekonominin mevcut sektörleri açısından sektörler arasında gelir paylaşımı kavramı, üretim araçlarının devletin veya özel sektörün elinde olup olmadığına bakılmaksızın, kamu sektörü arasında milli gelirin bölünmesi olarak da ifade edilebilir. Dolayısıyla böyle bir ayırım, bir devletin ekonomideki ağırlığını belirlemede yararlıdır.

2.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin bir ülkenin farklı coğrafi bölgelerinde yaşayan bireyler arasındaki dağılımını belirtmektedir. Bu tür, bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde de oldukça faydalıdır. Bölgelerin arasındaki gelir dağılımının söz konusu ülkenin ekonomik kalkınma durumuyla doğrudan ilgili olmaktadır. Ekonomik olarak kalkınan ülkeler, bölgeler arasındaki gelir eşitsizliği düşük düzeydedir (Dünhaupt, 2013: 11).

2.4. GELİR DAĞILIMINDA EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜLMESİ

2.4.1. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, İtalyan ekonomist Gini (1912) tarafından geliştirilen eşitsizliğin belirlenmesinde kullanılan bir ölçüdür. Bu oran, ampirik literatürde gelir eşitsizliğinin en yaygın kullanılan göstergesidir. Bu sadece ülkeler arasındaki eşitsizliği karşılaştırmak için değil, aynı zamanda ülkedeki eşitsizliği zamanla karşılaştırmak için de çok yararlıdır (Kubar, 2014).

Söz konusu katsayı 0 ile 1 arasında bir değerdedir. 0'a eşit olması durumunda gelirin bireyler arasında tamamıyla eşit şekilde dağıtıldığını, 1 olması durumunda ise gelirin tamamıyla eşitsiz bir biçimde dağıtıldığını belirtir. Gini katsayısı Lorenz eğrişiyle mutlak eşitlik doğrusu arasında alan ile mutlak eşitlik doğrultusunun alt kısmındaki üçgenin alanının birbiri ile olan oranlaması ile hesaplanır. Bu hesaplama şu şekildedir (Charles-Coll, 2011, 24-25):

$$Gini = \frac{A}{A+B}$$

Gini katsayısının en önemli avantajı eşitsizlik ölçümlerinin taşınması gerekli olan dört özelliği kapsamasıdır. Bu özellikler;

- Transfer prensibi
- Ölçek bağımsızlığı
- Simetri prensibi
- Nüfus bağımsızlığıdır

Bununla birlikte Gini katsayısı çeşitli ülkelerde farklı bölgelerdeki gelir dağılımlarının karşılaştırılması ve bunların nüfusun farklı gruplarının kendi içerisindeki gelir dağılımlarının karşılaştırılması imkanını sağlamaktadır. Bir başka avantajı ise farklı zaman dilimleri içerisinde gelir dağılımlarında meydana gelebilecek iyileşme ya da bozulmalarının izlenmesini sağlamasıdır. Katsayının avantajlarının yanında çeşitli dezavantajları da bulunmaktadır. Lorenz eğrisinden üretilmiş olan Gini katsayısının en önemli dezavantajı, Gini katsayısının dağılımlarının farklı grupları açısından aynı olmasıdır. Lorenz eğrisi eğri altında kalan alan ve Gini katsayısının aynı olduğu farklı şekillerdedir. Bununla birlikte bir başka eksiklik ise dağılım bir nokta tahmini olması ve bu nedenle de bir bireyin hayatı boyunca kazandığı gelirleri dikkate almamasıdır (Charles-Coll, 2011, 26).

Tablo 13. Ülkeler İtibariyle Gini Katsayısı Göstergeleri

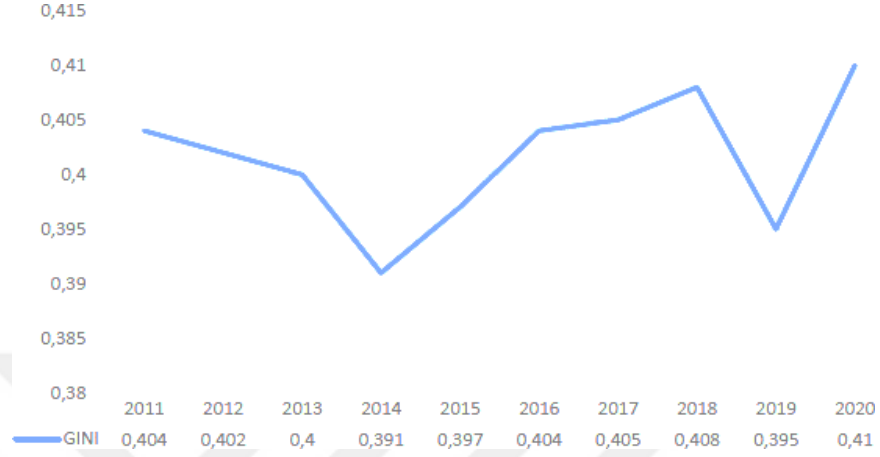
Ülke Grubu	Gini Katsayısı
Yüksek Gelirli Ülkeler	2010-2015
ABD	0.410
Almanya	0.301
Avusturya	0.305
Belçika	0.276
Danimarka	0.291
Finlandiya	0.271
Fransa	0.330
Hollanda	0.280
İspanya	0.360
İsveç	0.273
İtalya	0.352
Japonya	0.320
Kanada	0.338
Üst-Orta Gelirli Ülkeler	
Brezilya	0.515
Çin	0.421
Malezya	0.463
Meksika	0.482

Tablo 13 Devamı

Romanya	0.275
Tayland	0.379
Türkiye	0.402
Alt-Orta Gelirli Ülkeler	
Endonezya	0.395
Fas	0.407
Mısır	2.45
Nijerya	0.268
Pakistan	0.430
Ukrayna	0.307
Düşük Gelirli Ülkeler	
Afganistan	-
Bangladeş	0.321
Kenya	0.485
Mali	0.330
Mozambik	0.456
Uganda	0.410

Yukarıdaki tabloya göre gelir gruplarına göre Gini katsayıları dikkate alındığında, gelir düzeyi yükseldikçe bu katsayısının düştüğü görülmektedir. Yani gelir düzeyi arttıkça gelir dağılımı adaletinin daha fazla sağlandığı anlaşılmaktadır. Gini katsayısı ülke bazında değerlendirildiğinde Brezilya (0.515), Meksika (0.482),

Malezya (0.463), Kenya (0.485) gibi ülkeler en yüksek Gini katsayısına sahiptir ve en eşitsiz gelir dağılımına sahip ülkelerdir. Gelirin en adil şekilde dağıtıldığı ülkeler İsveç (0,273), Finlandiya (0,271) gibi yüksek gelir grubundaki ülkelerdir.

Şekil 2. Türkiye İçin Gini Katsayıları (2011-2020)

Kaynak: TÜİK (2021)

Şekil.2 incelendiğinde Türkiye'de son 10 yılda gini katsayısının 0,410 ile 0,391 arasında dalgalandığı görülmektedir. Türkiye'nin gelişmiş ülkelere kıyasla sahip olduğu gini katsayısının yüksek değerlerde kaldığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye'deki bölünmede adaletsizlik olduğu anlamına gelmektedir. Ortalama olarak Türkiye'de gini katsayısı 0,40 düzeyindedir ve gelirin daha adil dağıtılabilmesi için gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bu değerin 0,30'un altına indirilmesi gerekmektedir.

2.4.2. Lorenz Eğrisi

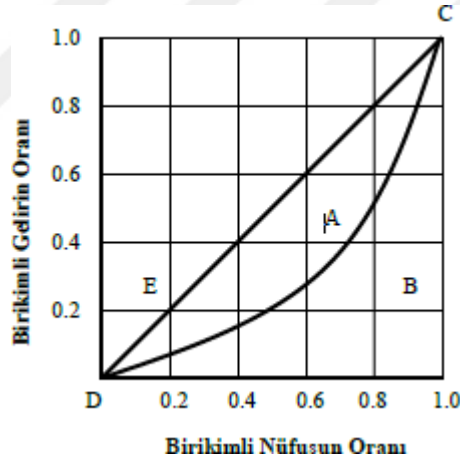
Lorentz eğrisi, 1905 yılında Amerikalı ekonomist Max O. Lorentz tarafından keşfedilmiştir. Lorentz eğrisi, belirli bir dönemde yaratılan toplam reel gelirin adil bir şekilde dağıtılıp dağıtılmadığını gösterir. Başka bir deyişle, eğri toplam gelirin ne kadarının dağıtıldığını gösterir. Gelir eşitsizliğinin grafiksel gösterimi, dağıtım adaletinin yorumlanmasını kolaylaştırır (Kubar, 2014).

Lorenz eğrisi nüfusun belirli bir yüzdesinin elindeki toplam gelirin oranının gösterilmesi için kullanılmaktadır. Lorenz eğrisinin bulunduğu düzlemde X ekseninde yer alan noktalar gelir düzeyine göre sıralanmış nüfusun birikimli oranını

belirtmektedir. Y eksenini ise nüfusun belirli bir yüzdesi için gelirin birikimli oranını belirtmektedir. Lorenz eğrisinde yer alan değerlerin elde edilmesi şu şekildedir (Bellu ve Liberati, 2005, 2):

$$L(k) = \frac{\sum_{j=1}^k y_i}{Y}$$

Yukarıdaki denklemde ifade bulan k gelir dağılımındaki her bir bireyin konumunu belirtmektedir ve 1'den n 'ye kadar olan değerler ($k=1, \dots, n$) alabilmektedir. Bir başka ifade olan i de gelir dağılımındaki her bir bireyin konumunu belirtmektedir. Bu ifade de 1 ile k arasında değerler alabilmektedir. Bununla birlikte dağılım içerisindeki bireylerin toplam sayısı ise P ile dağılımdaki i bireyin geliri ise y_i olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda k bireye kadar biriken gelirlerken $\sum_{j=1}^k y_i$ olarak hesaplanmaktadır. Bu formüle göre ise 1'den k 'ya kadar y_i 'lerin toplamı 0 ile Y arasında değişim göstermektedir.

Şekil 3. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Bellu ve Liberati (2005), s. 3.

Yukarıda yer alan şekilde D ve C noktaları arasında yer alan eğri, Lorenz eğrisi olarak adlandırılmaktadır. Bu iki nokta arasındaki doğruysa gelir adaletsizliğinin meydana gelmediğini belirten mutlak eşitlik doğrusudur. Mutlak eşitlik doğrusunda yer alan noktalarsa aynı nüfus oranına karşılık aynı gelirin oranını göstermektedir.

Genel Lorenz eğrisi, esnek ve karesel bir fonksiyondadır.

$$ax^2 + dx^2 + bxy + ey + cx + f = 0$$

Buna göre x'i P ve y'yi L olarak alındığında ve f=0 d=1 ce =- (a+b+c+1) olarak alındığında denklem şu şekilde olmaktadır.

$$L^2 + eL + bPL + aP^2 + cP = 0$$

Bu lorenz eğrisinin denkleminin genişletilmiş bir versiyonuna karşılık gelir. Burada yer alan e'nin negatif olduğu hallerde (0,0) ve (1,1) noktalarından geçmektedir. Katsayıların değerlerine bağlı olarak bu eğri ise parabol, hiperbol ya da düz bir çizgi olmakla beraber dair ya da elips olarak da gösterilebilmektedir. Nitekim Lorenz eğrisine belli sınırlandırmalar gelerek, bir elips yayı olması engellenebilmektedir. Lorenz eğrisinin genel formülü şu şekildedir:

$$L(P) = -\frac{1}{2}[bP + e + \sqrt{mP^2 + nP + e^2}]$$

Bu denklemde e, m ve n katsayıları şu şekildedir:

$$E = -(a+b+c+1)$$

$$M = b^2 - 4a$$

$$N = 2be - 4c$$

$$R = \sqrt{n^2 + 4me^2}$$

Aşağıda yer alan sınırlamalar ise genişletilmiş Lorenz fonksiyonunun düzeninin korunması için bulunmaktadır.

“ $e < 0$ L(0)=0 olmasını sağlar”

“ $a + c > 1$ L(1)=1 olmasını sağlar.”

“ $c \geq 0$ L (0) + ' 'nın sıfırın altında bir değer almamasını sağlar.”

“ $m < 0$ L P² 'ın (0,1) arasındaki değerler için sıfırın altında bir değer almamasını sağlar.”

Genelleştirilmiş Lorenz eğrinin tahmini için kullanılacak olan ilk adım a.b ve c parametrelerinde doğrusal değişken tanımlanmasıdır:

$$y_i = L_i (1 - L_i)$$

$$x_i = P^2 - L_i$$

$$x^{2,i} = L_i (P - 1)$$

Beta Lorenz eğrisi açık bir forma sahiptir. Beta Lorenz eğrisi sayısal ve matematiksel olarak daha çalışabilir bir forma sahip olmasına karşılık Genel Karesel Lorenz eğrisini uygulamak daha kolaydır.

Yoksulluk ölçülerinin hesaplanmasında bu iki Lorenz eğrisi yöntemi de kullanılmaktadır. Genel Karesel Lorenz eğrisi, Kakwani'nin yöntemine göre matematiksel olarak da kolay bir biçimde hesaplanırken, Beta Lorenz eğrisi L H'nin tersini almak için sayısal yöntemlerin kullanılması ve daha karmaşık Beta fonksiyonları ile uğraşılmasını gerektirmektedir. Ölçülerin hesaplanmasına hangi Lorenz eğrisi yönteminin daha kullanışlı olduğunun belirlenmesi için uyumluluk oranı hesaplanmaktadır.

2.4.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/20)

Yüzde paylar analizi, haneleri;

- %1
- %5
- %10 ya da %20'lik paylara ayırarak, söz konusu grupların gelirden aldıkları payları karşılaştıran ölçüttür (Bayramiç, 2006: 43).

Yüzde paylar analizi ölçütü, bireysel gelir dağılımındaki eşitliği ölçen en açık ölçek olmakla beraber ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar için ele alınabilmektedir.

Söz konusu ölçek için en yüksek gelir sahibi olan %20'lik nüfus ve en düşük gelire sahip olan %20'lik nüfusun milli gelirden aldıkları paylar incelenmektedir.

Bahsi geçen iki zıt durum arasındaki farkın açılması, gelir eşitsizliğinin arttığını gösterir (Bayramiç, 2006: 44).

P80/20 oranı Pareto tarafından geliştirilmiş ve geliştiricisine göre İtalya’da milli gelirin %80’lik kısmı toplumun üst kesimini temsil eden gruplarda toplanmaktadır. Yapılan bu tespit dünya genelinde de geçerli hale gelmiştir (Öztürk, 2012: 435).

P80/20 oranı oranının hesaplanması şöyledir; Toplum, en alt gelir grubundan en üst gelir grubuna kadar %5, %10 veya %20’lik gruplara ayrılır. Bu işlemin yapılması sonrasında en üst grubun milli gelirden aldığı pay en alt grubun milli gelirden aldığı paya bölünerek bu oran elde edilmektedir.

Aşağıda yer alan tabloda TÜİK tarafından Türkiye için hesaplanan P80/P20 oranı verilmiştir.

Tablo 14. Türkiye’de P80/P20 Oranları (2006-2020)

Yıllar	P80/P20
2006	8.1
2007	7.1
2008	7.1
2009	7.4
2010	6.9
2011	7.0
2012	6.9
2013	6.8
2014	6.9
2015	7.2
2016	7.4
2017	7.4
2018	7.6
2019	7.0
2020	8.0

Kaynak: TÜİK (2021)

Tabloya göre Türkiye’de P80/P20 oranlarının 7 seviyelerde dalgalandığı görülmektedir. Bu toplumun en üst seviyesinde yer alan grubun elde ettiği gelirin en alt grubun elde ettiği gelirden 7 kat fazla olduğu manasını taşımaktadır.

2.4.4. Kuznets Eğrisi

Kuznets Eğrisi, Amerikan İktisatçı Kuznets tarafından geliştirilmiştir. Kuznets ele aldığı bir çalışmada toplam 5 ülkenin bilgilerini incelemiş ve bunun sonucunda ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında bir ilişkinin bulunduğunu dile getirmiştir (Kuznets, 1995). Söz konusu çalışmaya göre gelir düzeyinin yükselmesi sonucunda adaletsizlik öncelikle artış, sonrasında azalış gösterir.

2.5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİN NEDENLERİ

Gelir dağılımı kavramı yalnızca iktisatçılar değil diğer sosyal bilgiler araştırmacılara tarafından da ilgi çeken bir konu haline gelmiştir. Gelir dağılımı, bir ülke içerisinde yaşayan kişiler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin, o ülkede yaşayan kişilere dağılım araçları ile pay edilmesi olarak açıklanmaktadır (Işığışık, 1998). Söz konusu bu payın gerçekleştirilmesi, bir ülkenin ekonomik refaha ulaşmasına oldukça önemli bir göstergedir. Gelir eşitsizliği bir ülke içerisindeki gelir dağılımının o ülke vatandaşları tarafından adil ve eşit bir biçimde bölüşülmediğinin ispatıdır.

Gelir eşitsizliğinin ekonomik ve sosyal değişkenleri çok sayıdadır ve bu bağlamda birçok araştırma yapılmıştır. Ayrıca ekonomik eşitsizliğin tüm bu değişkenler üzerine etkisi de birçok yoldan olabilmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik genellikle sosyal bilimciler tarafından istenilmeyen bir durum olarak görülmektedir. Bu durumun nedenleri içerisinde ekonomik büyümeye olan ters etki oldukça önemlidir (Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994). Eşitsizlik, dağılımsal mücadelenin artmasını sağlamakta ve bu durum ise tamamen teorik olarak ele alındığında iktisadi büyümeye zarar verebilmektedir. Bununla birlikte eşitsizlik, mülkiyet haklarının güvenlikleri, güvensizliği, sosyopolitik istikrarsızlık ve hatta doğurganlık oranlarının ve eğitime yatırım kanalları ile büyümenin de etkilenmesine neden olabilmektedir. Alan yazında gelir dağılımında eşitsizliğin, demokrasilerde büyüme oranlarının düşürdüğüne yönelik birçok bulgu elde edilmiştir (Weede, 1997).

Gelir dağılımı ve eşitsizliği birçok ekonomik faktörü etkilemekte ve bu faktörler gelir dağılımını ve eşitsizliği de etkilemektedir. Gelir dağılımını etkileyen

veya belirleyen faktörler göz önünde bulundurulurken yoksulluk kavramı da dikkate alınmalıdır. Gelir dağılımı, tüm nüfusun dağılımını belirlediği için yoksulluktan daha geniş bir kavram olmasına rağmen, gelir dağılımı ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki vardır. Yoksulluğun gelir dağılımındaki büyük eşitsizlik, yüksek düzeyde. Bu nedenle gelir dağılımını belirleyen faktörler dikkate alındığında yoksulluğu etkileyen faktörler de dikkate alınmalıdır (Aktan ve Vural, 2002).

Gelir dağılımındaki değişiklikler, küreselleşme veya teknolojik değişim veya ülkenin makroekonomik performansının kötüleşmesi gibi yapısal etkilerden kaynaklanabilir. Bu durumda gelir dağılımını belirleyen unsurlar kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

- İşgücü piyasası ve işgücünün dağılımı,
- Üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin fiyatlarının dağılımları,
- Servetin dağılımı,
- Eğitim düzeyi,
- Sosyal kurallar ve düzenlemeler,
- Dünya ekonomisindeki değişiklikler (küreselleşme, teknolojik değişim, vb.)
- Ülke ekonomisindeki değişiklikler ve politikalar (enflasyon, krizler, bütçe açıkları, devalüasyon, özelleştirme, vb.).

Gelir eşitsizliğinin derecesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterebilir (Thorbecke ve Charumilind, 2002). Dünya Bankası tarafından sunulan istatistikler, dünyadaki gelir dağılımı incelendiğinde zengin ve fakir ülkeler arasında kişi başına gelir açısından büyük fark olduğunu göstermektedir. 1999 Yılında yüksek gelirli ülkelerde kişi başına düşen ortalama gelir 25.370 dolar iken, düşük gelirli ülkelerde bu rakam 410 dolardır. Satın alma gücü paritesi bakımından kişi başına düşen gelir bakımından dünyanın en zengin ülkesi 30.600 dolar ile Amerika Birleşik Devletleri, Sierra Leone ise 414 dolar ile dünyanın en fakir ülkesidir (Aktan ve Vural, 2002b).

Türkiye’de satın alma gücü paritesi açısından kişi başına düşen gelir 2.900 dolar, kişi başına düşen gelir ise 6.126 dolardır. Bu rakamlarla Türkiye, satın alma gücü paritesi bakımından orta gelirli ülkeler ve milli gelir bakımından orta gelirli

lkeler arasında yer almaktadır. Bu sonuç, Türkiye'nin halen gelişmekte olan bir ülke olarak değerlendirildiğinde gelir dağılımı açısından durumunun o kadar da kötü olmadığını gösteriyor gibi görünse de bu yanlış ve yanılıcı bir sonuçtur. 1923 Yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana nispeten elverişli ekonomik koşullar altında geçen yirmi beş ila otuz yıl sonra ekonomik sorunlar yaşamaya başlamış ve halen de bunu sürdürmeye devam etmektedir.

Yüksek enflasyon ve ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıkla birleşince Türkiye'nin en önemli sorunları haline geldi. Bu sorunların getirdiği daha birçok ekonomik sorun var ve gelir eşitsizliği bunlardan biri. Türkiye'de yüksek gelirli ve düşük gelirli gruplar arasında gelir dağılımında büyük boşluklar bulunmaktadır. 1994 Hanehalkı Anketi sonuçlarına göre, nüfusun en düşük geliri %20'si toplam gelirin %4,86'sını alırken, bu oran nüfusun en yüksek geliri % 20'si için % 54,88'dir.

2.5.1. Servet Dağılımdaki Eşitsizlikler

Servet dağılımı ile gelir dağılımı arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Gelir, zenginlik birikiminin ana kaynağıdır. Servet ya kişisel tasarruflardan ya da mirastan oluşur. Yüksek gelirli insanlar için, düşük gelirli insanlardan daha fazla servet biriktirmek daha kolaydır. Bu durum, gelir düzeyi ile zenginlik arasında doğrudan orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, servete sahip olmak, teknolojiyen yeterince yararlanabilmek gibi avantajlara da sahiptir. Teknoloji, gelir dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Teknolojik gelişmelerden yararlanan gruplar daha yüksek pozisyonlara daha kolay yükselirken, inovasyona kapalı gruplar genellikle teknolojiyen yoksundurlar. Teknolojik yeniliklere ve fırsatlara kapalı olan insanlar, düşük eğitim düzeyine, yaşlılara ve işsizlere benzemektedir (şengr ve Taban, 2015).

2.5.2. lke Ekonomisi

Ülkenin ekonomisinin sermaye, arazi, işgücü ve diğer üretim faktörlerindeki artışa büyüme denir. Araştırmalar, ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin net sonuçlar vermediğini göstermiştir.

Ekonomik büyüme istihdam ve yatırım miktarını artırmaktadır. Eşit gelir dağılımı söz konusu olduğunda, ekonomik büyüme düşük gelirli kesimlerin gelir

düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Öte yandan, kalkınma ve ekonomik büyüme sadece sermaye sahipleriyle ilişkili olduğunda, gelir eşitsizliği düşük gelirli insanlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Öte yandan değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen Perotti ve Alesina (1996)'ya göre, ekonomik büyüme ve gelir paylaşımı arasındaki ilişkiyi etkileyen en büyük faktör siyasi istikrarsızlıktır.

2.5.3. Emeğin Dağılımı

Emeğin yapısı ele alındığında, emeğin yetişkinler arasında adil bir şekilde dağıtıldığı görülmektedir. Ama genellikle böyle değildir. Toplumu oluşturan insanların emeği niteliklere göre değişir ve bu değişikliklerden dolayı insanlar arasında ücret farklılıkları vardır. Bu gibi durumlarda, toplumdaki emeğin dağılımını dengelemek için kullanılan en etkili yöntemler arasında eğitim ve sağlık hizmetleri ön plana çıkmaktadır.

2.5.4. Demografik Faktörler

Düşük gelirli insanların gelir artışında büyük bir pay alamamasının nedenlerinden biri, yüksek nüfus artış oranlarıdır (Altınışık ve Peker, 2008). Ülkedeki gençlerin sayısı büyükse, bu önümüzdeki yıllarda istihdam açısından önemli bir sorun haline gelecektir. Artan nüfusa sahip ülkelerde, istihdamın pasif tutumu refah üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir ve ülkedeki yoksullar ve zenginler arasındaki uçurumu arttırmaktadır.

2.5.5. Göç

Nüfusun ülke içinde veya ülkeler arasında hareketini ifade eden göç, gelir dağılımını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Nüfus hareketine bağlı olarak, alıcı ve gönderen bölgelerdeki farklı etkiler ortaya çıkmaktadır. Göçle birlikte, alıcı bölgede ortalama gelir azalır, ancak göndericide artar. İnsanlar genellikle daha fazla kazanabilecekleri yerlere göç etseler de gelir arttıkça daha fazla harcama meydana gelir. Sonuç olarak, göçü kabul eden ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizlik kaçınılmazdır. Ayrıca, göçü kabul eden bölgelerdeki eğitim, sağlık ve ulaşım gibi hizmetlerin işsizliği ve yetersizliği de dolaylı olarak gelir dağılımını etkilemektedir (Acar, 2015: 49).

İç göç genellikle nüfusun kırsal alanlardan kentsel alanlara taşınması olarak ortaya çıkar. Bu nüfus hareketinin geçmişte kırsal alanlarda çalışan işgücü ile şehirlere ucuz işgücünün tedarik edilmesine katkıda bulunması, genel olarak şehirlerdeki ücret seviyelerini düşürmektedir. Sonuç olarak, şehirlerde yaşayan işgücünün milli gelirle payı azalmakta ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır (Borluk, 2014: 35). İç göçün neden olduğu ücretlerdeki değişiklikler, uluslararası göçün bir sonucu olarak da görülebilir.

Bu bağlamda işsizlik oranı azalmakta ve göçmen ülkelerde ücret seviyeleri artmaya eğilimlidir. Böylece, gelir dağılımı, menşe ülkesindeki işgücü lehine ortaya çıkar. Göçmenlik ülkesinde, nitelikli işgücünün büyümesi üretim ve milli gelirde artışa neden olurken, reel ücretlerdeki sınırlı artış ve yerli işgücünün istihdamındaki azalmalar bir sorun teşkil etmektedir (Güney vd.,2013: 50). Uluslararası göç genellikle akılların sızması şeklinde gerçekleşir, yani vasıflı işgücünün az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere evrimleşmeye taşınması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumun doğal sonucu, beyin tüketen bir ülkenin refah düzeyindeki düşüş ve ev sahibi ülkenin refahındaki artıştır.

2.5.6. Küreselleşme

Küreselleşme, sermayenin ve ticaretin serbest dolaşımının sağlanmasında ifade edilir. İletişim, bilgisayar bilimi ve ulaşımın geliştirilmesi, malların, sermayenin ve işgücünün dünya çapında taşınmasını daha mobil hale getirmiştir (Danışoğlu, 2004).

Küreselleşme, dış ticaretin büyümesini artırmakta ve sonuç olarak geliri arttırmaktadır. Bununla birlikte, gelir elde etmek için yeterli paraya sahip olmayan düşük gelirli insanlar, artan gelirin yeterli payını alamazlar. Sonuç olarak, küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde giderek artan bir etkisi olabilmektedir. Bununla birlikte, doğru yönetildiğinde, küreselleşme daha adil bir gelir dağılımına yol açabilmektedir.

2.6. GELİR DAĞILIMIN ETKİLEYEN EKONOMİ POLİTİKALARI

Gelir dağılımını belirleyen ekonomik politika araçları maliye politikası, para, ücret, fiyat, gelir, refah ve eğitim politikaları olarak görülse de pratikte her biri ayrı

bir politika olarak adlandırılrsa da bunları birbirinden ayırt etmek imkansızdır. Ekonomik politikalardan bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Maliye politikası, ülkedeki gelirlerin ve diğer eşitsizliklerin adil dağılımını düzeltmeyi amaçlamaktadır. Gelir paylaşımı politikası yerine bir vergi politikası kullanırsanız, bu vergi oranlarında bir fark yaratacak ve vergi sisteminin ilerici olmasına neden olacaktır. Bu sistem, yüksek gelir grubundaki insanları çok fazla vergilendirmeye zorlar. Vergi politikasında gelir vergisinin artmasının nedeni; Daha yüksek gelirli grupların kamu faaliyetlerinden daha fazla fayda sağlaması nedeniyle azalan marjinal gelir kazancı ve artan vergilendirmenin ortaya çıkmasıdır. Devletin maliye politikası ve gelirlerin yeniden dağıtılması, ilk aşamadaki vergiler, ikinci aşamadaki devlet harcamaları, üçüncü aşamadaki devlet kredileri ve son aşamadaki devlet bütçesi aracılığıyla bunu etkilemektedir (Aksu, 1993: 53).

Gelir dağılımına ilişkin uygulanan para politikası iki açıdan analiz edilebilir: kısa vadeli ve uzun vadeli. Gerçek üretim seviyesini potansiyel bir seviyeye yaklaştırmak için yeni önlemler alarak, beklenen enflasyon oranının gerçek enflasyon oranına eşit olduğu varsayımına dayanarak üretim seviyesindeki artışın ortalama geliri artırması beklenebilir. Bu, daha yüksek gelirli insanların sayısını artıracak ve yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısını azaltacaktır. Sonuç olarak, işsizlik oranı artan üretim ile azalacağından, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin düşük gelirli gruptakilerin lehine değişmesi beklenmektedir (Romer ve Romer, 1998: 20).

Ücret politikası devlet, sendikalar ve işveren sendikaları ile birlikte belirlenir. Devlet asgari ücretin belirlenmesinde çok önemli bir rol oynasa da toplu sözleşmenin tarafları toplu sözleşme yoluyla asgari ve fiili ücretlerin belirlenmesinde rol oynamaktadır (Kutal, 1969: 34). Sendikalar ücret artışlarına bahis oynuyorlar.

Bununla birlikte, işveren sendikaları ücret artışlarının fiyat artışlarına, işsizliğe ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olacağını belirtmektedir. Öte yandan devletler, ekonomik büyüme, fiyat istikrarı, tam istihdam, ödemeler dengesi ve adil gelir paylaşımı hedeflerinin her birine eşit önem vermektedir (Bayramiç, 2006: 156). Devletin ücret tanımına ilk müdahalesi, “asgari ücreti” belirlerken ücretlerin düşürülmesi için rekabeti ortadan kaldırmaktır. Asgari ücret, ücretli çalışanların gelirlerin işlevsel dağılımına yönelik çıkarlarına yönelik devlet müdahalesi olsa da diğer ücret seviyelerinin yükseltilmesine yönelik bir değişim olmuştur (Lindbeck ve Snower, 2001: 1).

Fiyatlandırma politikasının uygulanmasının temel amacı, piyasadaki fiyat seviyelerini değiştirerek fiyatların istikrarını sağlamaktır. Devletler, düşük gelirli grupları fiyatlandırma politikalarıyla korumaya çalışmaktadır. Temel gıda maddeleri, eşit eğitim fırsatları, konut vb. Gibi asgari yaşam standardını belirleyen malların korunması vardır.

Devletler ayrıca minimum ve maksimum fiyatları belirten çiftçiler lehine de harekete geçebilirler. Özellikle, izin verilen hiper enflasyona sahip ülkelerde devletler, temel fiyatların uygulanması ve satın alma, depolama ve pazarlama maliyetleri gibi bazı masrafları üstlenerek sanayi gelir dağılımını tarım sektörüne yönlendirebilirler. Hükümetin temel fiyat uygulamasıyla, ürünün fiyatını piyasanın üzerinde belirlerler ve piyasada arz fazlalığını satın alırlar (Aksu, 1993: 49).

Tarım sektörü lehine yapılan değişiklikler tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki artışa yol açtığı için, ülkedeki gelirlerin fonksiyonel dağılımı işe alınan işçilerin zararına dönüştü. Devletin marjinal fiyat beyanında, ürünün fiyatı piyasa fiyatından daha düşük olacak ve aşırı talep piyasada mal kıtlığına, yani karaborsa faaliyetlerine yol açacaktır. Bu uygulama, devletin kişisel gelirlerinin maaşlı çalışanlar lehine dağılımını düzeltir (Kutlu, 2018: 43).

Gelir politikasının temeli ücret ve fiyat politikasıdır. Bu politika aynı zamanda ekonomideki tüm gelir grupları ve bu gelir gruplarının gelir paylaşımı politikaları için de geçerlidir. Gelir politikasının amacı; ülkedeki fiyatların istikrarını sağlamak. Fiyat istikrarı, öncelikle enflasyonla mücadele temelinde ücret kısıtlaması olarak uygulanmaktadır. Gelir politikasının para ve bütçe vergi politikalarına ek bir unsuru vardır (Yücel, 2011: 49).

Gelir politikasıyla, ücretler gibi gelir artışlarını kontrol ederek enflasyon azaltılabilir. Bu politikanın uygulanmasıyla fiyatlar, ücretler ve kazançlar için sabit veya ayarlanabilir bir tavan oluşturulacak ve kontroller ikincil gelir dağılımını etkileyecektir (Aktaç, 1984: 205-207).

2.7. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Nüfus yapısı, enflasyon, işgücü yapısı, zenginlik dağılımı, gayri resmi ekonomi, eğitim düzeyi ve büyüme, gelir dağılımını etkileyen başlıca faktörlerden bazılarıdır.

Türkiye’de olduğu gibi Dünyadaki nüfus artışının yüksek olması nedeniyle, düşük gelirli insanlar için artan ulusal gelirden oldukça düşüktür. Türkiye nüfusunun çoğunun çocuk ve gençlerden oluştuğu gerçeği, gelecekte potansiyel istihdam sorunlarının ortaya çıkabileceğinin bir işareti olarak kabul edilmektedir. Ülkedeki nüfus artışını kontrol etmek ve istikrarlı bir seviyede tutmak, genç nüfusun gelecekteki istihdam olanaklarını artıracak, öte yandan çalışanların, özellikle yaşlıların ve emekli maaşlarının gelir seviyelerini artıracaktır.

Bir ülkedeki istihdam yapısı, o ülkedeki gelir dağılımını etkilemektedir. İnsanların bir ülkenin milli gelirinden pay alabilmeleri için ekonomide üretilen gelire üretim yoluyla katkıda bulunmaları gerekir. İnsanların üretim sürecine katılmadıkları gerçeğine işsizlik denir. Ekonomideki işsizlik, bir ülkenin ekonomisindeki gelir

eşitsizliğini doğrudan artıran önemli bir faktördür (Rice ve Lozada, 1983: 20). Bireysel gelir dağılımını analiz ederken, hane halkının geliri, bireyler arasında belirlenmiş bir denklik yöntemiyle paylaşılır. Bu hesaplamalarda, ekonomide üretimde yer almayan işgücünün payı yüksekse, ekonomideki gelir eşitsizliği artmaktadır. İşgücünün niteliklerindeki farklılıklar ücret çeşitliliğine yol açtığından, istihdam yapısını analiz ederken işgücünün kalitesi büyük önem taşımaktadır. Öte yandan, ekonomide üretime katılan vasıflı işgücünün yüksek ücretleri, vasıfsız bir işgücü olarak üretime katılan insanların düşük ücretleri gelir dağılımındaki eşitsizlikle ifade edilmektedir (Tayyar, 2011: 49).

Nitelikli bir işgücü arasındaki servetin dağılımı, eşitliği bozan bir dağıtım yapısına sahiptir. Nitelikli işgücünün olanakları sınırlıdır. Ancak servetin sınırı yoktur. Ülkelerin kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliğin temeli, servetin eşitsiz dağılımıdır. Kişisel zenginlik araştırıldığında; Dünyadaki kişisel servetin çoğunun çok az sayıda insanın elinde olduğu görülmektedir. Servetin büyüklüğü arttıkça, ülkedeki gelir dağılımındaki eşitsizlik, servete sahip olanların lehine bozulmaktadır. Zenginlik, insanlar için önemli bir gelir kaynağıdır. Servetin çoğu miras alınır. Miras yoluyla elde edilen servet hem mali hem de beşerî sermaye olarak elde edilebilir (Bayramiç, 2006: 30). Gelecek nesilleri doğru bir şekilde yetiştirerek, insanlar servetlerini bir yandan gelecek nesillere aktarırlar, diğer yandan da servetlerinin iyi eğitilmiş gelecek nesillerle birlikte büyümeye devam etmesini sağlarlar.

Milli geliri hesaplamak için istatistiksel yöntemlerle tahmin edilemeyen geliri artıran tüm ekonomik faaliyetlere “kayıt dışı ekonomi” denir (Derdiyok, 1993: 54). Gelir elde edenlere gelince, yasadışı, yarı yasadışı ve kayıt dışı olan tüm ekonomik faaliyetler gayri resmi ekonomi alanına aittir (Aydemir, 1995: 76). Gayri resmi ekonomide gelişen çeşitli sektörlerdeki üretim ve gelirler, ülkelerin iç üretim ve gelirlerindeki payını önemli ölçüde artırmıştır. Bu kayıtsız üretim ve gelir verilerinin ne kadar büyük olduğunu hesaplamak imkansızdır. Bu nedenle birçok araştırmacı gayri resmi ekonominin büyüklüğünü belirlemeye çalışmıştır. Gayri resmi ekonomi üç gruba ayrılır: bildirilmemiş gelir, takdir edilmeyen bildirimler ve yasadışı (kara

para) ekonomik faaliyetler (Önder, 2001: 242). Ulusal ekonomideki kayıt dışı üretim ve gelirlerin artan payı, sosyal sorunlar ve vergiden muaf gelirlerdeki artış gibi ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu durum, kamu gelirlerinin azalmasına, sosyal sorunlardan dolayı kamu harcamalarının artmasına ve ekonomideki rekabet ortamının bozulmasıyla ülkedeki piyasa yapısının bozulmasına neden olmaktadır.

Ülkelerin ekonomik yapıları, eğitim ile kişisel gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi doğrudan etkilemektedir (Akça ve Ela, 2012: 252-253). Ekonomide üretim ve gelir sağlayan insanlar kendi başlarına bir meslek seçerse, eğitimin ülkedeki gelir dağılımı üzerindeki etkisi azalacaktır. Bununla birlikte, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ailenin veya ebeveynlerin sosyal statüsünün, gelecek nesillerin eğitimi ve dolayısıyla gelecek nesillerin geliri üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Bu durum, ekonomideki eğitim alanlarının sayısı arttıkça eğitimin ülkedeki gelir dağılımı üzerindeki etkisini güçlendirmektedir (Taş ve Yenilmez, 2008: 165). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki vasıflı ve iyi eğitilmiş işgücünün az olması nedeniyle, eğitimin ekonomideki arz ve talep tarafından belirlenen gelir dağılımı üzerindeki etkisi daha da artmaktadır (Kubar, 2009: 32).

Enflasyon, ulusal ekonomideki gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle enflasyon oranının değerlendirilmesi gerekmektedir. Enflasyon oranının değerlendirilmesi, karar vericilerin enflasyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak kararlar almasını kolaylaştırır. Yükselen enflasyon oranları, ülkedeki vergi gelirlerini etkiliyor ve ekonomideki gelir dağılımını etkilemektedir. Ekonomideki ücretlerin artmasıyla birlikte insanların gelirleri de artmaktadır. Bununla birlikte, artan ücretlerden alınan vergiler arttıkça kişisel ücretlerde gerçek bir değişiklik olmayacaktır. Böylece insanlar gelirlerini ekonomideki devlet kurumlarına aktaracak ve bu da ekonomide gelir eşitsizliğine yol açacaktır (Bayramiç, 2006: 26).

2.8. YOKSULLUK KAVRAMI

Günümüzde disiplinler arası tarih ve yoksulluk olgusu, sosyoloji, ekonomi ve siyaset alanlarında birlikte çalışmayı göstermiştir. Ekonomik, sosyal ve tarihsel süreçlerin birikmesi, ilk ortaya çıkmasından bu yana yoksulluk hakkında tamamen farklı görüş ve görüşler ortaya koymuştur. Bu nedenle, bugün yoksulluk olgusu / sorunu, siyasi ve akademik çevrelerde tartışmanın en önemli konularından biri haline gelmiştir (Sallan Gül, 2002: 108).

Yoksulluk nedir sorusunun genel bir tanımı olmamakla beraber ekonomik, coğrafik şartlar, kültür ve toplumsal çevre gibi değişkenlere göre farklılaşmaktadır. Bir başka ifade ile ülkelerinde gelişmişlik düzeyleri, gelir dağılımlarında meydana gelen farklılıklar da toplumsal, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yoksulluğun tanımı ve algısı farklı olabilmektedir (Topgül, 2013: 279).

En basit anlamı ile yoksulluk; insanların ihtiyaçlarını gidermesini sağlayacak olan maddi kaynaklardan yoksun olmaktır (Topgül, 2013: 279). Genellikle yoksulluğun kavramsal anlamı zenginlik karşıtı fakirlik, yoksuzluk, yetersizlik, verimsizlik, sefillik gibi ifadeler ile de tanımlanabilmektedir (Ak, 2016: 296).

Yoksulluk kavramına yönelik ilk çalışma 1901 yılında Rowentree tarafından gerçekleştirilmiştir. Rowentree yoksulluğu şu şekilde ifade etmektedir: “toplam gelirin, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim gibi asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” (Koçtürk vd., 2012: 509).

Yoksulluk kavramı ele alındığı ön plana çıkan iki kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar sosyal kabul ve sosyal dışlanmadır. Sosyal kabul, yoksulluğun belli bir toplumsal yapı sisteminde olmasıdır. Buna ek olarak, ikinci bir kavram olarak, yoksullaşanları, toplumdan sosyal, politik ve ekonomik olarak dışlananları içeren ve bu durumlarla mücadele etme gücüne sahip olmayanları içeren sosyal dışlanmadır (Işık ve Pınarcığlu, 2013: 67).

2.9. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluğun türleri, yoksullara olan bakış açısı kapsamında farklı değer yargılarına sahip toplumsal yapılar ve zamanlarda meydana gelebilecek birçok

kavramı ve bu bağlamda tanımları barındırmakla beraber bu tanımların arasındaki farklılıkları ilişkileri sunmaktadır (Şenses, 2006: 146). Yoksulluğa yönelik tanımlamalarda bulunurken genellikle iki yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar da mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk kavramlarıdır. Mutlak yoksulluk kavramı bir bireyin varlığının devam etmesi için en temel ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik gelir düzeyine sahip olmamasıdır. Görelî yoksulluk kavramı ise, bir bireyin belirli bir yaşam standardına sahip olması ile hayatını devam ettirmesi için gerekli olan ulaşım, su, eğitim, sağlık, kültürel etkinlik gibi mal ve hizmetlerin karşılanmasını sağlayacak olan gelir düzeyine sahip olmama durumudur (Sallan Gül, 2002:109).

Dünya Bankasına göre günde iki doların altında gelir elde edenlerin görelî, bir doların altında gelir elde edenlerin de mutlak yoksul olduğunu belirtmektedir (World Bank, 2001:17).

Mutlak ve görelî yoksulluğun, diğer yoksulluk türlerinin de gelir yanında kişilerin gereksinimlerinin toplumsal eksiklere dayandığı ifade edilebilir. Mutlak yoksulluk, hane haklı veya kişinin yaşamını devam ettirebilecek asgari bir gelirinin bulunmaması, temel gereksinimlerinin giderilemeyecek düzeydeki mal ve hizmetten yararlanamaması veya asgari tüketim seviyesinden faydalanamaması durumudur. Görelî yoksulluksa kişilerin toplumdaki ortalama refah seviyesinin altında olması veya diğer insanlara göre ortalamanın altında bir gelir elde etmesidir.

Mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarının yanı sıra diğer yoksulluk türleri şu şekildedir:

- İnsani yoksulluk
- Küresel yoksulluk
- Öznel yoksulluk
- Kentsel yoksulluk

2.10. YOKSULLUK ÖLÇÜTLERİ

Yoksulluğun ölçümünde ele alınan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler hem yoksulluk çizgisini hem de yoksulluğu ölçmektedirler.

Yoksullar ile yoksul olmayanlar arasında belirli bir ayrımın yapılmasından sonra yoksulluğun ölçülmesi için ele alınan en kolay yöntem kafa sayım oranıdır.

Kafa sayım oranına göre yoksulluğun daha derin bir şekilde incelenmesini sağlayan indeks yoksulluk açığı indeksidir. Bir bireyin gelir açığı, yoksulluk çizgisiyle o bireyin geliri arasındaki farka eşittir. Bir kişinin geliri yoksulluk çizgisi üzerinde ise açık sıfıra eşit olmaktadır. Bu indeks, toplumun ortalama yoksulluk açığının, yoksulluk çizgisine eşittir.

Yukarıda bahsedilen iki yöntemin de yoksullar arasındaki gelir dağılımını göz önünde bulundurmaması ve yoksul sayılarının dikkate alınmaması dolayısıyla, yoksulluk açığı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımının belirlenmesi amacıyla Sen indeksi geliştirilmiştir (Şenses, 2006).

Yoksulluğun belirlenmesinde kullanılan yöntemlerden biri de FGT ölçüsüdür. Daha önceki yöntemlere yapılan eleştirilen giderilmesi bu ölçütü önemli bir konuma getirmektedir.

2.11. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından gerçekleştirilen belirli bir sınıflandırma kapsamında tespit edilmektedir. BM tarafından bu düzeylerin belirlenmesindeki en temel ölçüt ise kişi başına düşen milli gelirdir.

Tablo 15. Belirli Gelişmiş Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD \$)

YILLAR	BELÇİKA	HOLLANDA	FRANSA	İTALYA	PORTEKİZ	NORVEÇ
2010	36.309,1	41.989,1	34.362,6	29.581,0	17.945,2	68.553,0
2011	35.363,9	42.734,1	34.791,1	29.439,7	17.732,3	69.589,6
2012	36.287,9	42.219,3	34.429,1	28.216,5	16.981,4	71.765,2
2013	36.477,9	41.834,9	34.600,1	27.463,7	17.300,7	72.651,0
2014	36.915,5	41.586,7	34.872,1	27.503,0	17.415,6	73.289,6
2015	37.558,6	42.965,2	35.567,2	27.714,2	17.924,0	72.154,8
2016	37.995,5	43.031,6	35.918,2	28.840,2	18.531,2	70.627,2
2017	38.501,1	45.289,3	36.547,9	29.414,3	19.172,5	71.668,7
2018	38.264,5	46.142,4	36.748,4	29.816,9	19.553,3	73.325,8

Kaynak: World Bank, World Development Indicators,

<https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 30.09.2021.

Tablo 15’de gösterildiği üzere gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelir seviyeleri yıllar içerisinde giderek artmıştır. En yüksek milli gelir düzeyi Norveç’e aittir. Belirli ülkeler kapsamında en yüksek ikinci gelir ise Hollanda’ya aittir.

Tablo 16. Belirli Gelişmiş Ülkeler 2010-2017 En Düşük %20’lik Gelir Payı

ÜLKELE R	20 10	201 1	20 12	201 3	2014	2015	2016	2017
BELÇİK A	8,6	8,6	8,7	8,6	8,6	8,6	8,6	8,7
HOLLA NDA	9,0	9,1	9,1	8,9	8,8	8,9	8,8	8,8
FRANS A	7,9	7,8	7,8	8,0	8,0	7,9	8,0	8,1
İTALYA	6,4	6,4	6,3	6,2	6,2	5,9	6,1	6,0
PORTEK İZ	7,0	6,8	6,4	6,2	6,5	6,7	6,9	7,4
NORVE Ç	9,5	9,5	9,4	9,3	9,1	9,0	8,6	8,9

Kaynak: World Bank, World Development Indicators,

<https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

Tablo 16’ya göz atıldığında Belçika, Hollanda, İtalya ve Norveç’in 2010 yılı oranı ile 2017 yılı arasında bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Öte yandan Fransa ve Portekiz’de ise bu durum yükselmiştir.

2.12. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI

Gelişmekte olan ülkelerin ortak özelliklerinden biri orta gelir düzeyine sahip olmalarıdır. Ancak orta gelir düzeyine sahip olmalarına karşılık yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği bağlamında ülkelerde farklılıklar vardır. Buna örnek olarak yüksek gelire sahip ülke, elindeki bu gelirin eşit bir biçimde dağıtmıyorsa, yüksek gelirli bir ülkede gelir daha adaletli dağılabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ülkeler gibi homojenik bir nüfus yapısına sahip değildir. Bu ülkelerin arasında ekonomik açıdan farklılıkların olduğu gibi coğrafi ve nüfus yapısında da önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 17. Belirli Gelişmekte Olan Ülkeler Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2010-2018 (ABD\$)

ÜLKE LER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	2.252,7	2.342,7	2.741,7	2.788,5	2.911,3	3.247,8	3.215,2	2.165,5	2.216,4
MEKSİKA	7.328,4	7.875,5	7.869,4	8.212,6	8.543,7	7.601,5	6.864,1	7.251,3	7.447,2
HİNDİSTAN	1.171,9	1.256,4	1.246,4	1.251,5	1.365,3	1.404,4	1.503,8	1.730,7	1.735,3
MALEZYA	6.765,4	7.881,3	8.064,7	8.239,9	8.430,8	7.434,8	7.361,4	7.628,4	8.180,0
BREZİLYA	9.343,4	10.986,5	10.301,8	10.407,1	10.193,6	7.486,6	7.396,6	8.417,9	7.483,4

World Bank, World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org>,
Erişim Tarihi: 12.09.2021.

Tablo 17’de belirlenen ülkelerin kişi başına düşen milli gelirleri gösterilmektedir. Bu tabloya göre ülkeler arasında önemli farklılıkların olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu farkın nedenlerinden biri gelişmekte olan ülkelerinde kriterlerinin yoksulluk seviyelerinin, ekonomik ve sosyolojik açıdan birbirinden farklılığıdır.

Tablo 18. Belirli Gelişmekte Olan Ülkeler 2010-2018 En Düşük %20’lik GelirPayı

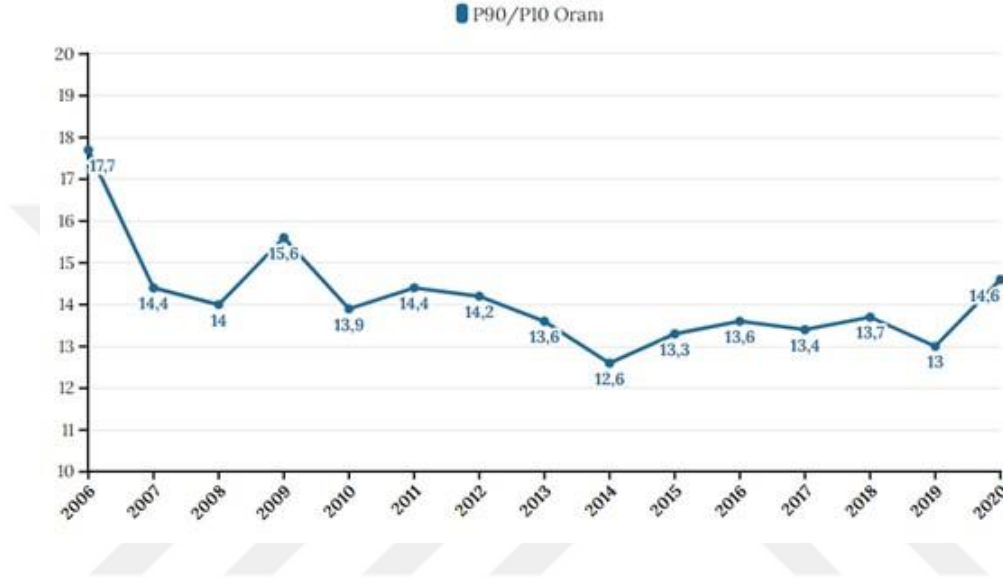
ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
MISIR	9.4	..	9.9	..	..	9.1	..	9	..
MEKSİKA	4.7	..	4.5	..	4.7	..	5.1	..	5.4
HİNDİSTAN	..	8.1	..	..	..	..	..	..	..
MALEZYA	..	5.2	..	5.8	..	5.8	..	..	..
BREZİLYA	..	3.3	3.3	3.5	3.6	3.6	3.3	3.2	3.1

Tablo 18’e bakıldığında belirli gelişmekte olan ülkelerin 2010 ve 2018 yıllarına ait %20’lik gelir payı gösterilmektedir. Bu tabloya göre Mısır’ın bu ülkeler içerisinde en büyük orana sahip olduğu ve Meksika ve Brezilya’nın ise en düşük orana sahip

olduğu ifade edilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerinde İGE oranına bakıldığında belirli bir göstergenin veya düzeyin olmadığı görülmektedir. Oldukça düşük seviyede ya da diğerlerine kıyas ile yüksek seviyede İGE oranına sahip olan ülkeler bulunmaktadır.

Son olarak Türkiye'nin gelir dağılımını ele alacak olursak;

Şekil 4. Yıllara Göre Türkiye’de Eşdeğer Hane halkı kullanılabilir Fert Gelirine Göre P90/P10 Oranı

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2020)

Şekil.4’de 2006-2020 yılları aralığında Türkiye’de en zengin %10’luk kesimin gelirinin en yoksul %10’luk kesimin gelirinin kaç katı olduğu gösterilmektedir. Araştırma başlangıç yılından itibaren düşüş gözlemlense de 2008 Krizi’nin ardından aradaki fark tekrar yükselmiştir. Bu veriler ışığında 2008 Krizi’nde zengin ve yoksul kesimin gelir dağılımında adaletsizliğin arttığını söyleyebiliriz. Krizin ardından tekrar düşmeye devam eden bu oran 2019 yılına kadar çok değişime uğramasa da 2020 yılında tekrar yükselme eğilimine girmiştir.

2.13. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ

Gelişmiş ülkelerde sigara ve alkol karşıtı kampanyalar sayesinde son yıllarda tütün kullanımının yaygınlığı azalmaya başlamıştır. Tütün salgını 4 aşamada tanımlanmıştır:

1. Aşama, sigara içme prevalansının %20'den az olduğu salgının başlangıcını yansıtır.
2. Aşama, prevalansta yaklaşık %40 ila %80 arasında bir artış gösterir.
3. Aşama, bir plato ve prevalanstaki düşüşün başlangıcı ile karakterize edilir.
4. Evre, yaygınlıkta son bir düşüş gösterir.4 Böylece, gelişmiş ülkelerde hem erkekler hem de kadınlar için 4. evrede veya son aşamadır ve genel tütün prevalansı erkeklerde %30 ve kadınlarda %19'dur. Amerika Birleşik Devletleri'nde, erkekler arasında tütün yaygınlığı 1960'ta %52'den 2010'da %22'ye düştü. Amerikalı kadınlar arasında, tütün yaygınlığı 1960'ta %34'ten 2010'da %17'ye düşmüştür (Thun vd., 2012: 97).

En büyük endişe, düşük ve orta gelirli ülkelerin tütün salgınlarının sırasıyla 1. ve 2. evrelerinde olması ve yaygınlığın artmaya devam etmesidir. Orta gelirli ülkelerde, erkeklerin genel tütün içme prevalansı %34 ve kadınların genel prevalansı %5'tir. Düşük gelirli ülkelerde, tütün içme prevalansı erkekler ve kadınlar için sırasıyla yaklaşık %21 ve %3'tür (Thun vd., 2012: 99). Genel olarak, tütün içiminin dünya çapında kanser ölümlerinin %21'inden sorumlu olduğu tahmin edilmektedir (gelişmiş ülkelerde %29,5).

Alkol tüketiminin yaygınlığı coğrafi konuma ve cinsiyete göre büyük ölçüde değişir. Bazı Doğu Avrupa ülkelerinde, alkol tüketimi miktarı, yılda 6,2 L saf alkol olan küresel ortalamanın yaklaşık 2,5 katıdır. Genel olarak en düşük alkol tüketimi Afrika ve Doğu Akdeniz'dedir. Alkol tüketen oranlar dünya genelinde %44 (ortalama 14 g/gün), erkeklerde %55 (ortalama 21 g/gün) ve kadınlarda %34 (ortalama 6 g/gün)'dir. Bölgelere göre, alkol tüketen nüfusun oranı Afrika'nın gelişmiş ülkelerinde (ortalama 16 g/gün), Güneydoğu Asya'nın gelişmiş ülkelerinde (ortalama 4 g/gün) %12, Amerika'nın gelişmiş ülkelerinde (ortalama 21), Batı Pasifik Amerika Kıtadaki orta ve gelişmiş ülkelerinde %69 (ortalama 19 g/gün) ve Batı Pasifik'teki gelişmiş ülkelerde %56 (ortalama 15 g/gün)'dir (WHO, 2009).

Genel olarak, alkol tüketiminin dünya çapındaki tüm kanser ölümlerinin %5'inden sorumlu olduğu tahmin edilmektedir ve gelişmiş ülkelerde benzer oranlar vardır. Kanser ölümleri açısından dünya çapında, alkol tüketimi ağızdan alınan ölümlerin %16'sını oluşturmaktadır. Alkol tüketimi büyük Avrupa'da, özellikle Orta ve Doğu Avrupa, Amerika, Doğu Asya, Okyanusya ve Sahra altı Afrika'da kanser oranı, Kuzey Afrika ve Batı ve Güney Asya'da ise daha küçük bir kanser oranı oluşturmaktadır (Boffetta, 2006: 885).

2.14. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan toplumlarda alkol, boş zaman etkinliklerinde ve belirli kültürel ve dini geleneklerde önemli bir rol oynamaktadır. Alkollü içecek endüstrisi de genellikle doğrudan ve dolaylı olarak büyük bir kayıtlı ve kayıt dışı istihdam sağlayıcısıdır ve özellikle bazı gelişmekte olan ülkelerde hükümetler için önemli miktarda vergi geliri üretir. Son yıllarda ılımlı alkol tüketiminin sağlığa faydaları konusunda çok fazla tartışma olmuştur. Bununla birlikte, bu tür faydaların en iyi ihtimalle yalnızca sınırlı popülasyonlar için, tipik olarak gelişmiş ülkelerde sağlandığı belirtilmelidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok içici tarafından sarhoşluğa kadar içme modelinin, kardiyovasküler hastalığa karşı koruma sağlama açısından ılımlı, düzenli içme ile aynı etkiye sahip olması muhtemel değildir (Kuş, 2011).

İçki, zevkleri ve faydalarının yanı sıra gelişmekte olan toplumlar için pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. “Epidemiyolojik geçiş” terimi, bir toplumun sağlık ve hastalık kalıplarında zaman içinde gözlemlenen karmaşık ve birbiriyle ilişkili değişiklikleri tanımlar. Epidemiyolojik geçişin bir sonucu olarak, son yıllarda gelişmekte olan toplumlarda bulaşıcı hastalıkların kronik ve dejeneratif koşullara göre göreceli öneminde bir kayma meydana gelmiştir. Kalp hastalığı, karaciğer sirozu ve malignite gibi problemler önemli mortalite ve morbidite nedenleri olarak kabul edildiğinden kronik durumlar artan bir önem kazanmaktadır. Alkol kötüye kullanımı bu bozuklukların çoğunda katkıda bulunan bir faktördür ve bu nedenle gelecekte gelişmekte olan ülkelerin sağlık profilinin önemli bir bileşeni olarak dahil edilmesi muhtemeldir (Evren, 2010).

Halihazırda, gelişmekte olan ülkelerde alkolle ilgili sorunlar genellikle travma, şiddet, organ sistemi hasarı, çeşitli kanserler, güvenli olmayan cinsel uygulamalar, gelişmekte olan fetüsün beynindeki yaralanmalardan ve aşırı alkol kullanan ailelerin/ebeveynlerin genel yetersiz beslenme durumlarından kaynaklanmaktadır. Bu sorunların çoğu zehirlenme olaylarıyla ilişkilidir.

Alkol kullanımı tıbbi sonuçlarının yanı sıra aileyi, ceza adalet sistemini, istihdam sektörünü ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını da olumsuz etkilemektedir.

Uluslararası olarak, Dünya Bankası ve Harvard Üniversitesi tarafından finanse edilen araştırma çalışmalarının bir sonucu olarak (Murray ve Lopez 1996), alkol kullanımıyla ilişkili zarar yükünün daha fazla nicelleştirilmesi olmuştur. Gelişmekte olan bir bölge için tahmin edilen en yüksek yük, Latin Amerika ve Karayipler (%9,7) ve en düşük ise Orta Doğu (%0,4) ve Hindistan (%1,6)- nüfusun küçük bir kısmının alkol tükettiği bilinen ülkelerdedir. Farklı makro bölgelerdeki eğilimlerin analizi, ekonomik gelişme satın alma gücünü artırdıkça, alkol kullanım düzeylerinin ve ilgili zararın arttığını göstermektedir (Murray ve Lopez, 1996).

Türkiye’de İçişleri Bakanlığı tarafından 2018 yılında yapılan bir araştırmaya göre;

Tablo 19. Genel nüfusun yaşam boyu, son 12 ay ve son 1 ay tütün ve ürünlerini kullanma prevalansları, Türkiye

	Tütün ve ürünleri kullanımı prevalansı (%)	Kişi sayısı
Yaşam boyu	47,0	20.101
Son 12 ay	33,3	14.257
Son 1 ay	31,5	13.465

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2018

Tablo 20. Genel nüfusun yaşam boyu, son 12 ay ve son 1 ay alkollü içecekleri kullanma prevalansları, Türkiye

	Alkollü içecek kullanımı prevalansı (%)	Kişi sayısı
Yaşam Boyu	22,1	9436
Son 12 Ay	12,6	5407
Son 1 Ay	8,6	3660

Kaynak: İşçileri Bakanlığı, 2018

Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye’de de alkol ve tütün tüketimi oldukça fazladır. Henüz genç yaşlarda başlanan alkol ve tütün kullanımının çeşitli nedenleri bulunmakla beraber bu nedenler arasında en çok öne çıkanlar merak ve özenmedir. Gençlik ve çocuklu çağında alkol ve tütün kullanmaya başlayan bireyler yaşamlarının ileriki dönemlerinde alkol ve tütün kullanıma bağlı hastalıklara yakalanabilirken bu hastalıklar nedeniyle hayatlarını kaybetmektedirler. Bu nedenle gerek sivil toplum kuruluşları gerekse devlet tarafından tütün ve alkol kullanımı ve bağımlılığının azalması için işlemler yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜTÜN – ALKOL TÜKETİMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ: KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ

Yöntem bölümünde çalışmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi, güvenilirlik ve normallik testlerini içeren başlıklara yer verilmiştir.

3.1. YÖNTEM VE MODEL

Alkol-tütün tüketiminin gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkisini belirlemeyi amaçladığımız çalışma modeli, nicel yaklaşımda ilişkisel tarama araştırmasıdır. Nicel bir yaklaşımda, değişkenler arasındaki ilişki gözlemlenerek nesnel olan yaklaşımlar test edilir. Bu değişkenler genellikle ölçme araçları ile ölçülebilmekte ve sayısallaştırılarak istatistiksel işlemlerle analiz edilebilmektedir. Bu çalışmada, nicel yaklaşımda tarama yöntemi kullanılmıştır (Creswell, 2017). Tarama çalışmalarında, mevcut durum herhangi bir müdahale olmaksızın açıklanmakta ve ortaya çıkarılmaktadır. Yaşananlar değil, var olmaya devam eden durumlar tartışılır. Bu tür çalışmalarda araştırmacı, üzerinde çalıştığı olguyu kontrol etmez ve araştırma durumuna ve verilere müdahale etmez (Sönmez ve Alacapınar, 2016).

Tarama çalışmaları geniş bir popülasyon üzerinde yapılmaktadır. Araştırmacı tarafından belirlenen soru maddeleri mevcut cevap maddeleri kullanılarak cevaplanır. Araştırmacılar, seçilen yanıt öğelerinin neden kaynaklandığından ziyade nasıl dağıtıldığıyla daha fazla ilgilenmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2018). Genel tarama modeli birden fazla ögeye sahip bir evrende evren hakkında kapsamlı bir yargıya varmak için, tüm evrende ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde yapılan tarama çalışmalarıdır. Bu tarama modelinde, işlem sırasında ilişkisel tarama yapılabilmektedir (Karataş, 2012: 47).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın çalışma evrenini, Kocaeli İli'nde yaşayan ve tütün-alkol ürünlerinden kullanan bireyler oluşturmaktadır. Evreni temsil edebilmesi için örneklem sayısı ise seçkisiz olmayan örneklem ile belirlenmesi uygun görülmüştür.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Veriler, araştırmanın değişkenlerine ilişkin ölçek maddeleri ve araştırmaya katılan katılımcılarla ilgili soruları içeren anket yoluyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan anket 3 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda çalışmaya dâhil edilen katılımcıların sosyo-demografik özellikleri yer almaktadır. İkinci kısımda gelir dağılımına yer verilmiştir. Üçüncü kısımda Tütün ve Alkol Tüketim Formu yer almaktadır.

Kullanılan sosyo-demografik bilgiler ile katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, ev durumları, kaç kişi yaşadıkları, aylık hanehalkı gelir aralığı, aylık alkol ve tütün harcaması ve sağlık güvence türünün belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu parametreler göz önünde bulundurularak “Gelir Dağılımı” ve “Tütün ve Alkol Tüketim Formu” uygulanmıştır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Türkiye’de yaşayan ve tütün-alkol ürünlerinden kullanan katılımcılara 1500 adet form dağıtılmış, bunlardan 1398 adeti geri dönmüştür. Geri dönen form sayısı, 1242 katılımcıdan oluşan örneklem grubunu karşılamaktadır. Ölçeklerdeki maddelerin bir kısmını boş bırakan, ölçekteki maddelere birden fazla yanıt veren 156 adet veri geçersiz kabul edilerek araştırmanın örneklemi 1242 olarak belirlenmiştir. Geçersiz kabul edilen veriler hatalı ve eksik doldurulan verilerdir. Bu veriler araştırmanın güvenilirliğini ve normalliğini bozduğu için geçersiz kabul edilmiştir.

Ölçekler, 01.09.2021-01.30.2021 tarihleri arasında dağıtılmış ve toplanmıştır. Anketler katılımcılara dağıtılırken katılımcıların uygunlukları ve rahat bir şekilde doldurabilmeleri dikkate alınarak dağıtılmıştır.

3.5. ARAŞTIRMADA VERİLERİN ANALİZİ

Elde edilen veri toplama aracı, örnekleme giren bireyler tarafından uygulanmıştır. Alkol-tütün tüketiminin gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkisini belirlemeye yönelik yapılan bu çalışmadan elde edilen veriler bağımlı ve bağımsız değişkenler dikkate alınarak, bilgisayar ortamında SPSS 22. 0 (Statistical package for the Social Sciences) kullanılarak analiz edilmiştir.

Demografik değişkenlere göre dağılımların belirlenmesi amacıyla frekans (N) ve yüzdeler (%) hesaplanmıştır. Ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Çalışmada alkol ve tütün tüketim sıklıkları, gelir dağılımı düzeylerine göre değişip değişmediğini saptamak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

ANOVA testinde gruplar arası varyans grupların ortalamaları arasındaki farklardan doğan değişkenliği ölçer. Gruplar arası varyans ne kadar büyük ise, grup ortalamalarının birbirinden farklı olma olasılığı o kadar fazladır. Gruplar içi varyans her gruptaki değerler arasındaki varyansı ifade eder ve rasgele nedenlere bağlı olan değişkenliği ölçer. Gruplar içi varyans ne kadar büyük ise, grup ortalamalarının birbirinden farklı olma olasılığı o kadar azdır (Büyüköztürk, 2010).

3.6. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ

Çalışmada ölçeklerin ve alt boyutların güvenilirliğini ölçmek için cronbach's alfa analizi uygulanmıştır. Testte yer alan soruların varyansların toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan ve 0 ile 1 arasında değerler alan Alfa katsayısı, bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Ankette bulunan soruların bütün oluşturup oluşturmadıkları ve homojen yapıyı açıklaması için cronbach's alfa kullanılmaktadır. Katılımcıların cevap verdikleri sorularının toplanmasında soruların yakınlığını ve benzerliğini açıklayan bir Alfa katsayısıdır. Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu aşağıda verilmiştir (Büyüköztürk, 2010).

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise test güvenilir değildir,

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise test düşük güvenilirliktedir,

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise test oldukça güvenilirdir,

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise test yüksek derecede güvenilir bir testtir.

Tablo 21: Çalışmanın Güvenilirlik Analizi

Ölçek	Cronbach's Alpha	N
Gelir Dağılımı	,944	20

Tablo.21 de görüldüğü üzere araştırmanın ölçekleri ve alt boyutlarının güvenilirlik düzeyi oldukça yüksektir. Yapılan güvenilirlik analizi anketimizin güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır.

3.7. NORMALLİK ANALİZİ

Tezimizde parametrik ya da parametrik olmayan analiz teknikleri arasından hangi tekniğin kullanılacağına dair karar vermek için elde edilen verilerin normallik analizinin yapılması gerekmektedir. Normal dağılım içerisinde ölçeklerin puanlarının incelenmesi için yapılması gereken öncelikli işlem çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ve -3 arasında bir değerde olması normal dağılım açısından yeterli kabul edilmektedir (Hopkins ve Weeks, 1990). Tablo.22 de yer alan sonuçlardan da anlaşılacağı üzere analizimizin ölçek puanları normal bir dağılım göstermektedir. Öte yandan söz konusu ölçek ve ölçek boyutlarına yönelik histogram, grafik ve varyasyon katsayıları da incelenmiş ve bunların da normal dağılıma uygun olduğu saptanmıştır. Böylece, analizler gerçekleştirilirken parametrik teknikler ele alınmıştır. Ek olarak analizler gerçekleştirilirken, test yöntemlerinden bağımsız gruplar t-testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Tablo 22: Çalışmanın Normallik Analizi

Test	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Gelir Dağılımı	2,2010	,30121	,054	-,656

3.8. BULGULAR

3.8.1. Bireylerin Sosyo-Demografik Bilgilerinin Dağılımları

Tablo 23: Bireylerin Cinsiyetlerinin Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cinsiyet	Erkek	738	59,4	59,4	59,4
	Kadın	504	40,6	40,6	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.23 de yer alan verilere göre çalışmaya dâhil edilen katılımcıların % 59,4'ü (738) erkek, % 40,6'sı (504) ise kadındır. Çalışmamızın nispi çoğunluğunu erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Ülkemizde tütün ve alkol kullanımında erkeklerin kullanım miktarı kadınların yaklaşık 2,5 katı kadardır lakin son yıllarda kadınlar arasında da kullanım miktarı artış göstermektedir. (TÜİK, 2020)

Tablo 24: Bireylerin Medeni Durumlarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Medeni Durum	Bekâr	522	42,0	42,0	42,0
	Evli	672	54,1	54,1	96,1
	Boşanmış	48	3,9	3,9	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.24 verilerine göre katılımcılarımızın %42'si (522) bekar, %54,1'i (672) evli, %3,9'u (48) boşanmıştır.

Tablo 25: Bireylerin Eğitim Durumlarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eğitim Durumu	İlkokul	90	7,2	7,2	7,2
	Lise	324	26,1	26,1	33,3
	Ön lisans	360	29,0	29,0	62,3
	Lisans	378	30,4	30,4	92,8
	Lisansüstü	90	7,2	7,2	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.25'de belirtildiği üzere bireylerin eğitim durumları %7,2'si (90) ilkokul, %26,1'i (324) lise, %29'u (360) ön lisans, %30,4'ü (378) lisans, %7,2'si (90) ise lisansüstü eğitimine sahiptir. Katılımcılarımızın %66,6'lık kısmına denk gelen kesim lise üzeri eğitim almıştır.

Tablo 26: Bireylerin Mesleklerinin Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Meslek	Memur	168	13,5	13,5	13,5
	İşçi	354	28,5	28,5	42,0
	Serbest meslek	132	10,6	10,6	52,7
	Öğrenci	108	8,7	8,7	61,4
	Çiftçi	120	9,7	9,7	71,0
	Emekli	126	10,1	10,1	81,2
	Diğer meslekler	234	18,8	18,8	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.26’da katılımcıların meslek dağılımları gösterilmektedir. Dağılım incelendiğinde asgari ücret ile çalışan sayısının yaklaşık olarak toplam katılımcıları %33’üne karşılık geldiği görülmektedir.

Tablo 27: Bireylerin Ev Durumlarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ev Durumu	Kira	690	55,6	55,6	55,6
	Lojman	12	1,0	1,0	56,5
	Kendi evimiz	408	32,9	32,9	89,4
	Bir yakınımızdan, kira ödemiyoruz	48	3,9	3,9	93,2
	Evin kredisini ödüyoruz	84	6,8	6,8	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.27 de belirtildiği üzere katılımcıların 690’ı (%55,6) kirada oturmakta, 12’si (%1,0) lojmanda oturmakta, 408’si (%32,9) kendi evlerinde oturmakta, 48’i (%3,9) bir yakınından olduğundan dolayı kira ödememekte, 84’ü (%6,8) ise ev kredisini ödemektedir.

Tablo 28: Bireylerinin Kaç Kişi Yaşadıklarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kaç Kişi Yaşadıkları	2	426	34,3	34,3	34,3
	3	252	20,3	20,3	54,6
	4	342	27,5	27,5	82,1
	5	144	11,6	11,6	93,7
	6 ve üstü	78	6,3	6,3	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.28 de görüldüğü üzere çalışmaya dâhil edilen bireyler evlerinde 426'sı (%34,3) 2 kişi yaşamakta, 250'si (%20,3) 3 kişi yaşamakta, 342'si (%27,5) 4 kişi yaşamakta, 144'ü (%11,6) 5 kişi yaşamakta, 78'i (%6,3) ise 6 ve daha fazla kişi ile yaşamaktadır.

Tablo 29: Bireylerin Hane Halkı Gelir Durumlarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gelir Durumu	0-2500 TL	354	28,5	28,5	28,5
	2500-5000 TL	564	45,4	45,4	73,9
	5000-7500 TL	150	12,1	12,1	86,0
	7500-10.000	202	8,2	8,2	94,2
	10.000 TL ve üzeri	72	5,8	5,8	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.29 da gösterildiği üzere katılımcılarımızı %20'lik 5 gelir grubuna ayırarak gelir dağılımı tablosunu oluşturduk. Katılımcılarımızın çok büyük bir çoğunluğu orta gelir grubuna dahildir. Analiz için gerekli olan, tütün-alkol ürünleri tüketiminin gelir dağılımında adaletsizliğe etkisini incelememiz için, en yüksek ve en düşük gelir grupları toplamı katılımcıların yaklaşık olarak %33'üne karşılık gelmektedir.

Tablo 30: Bireylerin Aylık Tütün ve Alkol Harcamalarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Tütün ve Alkol Harcaması	0-500 TL	426	34,3	34,3	34,3
	500-1000 TL	390	31,4	31,4	65,7
	1000-1500 TL	222	17,9	17,9	83,6
	1500-2000 TL	156	12,6	12,6	96,1
	2000 ve üzeri	48	3,9	3,9	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.30 da analizimizin temelini oluşturan önemli bir veri konumundaki, bireylerin tütün-alkol ürünleri için harcadıkları para miktarlarının dağılımı yer almaktadır. Katılımcılarımızın yaklaşık olarak 1/3'ünün 0-500 TL aralığında aylık tütün-alkol ürünleri harcaması yaptığını görmekteyiz.

Tablo 31: Bireylerin Sağlık Güvence Türlerinin Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sağlık Güvence Türü	Yok	138	11,1	11,1	11,1
	SSK	852	68,6	68,6	79,7
	BAĞ- KUR	204	16,4	16,4	96,1
	Emekli sandığı	48	3,9	3,9	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.31 de gösterildiği üzere katılımcıların 138'inin (%11,1) sağlık güvencesi yok, 852'sinin (%68,6) SSK, 204'ünün (%16,4) BAĞ1-KUR, 48'inin (%3,9) ise emeklisandığı bulunmaktadır.

3.8.2. Bireylerin Gelir Dağılımı İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Dağılımlar

Tablo 32: Bireylerin Gelir Dağılımı ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımları

		Kesinlikle Katılıyor	Katılıyor m	Kararsızım	Katılmıyor um	Kesinlikle Katılmıyor
Gelir dağılımındaki adaletsizliğin çözülmesi için yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yardım dağıtmak Devlet'in görevidir.	Frekans (n)	990	78	108	66	0
	Yüzde (%)	79,7	6,3	8,7	5,3	0,0
Ülkemizde gelirin adaletsiz olmasının en önemli nedenleri, yüksek enflasyon ve vergi adaletinin sağlanmamasıdır.	Frekans (n)	732	336	108	66	0
	Yüzde (%)	58,9	27,1	8,7	5,3	0,0
Tütün-alkol ürünlerinin bağımlılık oluşturmaları bu ürünlerin tüketimini artıran en büyük etkidir.	Frekans (n)	972	96	108	66	0
	Yüzde (%)	78,3	7,7	8,7	5,3	0,0
Aile faktörü kişinin tütün-alkol bağımlılığını etkilemektedir.	Frekans (n)	174	228	582	258	0
	Yüzde (%)	14,0	18,4	46,9	20,8	0,0
Psikolojik rahatsızlıklar insanların tütün-alkol tüketim miktarını etkilemektedir.	Frekans (n)	174	264	756	48	0
	Yüzde (%)	14,0	21,3	60,9	3,9	0,0
İnsanların sosyal yardıma ihtiyaç duymalarının ana sebebi gelir eşitsizliğidir.	Frekans (n)	522	654	66	0	0
	Yüzde (%)	42,0	52,7	5,3	0,0	0,0
Türkiye'de uygulanan Dumansız Hava Sahası ve alkol satışı yasakları tütün-alkol ürünleri tüketimini azaltmıştır.	Frekans (n)	606	318	222	0	16
	Yüzde (%)	48,8	25,6	17,9	0,0	7,7
Gelir dağılımında en alt sınıfta yer alan yoksul kesimin, geliri yüksek sınıftan kesinti yapılarak, desteklenmesi gerekmektedir.	Frekans (n)	702	378	162	0	0
	Yüzde (%)	56,5	30,4	13,0	0,0	0,0
İnsanların eğitim seviyesi, tütün-alkol tüketimi miktarında farklılıklara yol açmaktadır.	Frekans (n)	462	240	336	126	78
	Yüzde (%)	37,2	19,3	27,1	10,1	6,3
Vatandaşlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmak için ellerinden gelen çabayı göstermemektedir.	Frekans (n)	48	204	276	222	492
	Yüzde (%)	3,9	16,4	22,2	17,9	39,6

Devletin yaptığı sosyal yardımlar (aile, eğitim, sağlık ve özel amaçlı yardımlar) gelir eşitsizliğini azaltmaktadır.	Frekans (n)	378	588	114	162	0
	Yüzde (%)	30,4	47,3	9,2	13,0	0,0
Gelir dağılımında ki adaletsizlik insanların iş verimliliğini etkilemektedir.	Frekans (n)	96	222	306	444	174
	Yüzde (%)	7,7	17,9	24,6	35,7	14,0
Sosyal yardımlar, ihtiyaç sahiplerine ilgili görevliler tarafından adil olarak dağıtılıyor.	Frekans (n)	96	114	204	462	366
	Yüzde (%)	7,7	9,2	16,4	37,2	29,5
Tütün-alkol ürünleri tüketimi gelir dağılımı eşitsizliğine sebebiyet vermektedir.	Frekans (n)	732	144	204	162	0
	Yüzde (%)	58,9	11,6	16,4	13,0	0,0
Toplumda gelir dağılımı eşitsizliğinin artması yoksulluğun artmasının bir göstergesi olmayabilir.	Frekans (n)	0	720	186	258	78
	Yüzde (%)	0,0	58,0	15,0	20,8	6,3
İnsanların sosyal ilişkileri düşünüldüğünde tütün-alkol ürünleri kullanımı olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.	Frekans (n)	396	258	348	240	0
	Yüzde (%)	31,9	20,8	28,0	19,3	0,0
Servet ve gelir birbirine kaynaklık ettiği için servetin toplumdaki küçük bir sınıfın elinde toplanması dolayısıyla gelirin de bu küçük sınıfın	Frekans (n)	714	258	145	96	0
	Yüzde (%)	57,5	20,8	14,0	7,7	0,0
elinde toplanması bölüşümün adaletsiz olması sonucunu doğurur.						
Tütün-alkol tüketimi için yapılan harcamalar sağlık ekonomisi bütçesine zarar vermektedir.	Frekans (n)	666	390	186	0	0
	Yüzde (%)	53,6	31,4	15,0	0,0	0,0
Tütün-alkol ürünleri tüketimi ile oluşan ölümcül hastalıkların sonuçlarının topluma anlatılması yeterli miktardadır.	Frekans (n)	396	438	408	0	0
	Yüzde (%)	31,9	35,3	32,9	0,0	0,0
Tütün-alkol tüketimi bağımlılığı ile mücadele için farklı gelir düzeyine sahip gruplara, farklı yöntemler oluşturulmalıdır.	Frekans (n)	538	372	332	0	0
	Yüzde (%)	43,5	30,0	26,6	0,0	0,0

Yukarıda yer alan tabloda gösterildiği üzere çalışmaya dâhil edilen katılımcıların çoğunluğu gelir dağılımındaki eşitsizliğin devletin görevi olduğunu söylemektedir. Katılımcıların çoğunluğu gelir adaletsizliği olmasının nedenlerinden yüksek enflasyon ve vergi adaletinin sağlanmadığını düşünmektedirler.

Katılımcıların çoğunluğu tütün-alkol ürünlerinin bağımlılık oluşturduğu ve bu oluşan bağımlılığında tüketimi artırdığı konusunda aynı görüşe sahiptir. Tütün-alkol ürünleri tüketiminin aile faktörü veya psikolojik sorunlardan oluştuğuna dair görüşleri ise genellikle kararsız olarak cevaplanmıştır.

Türkiye’de uygulanan Dumansız Hava Sahası ve alkol satışı yasakları tütün-alkol ürünlerinin tüketimini azalttığına dair görüş katılımcıların %65’i tarafından kabul edilmiştir. Bu veri ışığında Türkiye’de uygulanan bu yöntemin bağımlılıkla mücadele de etkili olduğu savunulabilir.

Devletin yaptığı sosyal yardımlar için katılımcıların %77’si gelir dağılımında ki adaletsizliği azalttığını düşünmektedir. Fakat katılımcıların %67’si de bu yardımları yapan görevlilerin yardımları adil dağıtmadığını düşünmektedir.

Tütün-alkol ürünleri tüketiminin gelir dağılımında eşitsizliğe sebebiyet vermesi katılımcıların %70’i tarafından kabul edilmiştir. Bu durumdan hareketle yine katılımcıların %73’ü ise tütün-alkol tüketimi bağımlılığı ile mücadele de farklı gelir düzeyine sahip gruplara, farklı yöntemler oluşturulması gerektiğini düşünmektedir.

3.8.3. Bireylerin Tütün Ve Alkol Tüketimine İlişkin Dağılımlar

Tablo 33: Bireylerin Sigara İçmeye Yaşının Dağılımları

	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Cevabınız evet ise sigara içmeye kaç yaşınızda başladınız?	1242	11	27	18,40	4,239
Geçerli N	1242				

Tablo.33 de gösterildiği üzere çalışmaya dâhil edilen katılımcıların sigaraya başlama yaşları 11-27 arasında olmakta ve ortalama 18,40±4,239’dur.

Tablo 34: Bireylerin Günde Ne Kadar Sigara Kullandıklarının Dağılımları

	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Günde kaç paket veya kaç tane içiyorsunuz?	1242	1	40	17,09	11,556
Geçerli N	1242				

Tablo.34 de belirtildiği üzere katılımcılar bir günde 1-40 adet sigara içmekte ve ortalama $17,09 \pm 11,556$ 'dır.

Tablo 35: Bireylerin Alkol Kullanma Yaşının Dağılımları

	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Cevabınız evet ise ilk kez alkol kullandığınızda kaç yaşınızdaydınız?	1242	12	26	17,78	2,943
Geçerli N	1242				

Tablo.35 da gösterildiği üzere çalışmaya dâhil edilen katılımcıların alkole başlama yaşları 12-26 arasında olmakta ve ortalama $17,78 \pm 2,943$ 'tür.

Tablo 36: Bireylerin Ne Tür Alkol Kullandığının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Alkol Türü	Bira	282	22,7	22,7	22,7
	Bira, Rakı, Kokteyl	66	5,3	5,3	28,0
	Bira, Rakı, Viski	48	3,9	3,9	31,9
	Bira, Şarap, Viski	48	3,9	3,9	35,7
	Rakı, Bira	162	13,0	13,0	48,8
	Rakı, Bira, Şarap	66	5,3	5,3	54,1
	Şarap	96	7,7	7,7	61,8
	Şarap, Bira, Rakı, Votka	96	7,7	7,7	69,6
	Şarap, Rakı	156	12,6	12,6	82,1
	Şarap, Votka	48	3,9	3,9	86,0
	Viski, Rakı	78	6,3	6,3	92,3
	Votka, Rakı	96	7,7	7,7	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.36 da gösterildiği üzere çalışmaya katılan katılımcıların çoğunluğu (%22,7) alkol içeren içeceklerden birayı tüketmektedirler. Bireylerin 156'sı (%12,6) şarap ve rakı, 96'sı (%7,7) şarap, 96'sı (%7,7) şarap, bira, rakı ve votka, 96'sı (%7,7) votka ve rakı tüketmektedir.

Tablo 37: Bireylerin Son 30 Günde Alkol Kullanıp Kullanmadıklarının Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	894	72,0	72,0	72,0
	Hayır	348	28,0	28,0	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.37 de belirtildiği üzere çalışmaya dâhil olan bireylerin 894'ü (%72,0) son 30 gün içinde alkol kullanmış, 348'i (%28,0) ise son 30 gün içinde alkol kullanmamıştır. Araştırmanın çoğunluğunda son 30 gün içinde alkol almış bireyler bulunmaktadır.

Tablo 38: Bireylerin Ne Sıklıkla Alkol Tükettiklerinin Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ayda bir ya da daha az	576	46,4	46,4	46,4
	Ayda iki ya da dört kez	342	27,5	27,5	73,9
	Haftada iki ya da üç kez	180	14,5	14,5	88,4
	Haftada dört ya da daha fazla	144	11,6	11,6	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.38 de belirtildiği üzere bireylerin alkol tüketme sıklıkları 576'sının (%46,4) ayda bir ya da daha az 342'sinin (%27,5) ayda iki ya da dört kez, 180'inin (%14,5) haftada iki ya da üç kez, 144'ünün (%11,6) ise haftada dört ya da daha fazla alkol tüketmektedir.

Tablo 39: Bireylerin Alkol Almaya Başladıklarında Genellikle Kaç Kadeh Tükettiklerinin Dağılımları

		Frekans (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1 ya da 2	390	31,4	31,4	31,4
	3 ya da 4	486	39,1	39,1	70,5
	5 ya da 6	270	21,7	21,7	92,3
	7 ya da 9	96	7,7	7,7	100,0
	Toplam	1242	100,0	100,0	

Tablo.39 de belirtildiği üzere katılımcıların alkol almaya başladıklarında 390'ı (%31,4) 1 ya da 2 kadeh, 486'sı (%39,1) 3 ya da 4 kadeh, 270'i (%21,7) 5 ya da 6kadeh, 96'sı (%7,7) 7 ya da 9 kadeh içmektedir. Araştırmanın çoğunluğunda 3 ya da 4 kadeh alkol tüketen bireyler bulunmaktadır.

3.8.4. Tütün ve Alkol Tüketiminin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 40: Bireylerin Günde Ne kadar Sigara Kullandıkları ile Gelir Dağılımlarına İlişkin Sonuçlar

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar arasında	10,974	11	,998	25,211	,000
Gruplar İçinde	7,716	195	,040		
Toplam	18,690	206			

*One-Way ANOVA testi

Tablo.40 de belirtildiği üzere çalışmaya katılan bireylerin sigara tüketme sıklıkları ile gelir dağılımları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan One-Way ANOVA analizine göre aralarında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Bu sonuçtan farklı sigara tüketme sıklıkları bulunan bireylerin algıları açısından gelir dağılımları aynı seviyede değildir.

Tablo 41: Bireylerin Ne Sıklıkla Alkol Tükettikleri ile Gelir Dağılımlarına İlişkin Sonuçlar

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Sig
Ayda bir ya da daha az	96	2,2083	,39899	,04072	,004
Ayda iki ya da dört kez	57	2,2605	,19837	,02628	
Haftada iki ya da üç kez	30	2,2250	,07628	,01393	
Haftada dört ya da daha fazla	24	2,0000	,00000	,00000	
Toplam	207	2,2010	,30121	,02094	

*One-Way ANOVA testi

Tablo.41 de belirtildiği üzere çalışmaya katılan bireylerin alkol tüketme sıklıkları ile gelir dağılımları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan One-Way ANOVA analizine göre aralarında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Bu sonuçtan farklı alkol tüketme sıklıkları bulanan bireylerin algıları açısından gelir dağılımları aynı seviyede değildir.

SONUÇ

Tütün ve alkol kullanımı insanlığın eski dönemlerinden bugüne kadar süregelen bir durumdur. Tütün ve alkolün kullanımı bağımlılık yapmakla beraber eksikliği halinde yoksunluk hissi uyandırmaktadır. Tütün ürünleri içerisinde en çok kullanım alanına sahip olan ürün sigaradır ve sigara son dönemlerde kullanımı oldukça artan bir maddedir. Sigaraya başlama yaşı son dönemlerde oldukça düşmüştür. Sigara sağlık açısından oldukça ciddi sorunlara yol açabilirken ekonomik açıdan da bireyleri olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte doğrudan ölüme yol açmasının yanı sıra ciddi rahatsızlıkların ortaya çıkmasında da sigaranın etkisi büyüktür.

Bunun yanı sıra alkol kullanımı da eski dönemlerden bugüne kadar devam etmektedir. Alkol kullanımı da belirli bir zaman sonrasında bağımlılık haline gelebilmektedir. Sigara gibi alkol de sağlığı olumsuz yönde etkilerken ekonomik açıdan da etkilemektedir. Alkolün yol açtığı birçok hastalık bulunmakla beraber bu hastalıkların en bilineni ve önemlisi çeşitli kanser hastalıklarıdır.

Son dönemlerde ülkemizde artış gösteren alkol ve tütün kullanımı bireylerin sağlıklarında olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu maddelerin kullanım yaşı da giderek azalmaktadır. Alkol ve tütün kullanımı sadece kullanıcıyı değil, ailesini, toplumu, ekonomiyi ve toplumun kültürel yapısına kadar birçok unsuru da etkilemektedir.

Temelleri fizyokratik döneme dayanan, elde edilen gelirin pay edilmesi meselesi halkın üç sınıfa bölünmesi ile başlamıştır. Bu kapsamda gelir dağılımı belirli bir dönemde üretim faktörlerinden elde edilen gelirin paylaşılmasıdır. Gerçekleşen dağıtımın adil olabilmesi için birçok düşünce geliştirilmiştir. Gelir dağılımı ekonomik analiz ve diğer teknik yöntemlerle ölçülmesi çok zor olan bir konudur. Gelir dağılımında eşitlik ile hızlı kalkınma, sosyal, ekonomik ve politik kalkınma hedefleri arasında bir doğrusal ilişki vardır. Gelir dağılımında eşitsizlik sosyal açıdan toplumda çok önemli etkiler oluşturmaktadır. Gelir eşitsizliğinin ölçülmesi amacıyla yapılan çalışmaların başında Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi gelmektedir.

Yaptığımız çalışma kapsamında, tütün-alkol tüketiminin gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkisi incelenmektedir. Bu bağlamda katılımcıların gelir dağılımı düzeyleri ile alkol ve tütün tüketim sıklıkları karşılaştırılmıştır. Çalışmada farklı bölgelerde yaşayan, tütün alkol tüketen bireyler üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Bireylerin yanıtlarına ilişkin bulgular incelenmiştir.

Çalışmada, gelir dağılımı ile alkol-tütün kullanım sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin %46,4'ünün alkol kullanma sıklıkları ayda bir ya da daha azdır. Tütün kullanım durumuna bakıldığında ise 1-40 adet ve ortalama $17,09 \pm 11,556$ 'dır.

Gelir düzeyi yükseldikçe alkol ve tütün kullanımı da artmaktadır. Yapılan bir araştırmada, alan yazıdan farklı olarak, gelir düzeyi yükseldikçe alkol ve tütün kullanımına yapılan harcamaların azaldığı sonucuna varılmıştır (Lacasse, 2008).

Bilgiç ve ark. (2013) Türkiye'de alkol kullanan hanelerin, alkol kullanmayan hanelere göre tütün kullanma olasılıklarının ve tütün harcama düzeylerinin daha yüksek olduğunu, dolayısıyla hem ürünlerin hem de harcamaların kullanımının ilişkili olduğunu saptamıştır.

Eğitim düzeyi yükseldikçe alkol ve tütün tüketimi de doğru orantılı olarak artmaktadır. Ancak yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunlarında tütün tüketiminin azaldığı belirlenmiştir. Mezuniyet statüsü yüksek bireylerin mezuniyet statüsü düşük bireylere kıyasla daha yüksek kazanca sahip oldukları, sosyal çevrenin ve arkadaş çevrelerinin etkisiyle daha fazla alkol ve tütün tüketme eğiliminde oldukları düşünülebilir. En yüksek alkol tüketimi yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora derecesine sahip bireylerde, en yüksek tütün tüketimi ise lise ve dengi okullarda belirlenmiştir.

Erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı yapılan analizde, eğitimin her iki cinsiyet için de tütün kullanımını azalttığını, ancak alkol ürünleri için biraz olumlu etkisi olduğunu gözlemlemiştir. Bilgiç ve Yen (2015), Türkiye'de kırsal ve kent sakinleri için ayrı ayrı yaptıkları çalışmada, kent sakinleri için artan eğitimin alkol harcamaları üzerinde olumlu, tütün harcamaları üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu saptamışlardır. Tan ve ark. (2016) Malezya'da farklı etnik gruplar için yaptıkları

çalışmada Malezyalı, Çinli ve Hintli etnik gruplar için eğitim süresi arttıkça tütünün azaldığını; Çinli etnik grup için alkol harcama miktarının azaldığını gözlemlemişlerdir. Ancak diğer etnik gruplarda alkol harcamalarında olumlu etki gözlemlemişlerdir. Pan ve ark. (2006), Çin için yaptıkları araştırmaya göre eğitim düzeyi yükseldikçe alkol kullanımı artmaktadır. García ve Labeaga (1996) İspanya için yaptıkları araştırmada eğitim düzeyi yükseldikçe tütün harcamalarının azaldığını gözlemlemişlerdir. Jarallah ve ark. (1999) Suudi Arabistan için yaptığı araştırmada, düşük eğitimin daha yüksek tütün kullanımına yol açtığını saptamıştır. Alkan ve Abar'ın (2019) Türkiye için yaptığı araştırmaya göre, üniversite eğitimine kadar geçen eğitim süresi tütün kullanımını olumlu etkilerken, üniversite eğitimi ile tütün kullanımı önemli ölçüde azalmaktadır. Düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin, alkol ve tütün ürünlerini kullanmanın olası sağlık sonuçlarının daha az farkında olan, düşük bilinç düzeyine sahip sosyal sınıflara ait olduğunu göstermektedir (Aristei ve Pieroni, 2010). Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte tütün harcamalarındaki azalma beklenirken ve istenen sonuç ortaya koyarken; artan eğitim düzeyinin alkol harcamalarını artırması hem bireysel hem de sosyal olarak hem ekonomik hem de sağlık açısından tehdit oluşturmaktadır

İstihdam durumu göz önüne alındığında, hane reisinin çalışıyor olması, alkol ve tütün harcamaları için anlamlı sonuçlar vermemektedir. Ancak alan yazıdaki bu ürünlerin kullanımı ve harcanması açısından istihdam durumunun anlamlı sonuçlar verdiği görülmektedir. García ve Labeaga (1996) İspanya için yaptıkları araştırmada hane reisinin işsizliğinin tütün tüketimini artırdığını bulmuşlardır. Aynı şekilde Aristei ve Pieroni (2010) işsizliğin tütün tüketimini artırdığını saptamıştır. Benzer şekilde Bilgiç ve ark. (2013) hane reisinin çalışıyor olmasının tütün ürünlerinin daha az tercih edilmesine neden olduğunu gözlemlemişlerdir. Ayrıca Bilgiç ve Yen (2015) hane reisinin çalışıyor olmasının kentte yaşayanlar için alkol ve tütün harcamaları üzerinde önemli bir etkisi olmadığını, ancak kırsal kesimde yaşayanlar için alkol harcama olasılığını olumlu etkilediğini gözlemlemişlerdir.

Sağlık sigortası düşünüldüğünde, hane reisi için sağlık sigortasına sahip olmak hem alkol harcamaları hem de tütün harcamaları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Benzer şekilde Bilgiç ve ark. (2013) yaptıkları çalışmada hane reisinin sağlık sigortasına sahip olmasının tütün harcamalarını azalttığını ifade etmişlerdir. Öte

yandan Bilgiç ve Yen (2015), hane reisinin sağlık sigortasına sahip olmasına karşın kent sakinlerinin alkol harcamalarını etkilemediğini ve tütün harcamalarını olumsuz etkilediğini; kırsal kesimde yaşayanlar için her iki ürün harcaması üzerinde de olumsuz bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Bu çalışmayla benzer nitelikte Yen (2005) kadın ve erkeklerin bira, şarap ve tütün tüketiminde gelirin etkili bir faktör olmadığı sonucuna varmıştır. Pan ve ark. (2006) Çin için yaptıkları araştırmasında, gelir düzeyinin artmasıyla alkol tüketiminin de arttığını tespit etmişlerdir. Aynı şekilde Aristei ve Pieroni (2008) aylık hane halkının gelir düzeyinin artmasıyla tütün tüketiminin de arttığını gözlemlemiştir. Alkol ve tütün ürünleri genellikle bağımlılık nedeniyle kullanıldığından gelir gözetilmeksizin kullanılmakta ve bu ürünlere bağımlı olanlar zaten asgari yaşam gereksinimleri dışında bu ürünlere harcama yapmaktadır. Bu nedenle, bağımlılık unsuru göz önüne alındığında, gelirin bu ürünlere yapılan harcamalar üzerinde bir etkisi olmaması durumu şaşırtıcı değildir.

Çalışma konusu farklı gelir gruplarının tütün-alkol ürünleri tüketimi ve gelir eşitsizliği arasında bir ilişki olabileceği varsayımı ile ortaya çıkmıştır. Bu varsayımdan hareketle ilişki varlığını tespit edebilmek maksadıyla Türkiye genelini kapsayan bir anket çalışması yapılmıştır. Anketten elde edilen veriler ışıkında söz konusu ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.

İlişki kapsamında, farklı gelir düzeyine sahip bireylerin tütün-alkol ürünleri için yaptıkları harcamanın gelirlerine oranlanmasına bakıldığında, gelir dağılımı adaletsizliğini artırıcı bir etki olduğu gözlemlenmiştir. Düşük gelirli bir bireyin gelirine oranla yaptığı tütün-alkol harcaması, yüksek gelirli bireyin gelirine oranla yaptığı harcama çok daha yüksektir. Buradan hareketle tütün-alkol ürünleri için vergi, yasaklamalar-kısıtlamalar ve zam gibi uygulamalar tütün-alkol ürünleri harcamasının gelir dağılımında eşitsizliği artırmasına engel değildir. Araştırma kapsamında öngörülen düşünce ise, farklı gelir düzeyine sahip gruplar için farklı bağımlılık ile mücadele yöntemleri geliştirilmesidir. Bu yönde yapılacak uygulamaların gelir dağılımında da eşitliği artıracadı öngörölmüştür.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Aksu, Ömer A. (1993). Gelir ve Servet Dağılımı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Aktan, Çoşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002). “Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Galir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”. Yoksullukla Mücadele Stratejileri: Ed. Coşkun Can Aktan. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 64-68
- Alkın, Erdoğan (1992). Gelir ve Büyüme Teorisi. İstanbul: Filiz Kitabevi
- Champernowne, David Gawen, And Frank Alan Cowell. (1998) Economic İnequality And Income Distribution. Cambridge University Press.
- Işık ve Pınarcıoğlu, M.Melih ve Oğuz (2013). Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları, 67- 68.
- Jacobs, M. (1997). From the first to the last ash: the history, economics & hazards of tobacco: a comprehensive adult basic education curriculum. Community Learning Center, s.88-89”
- Murray, Christopher Jl. (1996) "Burden Attributable To Risk Factors." The Global Burden Of Disease 295-324.
- Musgrave, Richard A. (2004). Kamu Maliyesi Teorisi. Ankara: Asil Yayın
- Nadaroğlu, Halil (1996). Kamu Maliyesi Teorisi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım Aş,
- Öztürk, Nedim (2012). Maliye Politikası. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Robicsek, Francis. "Ritual Smoking İn Central America. (2004) " Smoke: A Global History Of Smoking. London: Reaktion Books Ltd 2004 30-37.
- Romer, C. D., & Romer, D. H. (2020). Monetary Policy and the Well-Being of the Poor. In Handbook of Monetary Policy (pp. 887-912). Routledge.
- Sallan Gül, Songül. (2002). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa. Ankara: Todaie Yayınları, 107-118.
- Smith, Adam. (2002). Ulusların Zenginliği Cilt 2 (Çev. M. Tanju Akad). İstanbul: Palme Yayıncılık
- Thomas, G. (2004). Alcohol-related harms and control policy in Canada. Canadian Centre on Substance Abuse.

Tobacco Advisory Group. (2007). Harm reduction in nicotine addiction: helping people who can't quit. Royal College of Physicians of London.

2. **Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar**

Afonso, Antonio, Ludger Schuknecht, ve Vito Tanzi. "Income Distribution Determinants And Public Spending Efficiency." The Journal Of Economic Inequality, 8.3, 367-389.

Ak, Muammer (2016) "Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk". Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 54, S. 296.

Akfert, S. K., Çakıcı, E., ve Çakıcı, M. (2009). "Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı Ve Aile Sorunları İle İlişkisi". Anadolu Psikiyatri Dergisi, 10(40), 40- 47.

Akgün, K. B. (2019). 40 yaş üstü sigara içen semptomsuz erkeklerde karbonmonoksit, diffüzyon kapasitesi, solunum kas gücü değerleri ve akciğer volümlerinin değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Mersin

Alesina A, Perotti R (1996) The American Economic Review, Papers And Proceedings Of The Hundredth And Eighth Annual Meeting Of The American Economic Association San Francisco. Ca. Jnuary 5-7.

Alesina, Alberto ve Rodrik, Dani (1994). "Distributive Politics and Economic Growth". Quarterly Journal of Economics, ss. 465-490

Altınışik, İsa ve Peker, Hasan Sencer (2008). "Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği." Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008.2, 101-118.

Annual smoking-attributable mortality, years of potential life lost, and economic costs-United States, 1995-1999. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2002;51:300-3.

Arslan, S. ve Bal, F. (2019). "Üniversite Öğrencilerinde Alkol Kullanım Sıklığı, Çevresel-Ailevi Risk Faktörleri ve Cinsiyet Farklılıkları". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(67), 543-556.

Au, Pak Hung, and Jipeng Zhang. (2016). "Deal Or No Deal? The Effect Of Alcohol Drinking On Bargaining." Journal Of Economic Behavior and Organization, 127, 70-86.

Aykaç, Mustafa. (1984) "Ekonomik İstikrar Aracı Olarak Gelirler Politikası Ve Yöntemleri."

Bayramiç, Mehmet Hakan (2006). Türkiye’de Gelir Dağılımı Sorunu Ve Çözümleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.

- Bellu, L. G.; P. Liberati. (2005). "Charting Income Inequality The Lorenz Curve". EASYPol On-line Resource Materials for Policy Making, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).
- Boffetta, Paolo, Et Al. (2006). "The Burden Of Cancer Attributable To Alcohol Drinking." *International Journal Of Cancer*, 119.4, 884-887.
- Borluk, Sinan (2014). Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı Yakınsama ve Iraksama
- Buzrul, S. (2016). "Türkiye’de Alkollü İçki Tüketimi." *Journal Of Food And Health Science*, 2(3), 112-122.
- Castaldelli-Maia, João Mauricio, Antonio Ventriglio, And Dinesh Bhugra. (2016) "Tobacco Smoking: From ‘Glamour’to ‘Stigma’. A Comprehensive Review." *Psychiatry And Clinical Neurosciences* 70.1 24-33.
- Celal Karlıkaya, Funda Öztuna, Zeynep Aytemur Solak, Metin Özkan ve Osman Örsel (2006). "Tütün Kontrolü". *Toraks Dergisi*, 7(1), S. 54
- Çelikel Danışoğlu, Ayşe. (2004) "Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri."
- Charles-Coll J. A. (2011). "Understanding Income Inequality: Concept, Causes And Measurement". *International Journal of Economics and Management Series*, 1 (3), 17-28.
- Ciubara, A., Burlea, C. L., Sacuicu, I., Radu, D. A., Untu, I. Ve Chiriwa, R. (2015). Alcohol Addiction: A Psychosocial Perspective. *Social And Behavioral Sciences*. 187. 536-540.
- Coşkun, Ferhat (2008). Gaziantep Üniversitesi Merkez Kampüsündeki Lisans Öğrencilerinde Alkol ve Madde Kullanma Durumu. Yayımlanmış Tıpta Uzmanlık Tezi, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi, Gaziantep.
- Derdiyok, Türkmen (1993). "Türkiye’nin Kayıt Dışı Ekonomisinin Tahmini". *Türkiye İktisat Dergisi*, (14), Ss. 54-63.
- Dinamikleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara.
- Doğan Bilge ve Zehra Arıkan (2014). "Alkol ve Madde Bağımlılığında Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri." *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3.3, 141-146.
- Doğanay, S., Sözmen, K., Sakarya, S. ve Unal, B. (2015). "Türkiye’de Toplumda Sigara İçme Sıklığı Nasıl Değişiyor?". *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 10(2), 93-115.
- Drope, Jeffrey, And Neil W. Schluger, Eds. (2018) *The Tobacco Atlas*. American Cancer Society

- Dumbili, Emeka. (2013) "Changing Patterns Of Alcohol Consumption İn Nigeria: An Exploration Of Responsible Factors And Consequences, Medical Sociology Online, 7 (1): s. 20 - 33,(2013) "
- Ercan, S. İ., ve Gözümlü, S. (2020). “Tütün Ürünlerine Yönelik Oluşturulan Politikalara Verilen Tepkiler Ve Türkiye’deki Karşılığı”. Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 23(2), 319-330
- Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(29), 173-192.
- Erdöl, Cevdet, Et Al. (2015). "Waterpipe Tobacco Smoking İn Turkey: Policy Implications And Trends From The Global Adult Tobacco Survey." International Journal Of Environmental Research And Public Health, 12.12, 15559-15566.
- Evren, C. (2010). “ Sosyal Anksiyete Bozukluğu Ve Alkol Kullanım Bozuklukları.”
- Fisher, P., D. L. Davis, And M. T. Nielsen. (1999) "Cigarette Manufacture. Tobacco Blending." Tobacco: Production, Chemistry And Technology, Blackwell Publishing Ltd., Oxford, Uk 346-352.
- France.
- Gajecki M, Berman AH, Sinadinovic K, Rosendahl I, Andersson C. Mobile phone brief intervention applications for risky alcohol use among university students: a randomized controlled study. Addict Sci Clin Pract. 2014 Jul 2;9(1):11. doi: 10.1186/1940-0640-9-11. PMID: 24985342; PMCID: PMC4091647.
- Geneva, Switzerland: World Health Organization, S.11
- Goodman, Jordan & Norton, Marcy & Parascandola, Mark. (2005). Tobacco in History and Culture: An Encyclopedia, 1st Edition.
- Görgün, S., Tiryaki, A., ve Topbaş, M. (2010). “Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanma Ve Anne Babaya Bağlanma Biçimleri”. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11(4), 305.
- Güney, Taner, Güner Tuncer, ve Ramazan Kılıç (2013). "Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması." Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35, 41-53.
- Haşim Akça and Mehmet Ela. (2012) "Eğitim Ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi." Journal Of The Cukurova University Institute Of Social Sciences, 21.3
- Havaçeliği Atlam, D., ve Yüncü, Z. (2017). “Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanım Bozukluğu ve Ailesel Madde Kullanımı Arasındaki İlişki”. Klinik Psikiyatri Dergisi, 20(3), 161-170.
- Hoffmann, Dietrich Hoffmann, Ilse (1997). "The Changing Cigarette, 1950-1995." Journal Of Toxicology And Environmental Health, 50.4, 307- 364.

- İçişleri Bakanlığı (2019). Türkiye Uyuşturucu Raporu. Ankara: İçişleri Bakanlığı. S. 51.
- İlhan, Acar (2015). "Türkiye’de Gelir Dağılımı." Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4.8, 42-59.
- İşığışok, Erkan (1998). “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.16, S.1.
- Kakwani, N. Sri Lanka uygulamalarıyla gelişen bir ekonomide gelir eşitsizliği, refah ve yoksulluk. Soc Choice Refah 5, 199–222 (1988). <https://doi.org/10.1007/BF00735761>
- Karakuş, G., Evlice, Y., Tamam, L. (2012). “Psikiyatri Kliniğinde Yatan Hastalarda Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Sıklığı”. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 37, (1), 37-48.
- Keller M. A historical overview of alcohol and alcoholism. Cancer Res. 1979 Jul;39(7 Pt 2):2822-9. PMID: 376124.
- Kılavuz, E. (2010). “Sağlık Harcamalarındaki Artış ve Temel Bakım Hizmetleri.”
- Koca, B., ve Oğuzöncül, A. F. (2011). “İnönü Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara, Alkol, Madde Kullanımı, Madde Kullanımına Etki Eden Etmenler ve Aileden Aldıkları Sosyal Desteğin Etkisi.” Kocaeli Tıp Dergisi, 4(2), 4-13.
- Koçtürk, O. Murat, Artukoğlu, M. Metin, Güneş, Erdoğan, & Gençler, F.Funda, (2012). “Kırsal Kesimde Yoksulluk Ve Kırsal Kalkınma Destekleri Uygulamaları.” 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 5-7 Eylül, Konya, S. 509.
- Kubar, Yeşim (2011). "Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi." Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1.2, 227-246.
- Kuş, S. (2011). Dünyada ve Türkiye’de alkol kontrolü politikaları. Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu.
- Kutal, Metin. (1969) Teorik Esasları Ve Tatbikatı Bakımından Asgarî Ücret. İstanbul Üniversitesi.
- Kutlu, Muhammet. (2018) Gelir Dağılımı Ve Belirleyicilerinin İncelenmesi; Tra1 Alt Bölgesi Örnekleme. Ms Thesis. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuznets, Simon. (1955) "Economic Growth And Income İnequality." The American Economic Review 45.1 1-28.
- Levy, David & Levy, Jeffrey & Mauer-Stender, Kristina. (2019). Potential impact of strong tobacco-control policies in 11 newly independent states. Central European Journal of Public Health. 27. 115-126.

- Lindbeck, Assar, And Dennis J. Snower (2001). "Insiders Versus Outsiders." *Journal Of Economic Perspectives*, 15.1, 165-188.
- Maden, Ahmet (1991). "Alkolizm Psikosomatigi Ve Kültürel Nitelikleri". *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35 (2), 204.
- Mekonen, T., Fekadu, W., Chane, T., & Bitew, S. (2017). Problematic alcohol use among university students. *Frontiers in psychiatry*, 8, 86.
- Mercan, Sümeyye, Et Al. (2018) "Alkol Tüketim Kültürü Ve Alkol Araştırmaları İle Alkol Kontrol Politikaları Konusunda Görüşler: Nitel Bir Araştırma."
- Health At A Glance (2017). *OECD Indicators* Oecd Publishing. Paris, 416-420
- Önder, İzzettin. (2001) "Kayıtdışı Ekonomi Ve Vergileme." *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23-24, 241-254.
- Orak, U. (2015). Alcohol Consumption among Turkish Adolescents: A Test of General Strain Theory.
- Parrott S, Godfrey C, Raw M, West R, McNeill A. Guidance for commissioners on the cost effectiveness of smoking cessation interventions. *Health Educational Authority. Thorax*. 1998 Dec;53 Suppl 5 Pt 2(Suppl 5):S1-38. PMID: 10226676; PMCID: PMC1765918.
- Persson, Torsten ve Tabellini, Guido (1994), "Is Inequality Harmful for Growth? Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2(4), 473-515.
- Rice, G. Randolph, And Gabriel A. Lozada (1983). "The Effects Of Unemployment And İnflation On The İncome Distribution: A Regional View." *Atlantic Economic Journal*, 11.2, 12-21.
- Rosso AM. Beer and wine in antiquity: beneficial remedy or punishment imposed by the Gods? *Acta Med Hist Adriat*. 2012;10(2):237-62. PMID: 23560753.
- San, A., Erensoy, H., Aytaç, H. M., ve Berkol, T. D. (2020). "Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeylerinin, Madde Kullanımları ve Aile Tutumları Arasındaki İlişki." *Bağımlılık Dergisi*, 21(1), 1-12.
- Schweitzer, Maurice E., And Jeffrey L. Kerr. (2000) "Bargaining Under The İnfluence: The Role Of Alcohol İn Negotiations." *Academy Of Management Perspectives* 14.2, 47-57.
- Şengür, Mehmet, And Sami Taban. (2015). "Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi." *Anadolu*
- Şenses, Fikret. (2006) "Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk."

- T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, (2014) Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması, Ankara, 64.
- Taş, Umut, Et Al. (2008). "Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı." Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9.1, 155-186.
- Taşdemir, z. A. (2016). Tütün ürünleri. Güncel göğüs hastalıkları serisi 4(1), 27- 31.
- Tayyar, Ahmet Emrah. (2011) Türkiye’deki Gelir Dağılımı Ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Bir Ekonometrik Analiz. Marmara Üniversitesi.
- TBMM (2008). Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Ankara: TBMM Sayı:323. 487.
- Theory and Evidence", American Economic Review, ss. 600- 621.
- Thomas, G. (2004). Alcohol-related harms and control policy in Canada. Canadian Centre on Substance Abuse s.17-24.(2004)
- Topgül Seda, (2013). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması.” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 1, S. 279.
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C., ve Akoğlu, S. (2011). “Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı, Şiddet Ve Bazı Psikolojik Özellikler.” Turkish Journal of Public Health, 9(1), 33-44.
- Ulukoca, N., Gökgöz, Ş., Karakoç, A. (2013). “Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Sıklığı”. Fırat Tıp Dergisi, 18
- Ünal, Ezgi (2015). Üniversite Öğrencilerinde Alkol Kullanımı ile İçmeme Nedenleri ve Ebeveynlerinin Alkol Kullanımına İlişkin Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Varol, Mehmet (2011) Alkol Raporu. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti. S. 22.
- Weede, Erich (1997). “Income inequality, democracy and growth reconsidered”. European Journal of Political Economy, 13, ss. 751- 764.
- Who Global Report On Trends İn Prevalence Of Tobacco Smoking 2000-2025.
- Who, (2018), WHO Global Report on Trends in Prevalence of Tobacco Smoking 2000-2025. Geneva, Switzerland: World Health Organization, s.28
- Who. (2018). Global Status Report On Alcohol And Health 2018. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

Willinger U, Lenzinger E, Hornik K, Fischer G, Schönbeck G, Aschauer HN, Meszaros K; European fluvoxamine in alcoholism study group. Anxiety as a predictor of relapse in detoxified alcohol-dependent patients. *Alcohol Alcohol*. 2002 Nov-Dec;37(6):609-12. doi: 10.1093/alcalc/37.6.609. PMID: 12414556.

World Bank, (2001), “World Development Report 2000\2001: Attacking Poverty”.

World Bank. *Curbing the Epidemic: Governments and the Economics of Tobacco Control*. 1999. Washington, World Bank.

World Health Organization,(2014) *Global Status Report On Alcohol And Health*, Luxembourg, Xiii- Xiv.

World Health Organization. (2009) *Global Health Risks: Mortality And Burden Of Disease Attributable To Selected Major Risks*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

Yen JY, Yen CF, Chen CC, Chen SH, Ko CH. Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *Cyberpsychol Behav*. 2007 Jun;10(3):323-9. doi: 10.1089/cpb.2006.9948. PMID: 17594255.

Yücel, Duygu (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yüncü, Z., Saatçioğlu, H., Aydın, C., Özbaran, N. B., Altıntoprak, E., ve Köse, S. (2014). “Bir Şehir Efsanesi: Madde Kullanmaya Başlama Yaşı Düşüyor mu?” *Literatür Sempozyum*: 1 (4), 43- 50.

3. **Elektronik Kaynaklar**

Bilir, N., B. Cakır, And E. Dağlı. (2009) "Tobacco Control İn Turkey. Copenhagen." World Health Organization. Available At: [Http://Www. Euro. Who. İnt/ Data/Assets/Pdf_File/0004/98446 E 93038](http://www.euro.who.int/Data/Assets/Pdf_File/0004/98446/E93038)

Dünhaupt, Petra. (2013) "Determinants Of Functional İncome Distribution: Theory And Empirical Evidence,Econstore, <https://www.econstor.eu/handle/10419/96398/06.11.2021>. Erişim Tarihi: 12.09.2021.

Room, R., Babor, T., & Rehm, J. (2005). Alcohol and public health. *The lancet*, 365(9458).519-530. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140673605178702> /09.07.2021

TÜİK (2021). 15-64 Yaş Arası Grubun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-İstatistikleri-Agustos-2020-33792>

WHO. “WHO global report on trends in prevalence of tobacco smoking 2015”, 2016.
[http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/156262/1/9789241564922_eng.pdf?u](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/156262/1/9789241564922_eng.pdf?ua=1)
[a=1https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Household-Consumption-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Household-Consumption-Expenditures-2019-33593)
[Expenditures-2019-33593](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Household-Consumption-Expenditures-2019-33593)

World Bank, World Development Indicators, <https://Databank.Worldbank.Org>,

World Health Organization (2008-2010)
([Http://Apps.Who.Int/Gho/Data/Node.Main.A1036?Lang=En&Showonly=G1](http://Apps.Who.Int/Gho/Data/Node.Main.A1036?Lang=En&Showonly=G1sah)
sah)

